

Св. Кнез Лазар

Број 2 (42)

Призрен, година 2003

Број 2 (42), Призрен 2003.

Св. Кнез Лазар

држај:

том Архијерејском синоду

мовни свитак

ики пост

амени" напев: сведочанство о православљу

стантин Философ – Костенечки о бабунима – богумилима

рограду у XV веку

ерву за НИН са епископом рашко-призренским Артемијем

олуција

ово и око Косова

ника

лична библиотека
Арх. Науш

Св. Кнез Лазар

Број 2 (42)
Призрен година 2003.

Уместо увода
Библијска теологија
Литургијски и духовни живот
Уметност и историја
Актуелне теме
Хроника

Година једанаеста / Призрен 2003 – Бр. 2 [42]

лична библиотека
Арх. Наум

С благословом Његовог Преосвештенства
Епископа рашкопризренског и косовско-метохијског
Г. Др Артемија

Издаје: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА

Главни и одговорни уредник:
Војислав Јовичић

Уређивачки одбор:
епископ Димитрије (Ракиша)
протојеромонах Симеон (Виловски)
протојеромонах Сава (Јањић)

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Тираж: 1000 примерака

Часопис излази четири пута годишње.
Дозвољено је препамтавање чланака уз обавезно цитирање.

Адреса издавача: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА
ПРИЗРЕН – ГРАЧАНИЦА

Компјутерска припрема АС, Београд
Штампа:

УМЕСТО УВОДА

СВЕТОМ АРХИЈЕРЕЈСКОМ СИНОДУ

Б Е О Г Р А Д

ЗА СВЕТИ АРХИЈЕРЕЈСКИ САБОР

У духу члана 108. Устава Српске Православне Цркве, подносим Светом архиепископском синоду годишњи извештај за Сабор, о своме раду, стању и приликама у Епархији рашко-призренској и косовско-метохијској за период од 31. маја 2002. до 13. маја 2003. године.

Г

У задњих неколико година наш Извештај за Свети архиепископски сабор одступа од уобичајене форме. То је диктирано и условљено новим (не)приликама насталим током рата и у послератним условима у којима живимо и радимо на Косову и Метохији. Будући да ти ванредни услови и даље трају на подручју наше Епархије, природно је да у нашем извештају посветимо највише пажње управо том стању на терену.

Четворогодишња голгота српског народа и Српске Православне Цркве на Косову и Метохији, односно у Епархији рашко-призренској и косовско-метохијској, поставља се из дана у дан, и рекло би се, све више се продубљује, попримајући ужасавајуће размере. Истребљивање српског становништва са Косова и Метохије услед поставке терора који су над њим вршили и још увек врше албански екстремисти и терористи и даље не јењава. Присуство међународних мировних снага, војне и цивилне управе, нимало не олакшава стање Срба на Косову и Метохији. Напротив, све су јаче тензије подржавања идеје независног албанског Косова. Готово свакодневно се чују извештаји о појединачним и масовним нападима на Србе, свакојаким малтретирању српског живља, узурпацији њихове имовине, крађи и уништавању њихових домова, као и даљим атаци-

ма на наше светиње, цркве и манастире и њихове земљишне посесе, а да при том међународне снаге не реагују благовремено и адекватно, не проналазе и не кажњавају починиоце таквих злочина.

Најсвежији пример напада на Србе десио се на Велики Петак у Липљану када је у својој кући нападнута и изубијана српкиња Смиљка Анђелковић (66), која је хитно морала бити пребачена у нишку болницу где јој је указана лекарска помоћ. Истог дана албански полицајци, припадници Косовске полиције (КПС), без икаквог конкретног разлога, готово пет сати држали су конвој српских аутобуса и возила на административној граници Косова и Метохије код Подујева. Иако је конвој имао редовну пратњу КФОР-а, која је требало да их безбедно спроведе до Брезовице, како би са својом родбином прославили наступајуће Ускршње празнике, Косовска полиција није дозволила пролаз и наставак пута возилима. Тек након интервенције представнице Епархије рашко-призренске гђе Светлане Стевић у седишту УНМИК полиције у Приштини, албански полицајци су пустили српски конвој да продужи свој пут. Само неколико дана после празника Васкрсења Христовог, 3. маја, Милан и Милорад Јевтић, мештани Сувог Дола, села у близини Косовске Митровице, повређени су када је на групу Срба налетео аутобус којим је управљао косовски Албанац. Само три дана касније (6. маја) аутобус „Косметпревоза“ који је превозио ђаке српске националности на релацији Косовска Митровица - Суви До, каменовали су Албанци. Повређених телесно, срећом, није било, али су деца преживела велики психички шок, док је аутобус сав демотиран.

Уочи Томине недеље, нападнута је и каменована црква св. Николе у Приштини којом приликом су поломљена сва стакла на цркви, будући да је КФОР пре нешто више од месец дана повукао обезбеђење од цркве. Свештеник протојерси Мирослав Понадић, који станује ту поред цркве, свакога дана и сваке ноћи доживљава стална узнемирења и нападе. Две куће у власништву Милана Сотића из Косовске Витице, запаљене су након што су УНМИК и међународна организација ХАБИТАТ спровели одлуку да се из ових објеката исели албанска породица која их је незаконито користила од 1999. године. Обе куће су запаљене иако се налазе у непосредној близини контролног пункта КФОР-а и полицијске станице у Витици. Починиоци нису откривени, као и у хиљаде сличних случајева до сада. Српска гробља широм Косова и Метохије (у Баковици, Зочишту, Милошеву, Сишовцу, Главотици, Новаке код Призрена и широм Косова и Метохије) сталца су мета напада албанских екстремиста који руше и разбијају споменике, скрпава гробнице и уништавају све што има било какво српско обележје. Један од напада те врсте десио се у ноћи између 4. и 5. маја ове године када су „непознати“ нападачи на православном гробљу у Косовској Витици

запалили дрвени крст на гробу у коме је претходног дана, у недељу 4. маја сахрањен један Србин. Чланови породице, који су сутрадан дошли да обиђу гроб покојника, пронашли су сломљен и запаљен крст. На другом крају, у општини Метохији, након повлачења заштите КФОР-а у новембру прошле године, проваљен је и опљачкан парохијски дом код цркве Свете Недеље у селу Брњача (Бела Црква) код Ораховца, док у самом Ораховцу после многоструког скрнављења православног гробља и уништавања споменика, у новије време свештеници из Ораховца и Велике Хоче видели су да Албанци тракторима прелазе преко гробља и користе га као сеоски пут.

Нажалост, ову црпу хронику завршавамо и најновијим примером скрнављења православног гробља у селу Житиње код Косовске Витице, где су непознате особе потпуно порушиле једанаест надгробних споменика. По изјави Зорана Станковића, расељеног лица, који је смештен недалеко од свог села у суседном Клокоту, скрнављење надгробних споменика највероватније се десило за време првомајских празника, а међу порушенима је и споменик његовом сину којег су албански екстремисти убили пре 4 године на кућном прагу. Иначе Срби из Житиња морали су да напусте своје село у лето 1999. године под притиском локалних албанских екстремиста и од тада у селу живе само Албанци. Такви догађаји свакодневно потресају срца верних, али не допиру до ушију, а камоли до срца, оних који „гарантују безбедност свим грађанима“. Када ми наше покојне не остављају на миру, онда је јасно како се понашају према свакоме ко је српског рода и вере православне, који, и поред свега тога, и даље бораве на Косову и Метохији.

Поред биолошког геноцида и прогона српског народа на Косову и Метохији, истовремено се врши и духовно-културни геноцид. Истог дана, када су православни хришћани обележавали дан Христовог распећа и голготског страдања, стигла је потресна вест из Ѓиљана да су Албанци из градске библиотеке избацили на сметлиште око 1000 књига на српском језику. Међу књигама које су се нашле у контејнерима за смеће могли су се видети и наслови познатог српског нобеловца Иве Андрића, Његова и песникиње Десанке Максимовић. Нажалост, ово варварско дело које подсећа на паљење књига из времена нацизма није једини случај ове врсте на Косову и Метохији. Непосредно након завршетка несретног рата 1999. године и доласка међународне Мисије УН и КФОР-а на Косово и Метохију, хиљаде српских књига избачене су из библиотека косовско-метохијских градова у којима живи већинско албанско становништво и зацаљене. Слично се поступало и са књигама из приватних библиотека које њихови власници Срби нису на време стигли да евакуишу. Овај најновији анти-цивилизацијски акт понајбоље илуструје стравичне обриси нове државе која се терором и

насиљем успоставља на овим просторима, нажалост под управом и протекторатом УН. Косовски Омбудсман, Пољак Марек Новицки наредио је хитну истрагу по том питању и zaloжио се да се преостале српске књиге заштите од уништавања. Као и у многобројним сличним приликама злочина и насиља над Србима ниједан представник косовских Албанаца није осудио овај чин нити је избацивањем српских књига на сметлиште изазвао било какву пажњу албанске „интелектуалне јавности“.

Православни храмови широм Косова и Метохије, порушени током ранијих година, сада буквално нестају, јер локалне албанске власти, уз прфутну сагласност и одобравање међународних снага, једноставно „уклањају“ преостали грађевински материјал порушених цркава, због царушавања амбијента и градске чистоће. Готово сва црквена и манастирска шума (нарочито у гњиланском крају) је посечена, а да кришци нису ухваћени нити штета пацлаћена. Случај подметања пожара у цркви Св.Саве у јужном делу Косовске Митровице у фебруару прошле године, ни до данас није расветљен, нити је објављено званично саопштење за јавност од стране локалних власти и међународне управе.

С обзиром на такво стање и околности у којима живе Срби на Косову и Метохији, а који су веома далеки од нормалних и опште прихваћених, целокупно свештенство Епархије рашко-призренске суочило се са изузетно тешким задацима. Пре свега, велики труд је уложен да се српски народ одврати од продаје својих домова и своје имовине Албанцима, који су у задње време spremни да понуде и високе цене само да би откупили српску земљу и заувек отерали Србе са вековних огњишта. Сваки рад на црквама и око цркава и манастира храбри наш народ и улива паду у опстапак, али ни то често није довољно да одврати појединце да продају све што имају, и да крену у мирније крајеве несрећне Србије.

Са великом забринутости морамо овде рећи да се негативне појаве напуштања својих домова и имања примећују и у оним деловима наше Епархије који се налази у пределима Старе Рашке. У вите махова током 2002. године одиос локалних Срба и Муслимана (од педавно „Боћњака“) био је довођен до усијања. Само милошћу Божјом и свесрдним залагањем свих домаћих и страних фактора, као и саме Цркве Епархије рашко-призренске, избегнуто је оно најгоре. Мало је фалило да се понови Косово у областима Старе Рашке. Нажалост, свеукупно стање и околности у Рашкој Области у којима борави српско становништво све је теже и теже. Талас исељавања српског живља из колевке српске државности и српске духовности је све јачи. Истини за вољу, обнова и унапређење православних храмова и манастира широм рашке области у многоме охрабрује и даје утеху угроженом српском народу. Али то није довољно. Потребна је и друкчија и стабилнија национална и

економска политика и стратегија државе Србије и њених институција на целом простору Рашке Области како би се ситуација санирала.

Ми смо са целокупним нашим свештенством и монашством уложили много труда, воље и љубави да охрабriamo, утешимо и помогнемо нашем народу да остане на својим вековним огњиштима. И даље смо максимално ангажовани у контактима и разговорима са представницима међународне заједнице, ашедујући непрекидно на све важније чиниоце да учине одлучнији корак по питању стабилизације стања на Косову и Метохији, да омогуће опстанак српског становништва на својим вековним огњиштима. У том залагању имамо свесрдну подршку и помоћ целокупног нашег свештенства и монаштва, које исто то чини у своме окружењу, на локалном нивоу.

Од свега је, ипак, најважније што смо у непрекидном контакту са својим свештенством и монашвом, као и са самим народом, приликом својих путовања и обилазке свих места где наш народ живи на подручју Косова и Метохије, као и Рашке Области. Треба признати да је тај наш пастирски рад омогућен искључиво разумевањем и подршком УНМИК полиције која је у свако доба spremна да нам пружи одговарајућу пратњу у своме блиндираном возилу. Но и то само по себи сведочи да су и међународни фактори сами свесни на каквом је нивоу питање безбедности на Косову Метохији, и ако у својим изјавама често говоре да је безбедност на завидном нивоу.

И поред свих наведених тешкоћа, наша основна пастирска делатност, - богослужење, остало је на првом месту нашег ангажовања. Богослужили смо сваке недеље и празника у неком од храмова или манастира наше Епархије. Нарочито приликом разних свечаности и манастирских слава. Одржали смо и ове године братске састанке са свештенством по намесништвима током Великог Поста, где се, по традицији, врши смотра сваког свештеника појединачно на парохији коју опслужује. Традиционалан је и братски састанак свих свештеника Епархије који је прошлог лета одржан у Звечану 05. и 06. августа, а гостољубиви домаћин била је Црквена Општина Косовске Митровице. На том братском састанку разматрана су горућа питања од значаја за живот Цркве и народа на читавом подручју Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске.

Улагали смо велики напор на побољшању и свих других аспеката живота српског живља на Косову и Метохији. Осим побољшања безбедносних услова, пружана је народу и неопходна хуманитарна помоћ, да се поправе услови за образовни и културни напредак становништва, у смислу изградње нових школама као и побољшању услова у већ постојећим. Нарочита пажња је посвећена Православној веронауци у основним и средњим школама. Поред организовања редовне наставе веронауке, подељено је деци и више хиљада примерака Приручника за веронауку - О вери Православној, широм Епархије.

У циљу културно-просветног утицаја на народ, Епархија и даље истрајава на издавању часописа „Св. Кнез Лазар“, као и „Гласника Косова и Метохије“, док је публикација „Распето Косово“ о поруштеним црквама и манастирима на Косову и Метохији, доживела и своје треће, нажалост, допуњено издање. Узимали смо активног учешћа у многим приликама од духовног и културног значаја. Тако смо учествовали на промоцији књиге „Страдање Старе Србије и Македоније“ Саве Дечанца, потоњег Епископа жичког, у Косовској Митровици, које је одржано у организацији Филолошког факултета Приштинског универзитета и Удружења „Хвосно“, као и на промоцији прозе Аце Ракочеића „По свету с Косовом о врату“ у конаку манастира Грачанице. Активног учешћа узели смо и на Трибини у Етнографском музеју у Београду јуна месеца прошле године, на „Бањалучким листним свечаностима“ у Бања Луци, августа месеца, са специјалном трибином „Косово Српски Јерусалим“, као и на величанственој Петој међународној Хиландарској конференцији, септембра месеца, у Рашкој и на Копаонику са уводним предавањем на тему: Љубав према образовању и посвећеност Богу у православним манастирима“.

Не могу а да не поменем акцију „Обновимо порушене светиње молитвом“, коју смо са свештенством, монаштвом и верним народом започели прошлог лета, ради обнављања барем неких од преко 110 уништених храмова и манастира у последње три године. Та акција је отпочела службеном свете Архијерејске Литургије у порти манастира Зочишта, на дан храмовне славе св. Врача Косме и Дамјана 14. јула, где се током службе Божије на оближњем узвишењу изнад манастира окупила повећа група Албанаца која је вулгарним скандирањем, повицима и гестикулацијама ометала службу. Наредне недеље посетили смо скоро обновљено село Осојане у Метохији, у које се брже вратило око 200 прогнаних Срба, где смо после свете Литургије обавили и саборно венчање девет парова, махом старијих особа, који то нису благовремено урадили. Најзначајнији и највеличанственији догађај у тој акцији, био је „Прослава 650 година од оснивања Царске Лавре манастира Светих Архангела код Призрена“, када се у манастирској порти са разних страна сабрало преко хиљаду побожних верника, које није могла да омете ни поколеба ни јака киша која је већ данима патанала призренски крај. Међутим, пред крај службене Литургије дошло је до активирања од албанских терориста постављеног експлозива у брду изнад манастира, што је показало да војници КФОР-а нису у стању (или не желе) да нам пруже адекватну заштиту, због чега смо одустали од даљих окупљања по поруштеним Светињама, те програм започете манифестације, није доведен до краја. Ипак, то нас није омело да одмах сутрадан у манастиру Дечанима, на реди Бистрици обавимо са дечанским монасима саборно крштење 24-оро деце која су допутовала из српске енклаве у централном Косову. Свакако писмо

пропустили прилику да благовремено посетимо Србе повратнике у селима Бича и Грабац у Метохији, као и оне у Средској и селу Новаке у призренском крају и да им пружимо подршку и потпору да остану на својим огњиштима.

Поред ових активности на духовном и пастирском пољу, није престала ни наша активност на дипломатском плану по питању решавања кризе на Косову и Метохији. Поред бројних пријема и сусрета са многим представницима међународне дипломатије и политике, нарочито са највишим представницима УНМИК-а и КФОР-а, имали смо и честе контакте и преписку са свим представницима власти како Југославије, тако и Републике Србије. У том смислу у више наврата смо били у прилици да разговарамо са Председником СР Југославије г. Војиславом Костићем, са премијером Србије, сада покојним, г. Зораном Ђинђићем, председником Координационог центра за Косово и Метохију г. Нобојлом Човићем, са савезним и републичким министрима за верска питања, као и са многим другим савезним и републичким функционерима који су задужени за решавање проблема на Косову и Метохији. Из свих тих контаката произапла је и снажнија подршка државних органа српској борби за остваривање статуса Косова и Метохије, као и покретање питања коначног статуса Косова и Метохије.

Сличних активности је било и по питању решавања кризе у Рашкој Области, где смо између осталог узели видног учешћа на „округлом столу“ на тему „Савремене миграције“, одржаног у Новом Пазару октобра месеца 2002. године, на коме сам говорио о улози црквених и верских заједница у процесу миграција уопште, као и конкретно у Рашкој Области.

Овде би морали поменути значајну помоћ у материјалним средствима коју нам је током целе године указивао Координациони центар за Косово и Метохију, на челу са г. Човићем, као и хуманитарну помоћ мајке Русије од 11 шлепсера намењене Србима Косова и Метохије, која је октобра месеца 2002. г. директно из Москве пристигла на аеродром Слатина, где се налази руска војна база за Косово и Метохију.

II

ОРГАНИЗАЦИЈА ЦРКВЕНИХ ТЕЛА (ЕПАРХИЈСКИ САВЕТ И ЕПАРХИЈСКИ УПРАВНИ ОДБОР)

Епархијски Савет састао се једном од прошлогодњег сабора, и то 8. маја ове 2003. године. Редовна 62-а седница почела је при-

живом Светога Духа у цркви манастира Грачанице. Због недостатка безбедносних услова, поједини чланови Савета нису могли присуствовати заседању пошто нису могли себи да обезбеде пратњу КФОР-а, док су поједини чланови још увек расељена лица по Србији.

Пошто је закључено да је присутна надшоловичка већина чланова Савета, једногласно је усвојен дневни ред седнице, а затим се приступило дискусији по приспелим предметима и доношењу адекватних одлука.

ОРГАНИЗАЦИЈА И ДЕЛОВАЊЕ ЦРКВЕНИХ ОПШТИНА

Услед великих принудних миграција српског становништва са подручја Косова и Метохије, и чињенице да су нека места (углавном градови) остала потпуно без српског становништва, поједине парохије су престале да постоје, а већина њих живи у редуцираном облику, што је довело до обимније реорганизације црквених општина у оквиру Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске.

И поред тако тешке ситуације, уз помоћ Божију, и одапост подручног нам свештенства, није дошло до исељавања свештеника који су остали без парохија, него смо их распоредили на она подручја у којима се српско становништво углавном задржало, што је довело до нужне реорганизације парохија и црквених општина.

Тако призренско Намесништво има 6. свештеника и шест црквених Општина, од којих делимично функционишу само четири (Штрпце, Брезовица, Велика Хоча и Ораховац).

Приштинско намесништво има 7 свештеника и девет црквених општина, од којих функционишу само пет (Мишан, Косово Поље, Грачаница, Лапље Село и Д. Гуштерица).

Њиланско намесништво има 10 свештеника и осам црквених општина и све су у пуној функцији.

Косовско-митровачко намесништво има 9 свештеника и шест црквених Општина и све су у пуној функцији, сем бабиномошке, која функционише делимично.

Пешко намесништво има само 1 свештеника (у Гораждевцу) и осам црквених Општина, од којих, и то делимично, функционише само једна (у Гораждевцу).

Повопазарско намесништво има 9 свештеника (девет парохија) и само четири црквене Општине, које све редовно функционишу.

Услед изузетно тешког стања на Косову и Метохији, чињенице да преостали Срби морају да се боре за голи живот и да још од марта 1999. године немају никакве приходе пити им се на подручју Косова пружа могућност рада и зараде, дошло је до велике

немаштине међу српским становништвом, што се одразило и на приходе парохија и целе Епархије. Дошло је до осетног пада у приливу средстава, на шта је у многоме утицала и чињеница да се свеће, које су верници до скоро углавном куповали у црквама, сада увелико продају у приватним радњама и то по много приступачнијим ценама, него што је то случај са црквеним свећама. Овај парочит проблем који погађа све Епархије, због великог исељавања становништва са подручја Косова и Метохије и самим тим пада броја верника у Епархији за 75%, изузетно је погодио нашу Епархију. Међутим, падамо се да ће, услед боље сарадње савезних и републичких власти и међународне заједнице, доћи до позитивних промена и на подручју Косова и Метохије, до повратка прогнаног српског становништва и самим тим до побољшања целокупне ситуације, укључујући и материјално стање нашег становништва.

ГРАЂЕВИНСКИ РАДОВИ

Екстремно лоша безбедносна ситуација на Косову и Метохији, као и знатно погоршање финансијске ситуације, утицали су између осталог и на извођење грађевинских радова у Епархији рашко-призренској. Па ипак, у подручјим где још увек има српског живља, дошло је до обнављања појединачних храмова и манастира, као и почетка изградње нових. Тако, обновљен је манастир Дубоки Поток код Зубиног Потока и освећен велелепан нови манастирски конак, као и манастир Ђурђеви Ступови код Новог Пазара. Затим зида се нови конак у манастиру св. Николе - Кончул (Рашка), пројектује се постојећи конак у Мач. Црна Река, постављен је и освећен камен темељац цркви св. Саве у Сушњу (Рашка), као и цркве посвећеној Пресветој Богородици и празнику њене чудотворне иконе Тројерунице на „Девиним Водама“, на ново просеченом путу који повезује Косовску Митровицу и Зубини поток. Поред тога настављено је са градњом црква у Избицама (Н. Пазар), довршена је и 11. маја ове године освешћена црква св. Вмуч. Георгија у Звечану, као и црква св. Василија Острошког у центру Лепосавића, која је освећена 12. маја ове године. Такође су изграђени и парохијски домови у Лепосавићу и Партићу, што ће све допринети и опстанку нашег народа на тим светим косовско-метохијским просторима.

МОНАШЕЊА И РУКОПОЛОЖЕЊА

Све муке и недаће које су народ и свештенство Епархије рашко-призренске и косовско-метохијске задесиле протеклих година, нису омеле духовни процват и обнову монаштва како мушког

тако и женског. Господ нас је и у протеклој години благословио са једанаест нових монаха и три монахиње, као и са 14 нових свештенослужитеља, од којих су 10 из монашког реда, а 4 из мирјанског. Данас Епархија рашко-призренска броји преко 150 монаха и монахиња, заједно са искушеницима, и тај број се и даље увећава.

Што се пак тиче економске ситуације у нашим манастирима, може се са задовољством истаћи, да су углавном сви манастири, без обзира на тешкоће кроз које пролазе, успели да сачувају своју економску виталност. Манастири се углавном издржавају прилозима и монашким рукодељима, која су и до сада у њима вршена. Тако на пример, манастир Високи Дечани још увек успева да подмири већи део својих потреба приходима од израде воштаних свеча, дубореза и иконописања. Слична ситуација је и у манастирима Сопотани, Бурђеви Ступови, Црна Река, Дубоки Поток, св. Архангели код Призрепа, Драганац ...

У женским, пак, манастирима Грачаница, Девич, Соколица, Кончул, Гориоч, знатни приходи долазе од иконописања, кројачких радионица, веза, бројаница. Где је могуће, и даље се пегује манастирска економија, као у Дечанима, Грачаница, Девичу, Сопотанима. Једном речју, сви манастирсци у Епархији рашко-призренској живе цуим манастирским животом, како духовним кроз цуца богослужења и свакодневне свете Литургије, тако и материјално кроз монашка рукодељја.

ЗАКЉУЧАК

Током целе 2002. године, као и оних ранијих, били смо приморани да са својим свештенством, монаштвом и народом и даље носимо крст, који је на наша плећа стављен још у лето 1999. године. Брутални терор који над српским живљем врше и даље албански сепаратисти и терористи, малтретирања, убиства и киднаповања Срба, плачка и узурпација српске имовине, расељавање српског становништва, уништавање српских православних Светица - трају и данас. Упркос свему том, захваљујући чврстом ставу и истрајности свештенства и монаштва епархије рашко-призренске, трагичне последице таквог терора су ублажене. Целокупни православни живаљ, гледајући на своју Цркву која га никада није изневерила и напустила, добија нову снагу и подстрек да остане и истраје на свом вековном огњишту, јер је Црква, као лађа спасења, за то ту да би вратила народ, витлан буром искупења, помогла, утешила, подигла и ојачала у тренутку када му је помоћ најпотребнија.

Мисија Цркве и напастирски рад је у оваквим околностима на Косову и Метохији, али и у Рашкој Области, у многоме отежан, али то не значи да би требало да на нашем путу, који је такав по

Божјем допуштењу, посустамо или себи дамо за право да од њега одступимо а своје обавезе занемаримо, већ напротив, да се још више ашгажујемо не би ли, уз помоћ Божју, премостили све претреке и проблеме на које nailазимо на путу ка коначном своме назначењу - Царству Небескоме. Извор наде и снаге да на том крстоносном путу истрајемо налазимо у Распетом и Васкрслом Господу Исусу Христу, првом и вечном Пастирспачалнику Цркве своје Свете, Православне.

Светом архијерејском Сабору одао у Господу

Епископ рашко-призренски
и косовско-метохијски
+АРТЕМИЈЕ

ХРАМОВНИ СВИТАК II ДЕО

11.3. Свештенички делови жртве (гл. 22, 8–11)

8. уздизања (?) (пред/за птп* (...)¹²⁹ И они нека уздигну/узму¹³⁰ о(д овлова и од јагњади)9. десци бут и прса жртве уздизања, и као најбољи део. (предњу ногу. А)
10. вилица и желудац су за свештеника, као део/тал, на основу њиховог закона. (А за левита)

11.4. Церемонија жртве првог уља (гл. 22, 11–23,?)

11. плећка. Затим их¹³¹ они износе пред Израилце напоље, и дају синови Израилца свеште(ници)ма
12. једнога овца и јагње. И за левите једнога овца (и) једно јагње
13. племену. И они то да једу истог дана у предворју/спољњем дворишту
14. пред птп*. То је пропис за увек за вапа поколења, из године у годину. Када су
15. јели они се мажу са новим уљем од маслина, јер се на тај дан чини опроштај/разређење
16. за св(е свеж(е) у)ље земље пред птп*, једном у години. И нека се радују¹³²

Гл. 23.

12. Празник (приношења) дрва (за храм) (гл. 23, ?–25, 2)

12.1. Опште одредбе (гл. 23, ?–9)

¹²⁹ Уп. Лев 7, 31.

¹³⁰ Уп. Лев 7, 31.

¹³¹ Тј. остале делове.

¹³² Доња ивица колумне.

01. (сви синови Израилјеви у својим стаништима/насељима) где они живе. То је вечни пропис
02. од колена до колена.)
03. (Дванаест племена синова Израилјевих да доносе (др)ва
04. за жрт(в)еник. И на први дан доноси/приноси
05. племе Левијево и Јудино, и на други дан Вспијамин, и синови (...)
1. (Јосифа, а на трећи дан Рувим и Си)ме(он, и на четврти дан)
2. Исахар (и Завулон, а на пети дан Гад и) Асир, а на (шести)дан Пефталим.
3. (И они приносе на жртвеник дрва, а као огњену жртву за (П) П¹³³.
4. И они кољу два бика, два овца и два мушка јагњета сваки дан. Истовремено/исто тако кољу два јарца за жртву опроштаја/помирења
5. (са чиме врше опроштај/разређење за себе, заједно са) прописаном њиховом (бескрвном жртвом) и њиховом изливницом, као што је за(кон). Паљеница је то, жртва огњена,
6. (благопријатни мирис пред ППП¹³⁴; Свако племе да принесе за паљеницу једнога бика, једнога овца и једнога јарца.
7. (Тако да чине сваке године, пле)ме по племе, (два)наест синова Јако(вљевих.)
8. (Они жртвују у четврти део да)на¹³⁵ на жртвенику после редовис огњене жртве та(мид¹³⁶)

12.2. Први дан (гл. 23, 9–24, 9)

9. (...) ¹³⁷ Прво (све)штеник приноси жртву левита)
10. прво, а затим узноси паљеницу племена Јудиног. И по(што)
11. је он у диму узноси, које се пред њим јарац први, и он (приноси)
12. његову крв на жртвеник са чашом за крољење и став(ља од) његове крви (мало) са својим палцем на четири рога жр(тве)-ника
13. и на четири краја венца жртвеника, и остатак прска (тада) на под(ножје)
14. венца жртвеника унаоколо. Затим спаљује његово сало на жртвенику, сало
15. које прекрива режњеве јетре и бубреге. Он вади режњеве јетре и бубреге,
16. а сало које је на њима и на деловима бокова он уздиже у диму

¹³³ Ово значи отприлике три сата после заласка сунца.

¹³⁴ Тј. мирна жртва.

¹³⁵ Празно.

17. све на жртвенику, са његовом бескрвном жртвом и његовом изливницом, као жртвом огњеном, као благопријатним мирисом уздицања за ППП¹³⁸ И¹³⁹ ...

Гл. 24.

1. (...) гла(ва(?)...)
2. (...) и . (...)
3. прса са . (...)
4. (...), потколеница и. (...)
5. (... бескрвна жрт)ва и њено уље, изливница (њено вино (?) ...)
6. (...) То је огњена жртва, благопријатни мирис (уздицања)
7. за ППП¹³⁸. Тако да чипи са сваким биком, овном и (мушким) јагњетом.
8. А његова (рашије споменута паљеница) да је посебно, и на њима¹³⁸ њихова (бескрвна жртва) и њихова изливница. То је заховест (за увек)
9. за њихова поколења пред ППП¹³⁹, (...) ¹³⁹

12,2,1. Левијева жртва (гл. 24, 10–11)

10. И после ове паљенице он приноси паљеницу племена Јудиног за себе (посебно). Као (што)

12,2,2. Јудина жртва (гл. 24, 11–12)

11. је чинио са жртвом паљеницом левита, тако он чини са паљеницом синова Јудиних после (левита)

12,3. Жртве племена од 2–5. дана (гл. 24, 12–16)

12. (...) ¹⁴⁰ И на други дан он приноси паљеницу Вспијамину прво, и после њега
13. он приноси паљеницу синова Ј(о)сифових, као једну/заједно, Јефрема и Манасије. И на трећи дан он приноси
14. паљеницу Рувима посебно (издвојену), паљеницу Симеона, посебно за себе (издвојену). И на четврти дан
15. он приноси паљеницу Исахара посебно за себе (издвојену), и паљеницу Завулону за себе (издвојену). И на пети дан

¹³⁶ Уп. формулације у Лев 3, 14–16.

¹³⁷ Доња ивица колумне.

¹³⁸ Тј. комадица меса.

¹³⁹ Доња ивица колумне.

¹⁴⁰ Празно.

12.4. Жртва шестог дана (гл. 24, 16-25, 2)

16. он приноси паљеницу за Гаца, за себе (извојену), и паљеницу Асира, посебно за себе (извојену). (...) ¹⁴¹ И шести дан ¹⁴²

Гл. 25. ¹⁴³

1. (он приноси жртву за Дана, затим за Нефталима, такође за себе извојену)

13. Дан труба. Сабор првога дана седмога месеца ¹⁴⁴ (гл. 25, 2-10)

1. (...) ¹⁴⁵ И сед(мога месеца)
3. на први дан месеца нека је дан мировања, дан сећања, објављен са трубама, Сабор све(ти).
4. (И принесите/жртвујте једну паљеницу, огњену жртву на благопријатни ми(рис пр)ед П'Т'И. И припесите/жртвуј(те)
5. једнога бика, једнога овна, и се(дам) једногодиш(них мушких) јагањаца без мане, једнога јарца,
6. (као жртву за грех, са његовом бескрвном жртвом, и излишницом, као што је по прописано, као благопријатни мирис
7. пред (П'Т'И). То принесите после жртве тамид ¹⁴⁶ и паљенице на први дан месеца. И тек када је ова пришешена/жртвована, (припесите) ову
8. паљеницу у тре(ћи) део дана. То је вечни пропис за увек за њи(хова) поколења (где стапујете).
9. И (ви) се радујте у тај дан, и оставите сваки по(сао). Овај нека је

14. Дан помирења (десетог дана, седмога месеца) ¹⁴⁷ (гл. 25, 10-27, 10)**14.1. Заповест о посту** (гл. 25, 10-12)

10. (за) вас овај дан. (...) ¹⁴⁸ И десетог овога месеца је

¹⁴¹ Празно.¹⁴² Доња ивица колумне.¹⁴³ Види Y. Yadin, *ibidem*, III, 13.¹⁴⁴ Уп. Лев 23, 23; Бро 29, 1-6; Јез 45, 18-21)¹⁴⁵ Празно.¹⁴⁶ Тј. мирна жртва.¹⁴⁷ Уп. Лев 16; 23, 27-32; Бро 29, 7-11)¹⁴⁸ Празно.

11. Дан помирења. И ви на њега пошизите вапе дупсе, ¹⁴⁹ јер свака душа која се не

14.2. Прописане жртве (гл. 25, 12-27, 5)

12. понизи управо на овај дан да буде истребљена из вашег царо-
да. И ви на њега да принесете као паљеницу
13. за П'Т'И једнога бика, једнога овна, седам једногодишњих му-
шких јагањаца (...) ¹⁵⁰, јар-
14. ца једнога за жртву за грех, – поред жртве за грех за помирење;
и њихове бескрвне жртве и њихове жртве излишнице.
15. као што је према њиховом пропису за младога бика, за овна, за
јагањад, и за јарца. А за жртву опроштаја (почишених) грехова/
помирења, ви да припесете
16. два овна као паљеницу. Једнога да принесе првосвештеник за
себе и за дом свога оца, ¹⁵¹ (а једнога за народ).

Гл. 26.1-2. ¹⁵²

3. (Затим прво) свештеник баца коцку за два
4. (јарца). Јед(ну) коцку „за (П'Т'И“, а другу „за Азazelа“).
5. (Он) коље јарца, (преко онога) на кога је пала коцка са именом
„за П'Т'И“, и подиже
6. његову крв у златној чаши за кропљење/прскање коју он држи.
(Он чини са (његовом) крв(љу као и са) (крвљу)
7. бика кога је пришо за себе, и опрашта/разрепава са њом
цео/сав на(ро)д заједнице. И његово сало и бескрвну жртву
8. његову излишницу он у диму уздиже на жртвенику, куда иду (и)
његово месо, и његова кожа и његове изнутрице
9. поред/крај његовога бика. То је жртва за грех заједнице. И он
са тим чини опроштај за сав народ заједнице,
10. тако да им буде опроштено. Тада он пере своје руке и ноге од
крви жртве за грех, и долази до
11. живог јарца. Он исповеда преко његове главе све грехове си-
нова Израилевих, са
12. свом њиховом кривицом, према свим њиховим гресима, и по-
лаже их ¹⁵³ на главу јарца. Тада се он шаље

¹⁴⁹ Тј. да посте.¹⁵⁰ На овом месту набрисано.¹⁵¹ Доња ивица колумне.¹⁵² Тешко читљиви остаци слова.¹⁵³ Тј. руке.

12. Азаслуду у пустињу,¹⁵⁴ преко једнога човека који стоји припремљен. Тако јарац односи све преступе¹⁵⁵

Гл. 27

01. (деце Израилеве у пуну област...).
1. Исто тако првосвештеник опрашта/разређава
 2. за с(ве)¹⁵⁶ синове Израиле(ве, тако да им буде опроштено.
 3. Тада он жртвује/приноси бика и (овн)а и (јагњад према пропису
 4. на жртвенику. И (паље)ница ће бити благопријатном у име деце Израилева. То су заповести за у(ве)к

14.3. Заврше ономене (гл. 27, 5–10)

5. за њихова поколења. (Јед)ном у години да вам је овај дан за сећање,
6. и они на њега да оставе сваки рад, јер је он Дан мировања (за њих, Празничког мира. И свако
7. ко на њега ради, или ко се на њега не понизи¹⁵⁷ да се истреби из
8. (твога) народа. Дан мировања и Свети сабор да је за вас овај дан,
9. и ви да га светите ради сећања у свим (ва)шим¹⁵⁸ стаништима, и да оставите било какав

15. Празник сеница¹⁵⁹ (гл. 27, 10–29, 2)

15.1. Опште одредбе (гл. 27, 10–28?)

10. посао. (...) ¹⁶⁰И пет(на)стога дана овога месеца¹⁶¹

Гл. 28

01–03.¹⁶²

01. (савоите свети сабор).

¹⁵⁴ Уп. Лев 16, 21.

¹⁵⁵ Уп. Лев 16, 22. Ово је доња ивица колумне.

¹⁵⁶ Исписано изнад реда строфе.

¹⁵⁷ Тј. не пости.

¹⁵⁸ Кориговано из „твога“.

¹⁵⁹ Празник Сеница, или Сукот је трајао 7 дана, а почињао је петнаестог дана, седмога месеца. Од ових заповести је мало очувано, а од четвртога дана, ништа. О самом празнику у Ст. завету, види Лев 23, 33–36; Бро 29, 12–38; Јез 45, 23, 25.

¹⁶⁰ Празно.

¹⁶¹ Доња ивица колумне.

¹⁶² Frgm. a.

02. (...огњена жртва на пријатни ми(рис...)

03. (...) на ов(ај) дан

- 04–09. (...) ¹⁶³

15.2. Прописане жртве (гл. 28, ?–)

15.2.1. Први дан (?)

15.2.2. Други дан (гл. 28, ?–6)

1. (...) и бескрвну жрт(ву) (...)
2. на жртвенику. То је огњена жртва, благопријатни ми(рис пред ПТП). (...) ¹⁶⁴ И на други
3. дан он жртвује дванаест бикова, (два овна, четр)
4. наест (мушких) јагњаци, и једнога јарца, као жртву за г(рех, заједно са њиховом (бескрв)ном жртвом, (и њиховом излив) ницом,
5. као што је по закону за бикове, и за овна(ве), и за јагњад, (и) за јарца. То је огњена жртва.

15.2.3. Трећи дан (гл. 28, 6–9)

6. (благопријатни) мирис уздицања је то за ПТП. (...) ¹⁶⁵ (И) на трећи дан
7. он жртвује (мла)дих (би)кова дванаест, овнова два, јагњаци (че)трнаест,
8. и једнога јарца за жртву за грех, и њихове бескрвне жртве и њихову изливницу, како је по (за)кону/про(пису) за бикове.

15.2.4. Четврти дан (гл. 28, 9–29, ?)

9. за овнове, и за јагњад, и за јарца. (...) ¹⁶⁶ И на чет(вр)ти дан
10. он жртвује де(сет) бикова, два овна, четрнаест једногодишњих јагњаци
11. и једнога јарца за жртву за грех, и њихове бескрвне жртве, и њихове изливнице као што је по закону за бикове. ¹⁶⁷

Гл. 29¹⁶⁸

¹⁶³ Frgm. b.

¹⁶⁴ Празно.

¹⁶⁵ Празно.

¹⁶⁶ Празно.

¹⁶⁷ Доња ивица колумне.

¹⁶⁸ Тешко читљиво. Види такође Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 14, 15.

15.2.5. Пети дан (гл. 29, ?-?)

15.2.6. Шести дан (гл. 29, ?-?)

15.2.7. Седми дан (гл. 29, ?-?)

15.2.8. Осми дан (гл. 29, ?-?)

01. (ован, јагње и јарац ...)
1. (и њихове) изливнице (...)

16. Завршетак прописа о жртвама¹⁶⁹ (гл. 29, 2(?)-30,?)

2. (ово су прописи које треба да вршите/поштујете у погледу ваших празника)
3. за (ваше) палешнице и за ваше изливнице, (и мирне жртве) у храму у коме ј(а...)
4. моје има (насталим. (И друге су ове): Палешница (свакога дана) на основу прописа Горе
5. као сталну жртву Израјљаца за увек, (без њихових добровољних жртава које жртвују по својој вољи),
6. заједно са њиховим жртвама захвалницама за (с)ве њихове дарове које ми приносе за попаѓање за њ(их).
7. И они ће ми се допасти, (и биће мој царол), и ја ћу им бити Бог за увек. И становаћу
8. међу њима за увек, и вечно. И светићу мој (хра)м са мојом славом преко њега
9. до дана (Новог) стварања,¹⁷⁰ на коме ћу сам створити мој нови (хра)м.
10. Припремићу за мене за (уве)к/за с(ва) времена, према Савезу који сам склопио са Јаковом у Ветилу,¹⁷¹

Гл. 30¹⁷²

II. Грађевина храма (гл. 30, ?-45, 7)

¹⁶⁹ Овде сусрећемо закључно излагање празничног дела календара овога списа. Овај одељак критички указује на сврху и циљ списа, и очигледно да храм, који се у њему описује, неће бити грађен за вечног, него ће на дан Новог стварања бити замењен храмом, који ће Бог лично саградити.

¹⁷⁰ E. Qimron: פָּתַח, док је раније читање било פָּתַח (благословити).

¹⁷¹ Доња ивица колумне.

¹⁷² Ова глава је веома тешко читљива, јер је зашрљана мастилом од гл. 29. Од мастила ове главе, зашрљана је и гл. 31. Види: Y. Yadin, ibidem, III, 15.

I. Грађевина у унутрашњем кругу храма¹⁷³ (гл. 30, ?-36?)

1. Кула са степеништем (гл. 30, ?-31, 9)

1. (Исаком у Герару, и Аврамом у Харану...). Ја ћу светити
2. (...) чинити. И чини(ћу)
3. (...) до ступеница (?) ... у кући коју ћеп да саградиш
4. горњи спрат (...) кружне степенице северно од храмовне згра(де), изграђене у квадрат
5. од угла до угла (?) двадесет ела, према њихова четири угла, и у(да)љене од зида
6. храмовне зграде седам ела, северозападно од њега. И да начиниш дебљицу његових зидова четири
7. ела (...) храмовне згра(де), и њена унутрашња ширина, од угла до угла
8. дванаест ела (?) (...) и један квадратни стуб/пиластер у њеној средини, чија је ширина четири
9. ела (?) према свим његовим правцима (...) унаоколо воде као степенице четири.¹⁷⁴

Гл. 31¹⁷⁵

05. И (сагради) кулу са ступеницама северно од храма. Нека је квадратне градње
06. са мером од двадесет ела од једнога угла до другог, за све његове четири стране. Нека је удаљена седам ела од
07. северне стране зида храма. Њени зидови нека буду четири ела
08. дебљи, (и високи четрдесет ела), одговарајуће храму. Унутрашње мере од угла до угла нека износе
09. дваасет (ела), са једним квадратним стубом у средини од четири ела ширине
10. према свим странама (...). Ширина степеница које се околу пењу увис нека буде четири (ела).
1. (...) врата
2. (...)

¹⁷³ Овде почиње шири одељак у спису, који детаљно описује начин градње храмовног комплекса. Од овога се ништа не слаже са текстом Старог завета, иако се један део слаже са текстом списа 4Q251. Опис почиње са унутрашњим двориком, и онда ка напоље. Прво се описује кула са ступеницама које су коришћене ради пењања на кров храма, али зашто? - не знамо! Могуће је, ради астрономских осматрања, или да би свештеници са моткама могли да очисте светињу над светињама, а да је при томе на престолу. У њу је само једном у години могао да ступи првосвештеник, и то, на Празник помирења.

¹⁷⁴ Доња ивица колумне.

¹⁷⁵ Види такође Y. Yadin, ibidem, III, 16.

3. (...) други свештеник
4. (...ве)лики (...) ¹⁷⁶
5. И на горњем спрату зграде са степеницама) начини вра(та(?), отвора према крову храма, тако да има прилаз/приступ
6. кроз ова (в)ра(та) ¹⁷⁷ за улаз у кров храм(а), тако да се кроз њих долази/улази на кров храма.
7. (Цео) ове кружне степенице пресву(ци) златом, њене зидове и њена врата изнутра
8. (и са) споља, и њене стубове и њене степенице начи(ни) онако као што сам ти рекао.

2. Базен за воду (гл. 31, 10–33, 7)

10. (И па)чини кућиште за базен за воду, југо(источно), квадратно од храма, према свим својим стра(на)ма (по) двадесет једну
11. (елу, а) десет ела удаљено од жртвеника. Ширина зида (је) три ела и висина
12. (два)десет ела. ¹⁷⁸ И врата начини за то ¹⁷⁹ према истоку и према северу
13. и према западу. И ши(ри)на врата да буде четири ела, и њихова висина седам. ¹⁸⁰

Гл. 32 ¹⁸¹

1. (...) три ел(е...?)
2. 5. ¹⁸²
6. (...) за опроштај њихове кривице на нар(од), и при пења(њу)
7. (...) у диму га пусти да се поше са олтара
8. жртве(ника и (...) у зиду овога (...) Начини нише на предњој страни унутрашњег зида ове
9. куће. Његова (...) елу пирока, а и његова висина...
10. Нише да су од/изнад земље четири с(ле, пресвучене са златом. (Тамо нека) свештеници стављају/одлажу у њима
11. (?) њихове/своје хаљине с(а којима) они улазе у горњи део хра(мовне) куће

¹⁷⁶ Празно.

¹⁷⁷ Грчка писара при преписивању.

¹⁷⁸ Исправка писара изнад строфе.

¹⁷⁹ Тј. кућиште базена.

¹⁸⁰ Доња ивица колумне.

¹⁸¹ Текст ове главе је веома тешко читљив, и очуван само фрагментарно, делимично као лик у огледалу, тј. обратно, на другој страни гл. 33. Крај строфа 4–5 прочитан је са отиска на гл. 31, а строфе 10–11 такође помоћу малог фрагмента из остатака списка 11Q20. Види такође Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 17.

¹⁸² Тешко читљиви остаци слова.

12. (када) дођу да служе у храму. И начини шапац/канал око воденог базена дуж његовог кућишта. И шапац/канал
13. пролази (од кућишта) воденог базена до његовог подземног прокопа/шахта који води доле (...) у земљу, тако да се
14. вода истресе и у њега отече, да се изгуби у земљи. Али то да не
15. додирне ни један човек јер је са њом помешана крв од жртава паљеница. ¹⁸³

Гл. 33 ¹⁸⁴

1. (...свеште)ници улазе (...)
2. И у време ка(да...)
3. (...) ... (...и)
4. (...) хаљине (које су на) њима, и они их од(лажу...)
5. воденог базена (?) и (...) воденог базена (...)
6. (...) ка (...) и иду од њих папоље ка (...)
7. (...) да свете мој народ са светим хаљинама, тако да (...)

3. План куће за одлагање предмета за потребе службе у храму (гл. 33, 8–34)

8. (...) И ви) да начините кућу источно од кућишта (воде)ног базена у мери (кућиш)та воденог базена.
9. (И удаље)ност његовог зида од з(и)да ове (куће) да је седам ела, и њена цела градња њене греде да су као куће воденог базена.
10. И да има двоја врата, са севера и са југа, и да су једна (другима) наспрам, према мери вра(та) кућишта
11. базена. И цела ова кућа укућу да је (по својој) зидној површини прекривена са (слепим) прозорским нишама
12. две ела (дубине). Њихова ширина две ела, и њихова висина четири (с)ла,
13. са вратима начињена, као оставама ¹⁸⁵ за посуђе за жртвеник, за чаше за крошљење, и за шоље, и за машгеле/машнице,
14. и за чиније од сребра, са којима се припосе изнутрице и
15. удови на (жрт)веник. (...) ¹⁸⁶ И када се заврши жртва, и у диму се усне (...) ¹⁸⁷

¹⁸³ Доња ивица колумне.

¹⁸⁴ Ул. Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 18–19. И ова колумна је делимично сачувана на другој страни, 34. колумне.

¹⁸⁵ Тј. оставом, местом где се они држе, чувају.

¹⁸⁶ Празно.

¹⁸⁷ Доња ивица колумне. Празно!

Гл. 34¹⁸⁸4. Место за клање животиња¹⁸⁹ (гл. 34–35?)

1. (...) на једној табли од брон(зе...)
2. (...) и између стубова (и) другог (...)
3. (...) која између стубова
4. бикова (...) између точ(кова...)
5. отвара и затвара точковс и (...)
6. и веже главе/роговс бикова (?) у кругу.¹⁹⁰
7. Затим их треба заклати и сакупити к(рв од њих) у чаше
8. и да се попрше венац жртвеника унаоколо (...) Тада се отварају
9. точкови и вуку/скидају кожу бика од његовог тела. После тога га опи¹⁹¹ деле
10. према њиховим деловима, и солс делове са сољу, и перу
11. испурице и ногс, и солс их са сољу, и стављају их да се у диму успну на/у
12. огњу који је на жртвенику, бика за биком са његовим деловима, и са његовом жртвом чистог брата одозго/преко,
13. и вином његове изливнице уз то (а нешто од тога се одаспе преко), и његовим уљем преко тога. И свештеници, синови Аронови стављају да се све погне у диму
14. на жртвенику, као огњена жртва, као (благопријатни) мирис уздизања пред птл¹⁹². (...)
15. И пачиши ланце који ће да висе горс/одозго преко греда дванаест стубова¹⁹³

Г. 35¹⁹⁴5. Опомене у вези уласка/ступања у кулtnу област храма¹⁹⁵ (гл. 35, ?–9)

¹⁸⁸ Текст веома тешко читљив. Делимично читљив у виду отиска лика у огледалу на верској страни гл. 35. Види Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 20, 21.

¹⁸⁹ Претпоставља се да се ово место треба да налази на северној страни храма, по одељак који га описује веома је оскудан у информацији, а и очуван је веома мало. Читљиви део говори о пачину клања животиња, при чему се користе ланци и обручи.

¹⁹⁰ Можда се мисли на посебну рогу, у коју су везани млади бикови, да би их било лакше клати.

¹⁹¹ Тј. свештеници.

¹⁹² Празно.

¹⁹³ Доња ивица колумне.

¹⁹⁴ Текст је веома лоше очуван, делимично чак и боље на верској страни гл. 36, јер је маслило на њу прешло. Види Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 22, 23.

¹⁹⁵ На овом месту описа храма, аутор укључује једну листу лица којима је забрањен приступ у најужу део храма. Преступник овога прописа ће бити кажњен

1. Свет(и)ња над светињама ...)
2. (...) свако ко не (...)
3. (...) свако ко пије/не (...) свс(ти)ња/свс(ти)пте)
4. (...) и свако ко му се приближи, а да он пије
5. свештеник, пека буде убијен. И свако ко је свештеник, који
6. са њима улази, а да пије обукао (свте) хаљи(не „напунио
7. своје руке“¹⁹⁶ такође да буде убијен, да не обесве(те) храм свога Бога, и да себе навуку
8. кривицу греха (који води) у смрт. Тако свети(те) о(коли)ну жртвеника и храмовног дома, и воденог базена,
9. и улаза са стубовима, тако да сте савршено/нада свс свсти, за увек, и вечно. (...)¹⁹⁷

6. Опис улаза са стубовима у западном делу храма (гл. 35, 10–15)

10. И начини плац/простор западно од храма, около са стубовима/цисгилима, као (слободно) стојеће стубове,
11. за жртву за грех и за жртву за кривицу, међусобно раздвојене за жртву за грех за свештенике и за јарпе на једној страни,
12. и за жртву за грех на народ, и за њихову жртву за кривицу на другој страни. Они не смеју да буду помешани међу-
13. собно. Стога треба да њихови шапери/простори буду међусобно раздвојени, тако да се не
14. преваре свештеници, у погледу на сваку жртву за грех народа, и у погледу на све (јарце) жртве за кривицу народа, и тако да не начине

7. Жртвовање птица¹⁹⁸ (гл. 35, 15–36,?)

15. кривицу греха (...) ¹⁹⁹ И у погледу птице на жртвенику: Он припрема грлице²⁰⁰

Гл. 36²⁰¹

сврху. Спољна култна област, унутар свештеничког дворишта вероватно је имала облик квадрата, претпоставља се, површине 200 × 200 ела (уп. J. Maier, *Die Tempelrollen vom Toten Meer*, UTV 829, E. Reinhardt Verlag, München-Basel 1978, 92.)

¹⁹⁶ Тј. да је посвећен за свештеника.

¹⁹⁷ Празно.

¹⁹⁸ О жртвовању птица, види Лев 5, 8. Овде пак, сусрећемо другачије уредбе.

¹⁹⁹ Празно.

²⁰⁰ Доња ивица колумне.

²⁰¹ Види Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 24.

II. Унутрашње двориште храма/свештеничко двориште²⁰² (гл. 36, ?–38, 11)

1. Заповести о градњи, површина дворишта (?), зидови (гл. 36, ?–?)

2. Градња кула (гл. 36, ?–11)

1. 3.²⁰³

1. (...)
2. ... Торе и (...) (...)
3. (од северног угла)
4. (до угла куле ...нека је сто двадесет ела). Свака кула чека је четрдесет ела пирокa.
5. И све њихове величине да су (исте мере. Њени зидови нека су седам ела (де)бели.
6. (И сва њена висина до кровне греде нека је четрдесет (пет) ела. (Ши)рина њених страпа (...) нека је
7. (и двадесет шест) ела (од једнога) угла до(другога) угла. И к(у)ле, (кроз) које се улази
8. и (кроз) које се из(ла)зи, јасна ширина куле је четр(на)ест ела, и њена висина
9. двадесет о(сам) ела од прага до горњег прага. И висина
10. (греда) од почетка горњег прага врата четрнаест е(л)а. И свака кула да је покривена са гредама
11. од кедрова дрвета, (пре)свучено (са) чистим златом, и њена врата су добрим/чистим златом пресвучена. (...) ²⁰⁴

3. Површина дворишта (гл. 36, 12–37, ?)

12. (...) ²⁰⁵ И од угла куле до југоисточног дворишта су сто
13. и двадесет ела. ²⁰⁶ И исте су ме(р)е свих о(ви)х кула (ко)је
14. припадају унутрашњем (дво)ришту. И куле доширу/улазе у двориште унутра (ела...) ²⁰⁷

²⁰² Од три дворишта која окружују храм, ово је најуже. Почетни детаљи описани су сачувани, и у четвртој строфи описују се тек четврта врата дворишта.

²⁰³ Тешко читљиви остаци слова.

²⁰⁴ Празно.

²⁰⁵ Празно.

²⁰⁶ Тј. 120 ела.

²⁰⁷ Доња ивица колумне.

Гл. 37²⁰⁸

4. Грађевине крај зида храма. Њихово уређење и намена (гл. 37, ?–12)

1. (...) ..
2. (...) повога, од кровова
3. (...) ... између (...)
4. унутрашњег (дворишта) у кругу (жртве)ника ... (...)
5. (ше)ламим²⁰⁹ жртва Израјљана ... и ... (...)
6. (...) .. (...) доњег испуста галерије (...)
7. и (...) при (...) к(у)ле на обс (стране к)уле
8. И пачи(ни) у унутра(шњем дворишту закон/простор са се(ла)-лима за за свештенике са столовима
9. који ће пред седалима стајати. Наслон нека буде у унутрашњој дворани са стубовима, крај зида спољњег (дворишта).
10. Начини такође простор за жртве свештеника, њихове крв(ше) жртве, првине од воћа и десетине,
11. и за њихове (š^o)lamim крвне жртве, које ће они клати. Али не смеју да буду помешане (š^o)lamim жртве
12. синова Израјљских са крвним жртвама (све)штеника. (...) ²¹⁰

5. Места за кување (гл. 37, 13–38?)

13. И у сва четири угла дворишта (на)чини место (за котао)
14. тако да они тамо кувају њихове крвне жртве. (И) жртве за грех²¹¹

Гл. 38²¹²

6. Одредбе за двориште, у погледу култих давања (гл. 38, ?–11)

01. свештеници (кувају) у углу северо-западном, и то једу у југозападном. И котлови)
02. (да су од чистог бакра)

²⁰⁸ Види такође Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 25. Строфе 10–13 реконструисане такође уз помоћ фрагмената Nr. 43.978, Rockefeller Museum.

²⁰⁹ Више врста крвних (мирних) жртва Израјљана, од којих се једна остатак меса.

²¹⁰ Празно.

²¹¹ Доња ивица колумне.

²¹² Текст веома лоше очуван. Види такође Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 26. Текст доуњен делимично и уз помоћ текста код Y. Yadin-a, *ibidem*, III, pl. 38, фрагмената Nr. 43.978 из Rockefeller Museum, као и B. Z. Wacholder, *ibidem*, I, 28.

03. (од основе до претаге, чисто злато...)
 04. и столови на које они стављају њихове делове (8*) њихови жртве
 05. (...)
 06. (... и њихова бескрвна жртва, делови сала њихових крвних жр-
 тава...)
 1. (... не(ка (они) једу (...)
 2. (...) њихови дарови први(на во)ћа (...)
 3. нека једу и пи(ју...)
 4. и они је(ду у тим данима први(не од жита и новог у(ља) (...)
 5. (синова Израилевих. И на Дан припоса првица плодова)
 6. они да једу код западне куле од новог жита приноса првица, и
 вино од грозђа и шипка/цара),²¹³
 7. (и смокве, и плодове) свога дрвећа које се једу(?). А бескрвни
 део жртве(ног припоса)
 8. (који је) уз њу, тамјан, и да не недостаје кад/тамјан код жртве за
 љубавицу сумњу,²¹⁴
 9. И са дес(на ове куле, свака бескрвна жртва (...) жртва за грех
 која (...)
 10. Овде једу житарице, и (припосе и штица и грлица и голубова
 10. (...)²¹⁵

III. „Средње двориште“²¹⁶ (гл. 38, 12 -40, 5)

1. Заповести о градњи, површини дворишта, и о зидовима (гл. 38, 12-39, ?)

12. И начини друго (дво)риште ок(ол)о унутрашњег²¹⁷ удаљенос-
 ти/ширине²¹⁸ од стотину ела
 13. И дужина према истоку 480 ела, и иста ширина и дужина у свим
 14. његовим правцима, према југу, према западу, и према северу. И
 дебљина његових зи(дова је че)тири ела, и њихова висина
 дваде(сет)
 15. осам ела. И нише да су начињене на зиду споља, и између поје-
 диких ниша су три²¹⁹

²¹³ Тј. нар.

²¹⁴ Тј. љубомору.

²¹⁵ Празно.

²¹⁶ Двориште за култно, ритуално чисте мушкарце.

²¹⁷ Тј. дворишта.

²¹⁸ Тј. дубине.

²¹⁹ Доња ливца колумне.

Гл. 39²²⁰

2. Двориште Израилџаца (тј. оних који смеју улазити, одн. ритуално чистих) (гл. 39, ?-11)

2.1. Они који не смеју улазити (гл. 39, ?-9)

01. (и пола еле ...)
 1. (...) (...)
 2. греда крова (...)
 3. (...) и њихова врата пресвуче(на зла)том
 4. (...) ... ово/га двориште/та
 5. ... и четврто) поколење), један син
 6. Израилџа да моли пред сваким (...) синова
 7. Израилевих (...) у њега да не уђе ни једна жена, или дете до дана
 8. када се испуни закон/пропис (...) за његову (откупну с)уму за
 ПТТ, пола сикла.²²¹ Ово је вечни закон/пропис где живите
 9 за спомен/сећање (...) (...)²²²

2.2. Дужности о жртви за грех Израилџаца, који имају право уласка (гл. 39, 10-11)

- 10 И када они (од једнога човека узму пола сикла као повац за
грех, после тога улази свако

3. Куле (број, имена, положај) (гл. 39, 11-13)

11. ко је старости од двадесет година (...). И нека с)у име(на ку)ла
овога (дво)ришта према име(нима)
 12. синова (Израи)левих: Симеон, Левија и Јуда, на истоку, (а
Ру)вим, Јосиф и Венијамин, на ју-

4. Дворишна крила (дворишни комплекс) (гл. 39, 13-40?)

- 13 гу. Исахар, Завулон и Гад, на западу; Дан Нефталим и Асир на
северу. И од куле до куле
 14. је мера: од угла северистока до куле Симеонове десет десет де-
вет ела, и од грађевине куле (само)
 15. двадесет осам ела. И од ове куле Симеона²²³ до грађевине куле
Левија су деведесет девет

²²⁰ Увекoliko очуван само најдоњи део. Реконструкција према Y. Yadin-у (ibi-
dem, III, pl. 27), као и 4Q365, Frgm. 28, Kol. i.

²²¹ Уп. Изн 30, 12-15.

²²² Празно.

²²³ Унето изнад строфе.

16. ела, кула (сама) двадесет осам ела. И од куле Ле(вијеве до куле Ју)дине (...) ²²⁴

Гл. 40 ²²⁵

5. Завршне одредбе (гл. 40, 7-5)

1. (...) ... да обуче оде(жде)
2. (...) да чини/врши службу)
3. (...) синови Израиљеви. А не (...)
4. (...) ...

IV. Треће, спољно двориште (за Израиљке и за децу). Подаци о величини, грађњи и дозволи приступа (гл. 40, 5-45, 6)

1. Заповести о грађњи и подаци о површини дворишта, и зидовима (гл. 40, 5-11)

5. (...) ²²⁶ И пачини тре(ће) двориште (...)
6. улаз је дозвољен целом Израиљу, њиховим синовима, њиховим кћерима и њиховим прилоплицама, ²²⁷ деци која су рођена у трећој генерацији
7. Он нека опкољава средње двориште у удаљености од пет стотина и шездесет ела
8. зид нека буде у дужину од хиљаду и шест(стотина) ела, од угла до угла, према свакој (стра)ни, одговарајуће овој мери
9. према истоку, и југу, и према западу, и према се(ве)ру. И снага ²²⁸ зидова је седам ела, и висина четрдесет
10. девет ела. И нишце да су сме(ште)не између њихових грађевина кула, споља на темељу, између врата дуж стопе

2. Грађевине кула (њихов број и положај) (гл. 40, 11-13)

11. па до зидног врха/симса. Нека буде седам кула на истоку, и три на југу, и три на
12. на западу, и три на северу. И ширина кула је педесет ела, и њихова висина седамдесет

²²⁴ Доња ивица колумне.

²²⁵ Веома тешко читљиво. Уп. Y. Yadin-a, *ibidem*, III, pl. 28.

²²⁶ Празно.

²²⁷ Тј. прозелите.

²²⁸ Тј. дебљина.

3. Крила дворишта/дворишни комплекс (гл. 40, 13-41, 11)

13. ела. И од грађевине куле до грађевине куле (мера је) три стотине шездесет ела. И од угла куле
14. Симсуна је три стотине шездесет ела. И од куле Симеуна до куле Левија
15. је иста мера, и иста од ку(ле) Левија до куле Јудине три стотине шездесет ²²⁹

Гл. 41 ²³⁰

01. (сто ела ...)
1. (...ку)ла
2. (од) овог (западног угла)
3. до ку(ле) Исахарове су три стотине шездесет ела, и од куле
4. Исахарове (до куле Завулонове) три стотине и шездесет ела.
5. и од куле За(вуло)нове до куле Гадове) три стотине и шездесет
6. ела, и од ку(ла) Гадове до северног угла) три стотине
7. и шездесет ела (...) ²³¹ (...) И) од овог угла до
8. куле Данове, три стотине и шездесет ела, и исто толико од куле Данове до
9. куле Нефталимове три стотине и шездесет ела, и од куле Нефталимове
10. до куле Асирове три стотине и шездесет ела. И од куле
11. Асирове до угла ²³² североисточнога, три стотине и шездесет ела.

3.1. Конструкција кула (гл. 41, 12-17)

12. И грађевине кула излазе/прелазе из зида дворишта према напољу седам ела,
13. и према унутра прелазе од зида дворишта тридесет шест ела.
14. И ширина улаза кула је четрнаест ела, и њихова висина
15. је двадесет осам ела до горње греде. ²³³ И (оде су) обложене/покривене
16. са гредама од кедрова дрвета, и пресвучене са златом. И њихова врата су пресвучена

²²⁹ Доња ивица колумне.

²³⁰ Види Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 29 и 38. Допуне од строфе 4 на основу фрагментата № 43.366 из Rockefeller Museum, у Јерусалиму.

²³¹ Празно.

²³² Брисано.

²³³ У 4Q365 је очигледно: „до ступа, и исто тако до греде“.

3.2. Додатне грађе (гл. 41, 17–42, 6)

3.2.1. Собе (унутрашње просторије)

3.2.2. Дворане/собе

3.2.3. Галерије

17. са чистим златом. И између кула пачиши према унутра собе/дворане²³⁴

Г. 42²³⁵

01. (и собе и дворане са стубовима)
02. (Ширина дворана (износи) десет ела, и њихова дужина двадесет ела,
03. (и њихова висина четрнаест ела, и то подграђено са стубовима од)
04. кедрова дрвета, а ширина зида (је) две еле. Између зида и просторија (су)
05. одаје. Свака соба/одаја је десет ела широка
 1. (и друг а двадесет ела. И њихов зид (је) две еле широк
 2. (и висок четрнаест ела) до горње греде, и (њихов у)лаз/от(вор)
 3. (је) три еле широк. И исто тако начини то) код свих двораца/одаја и њихових соба/хелија.
4. Што се тиче двораца/стоа, оне су све ширине десет ела. И између куле
5. и куле (начини осам)наест одаја и њихових соба
6. осам(наест) на број, и њихове дворане/стое (...) ²³⁶

3.3. Додатна упутства (гл. 42, 7–)

3.3.1. Стененишта (гл. 42, 7–9)

7. И начини једну кућу са стеницама на зиду куле
8. уз сваку дворану, у којој кружне стенице воде околу увис на други и на трећи спрат дворана,
9. и на кров. И саграђене дворане и собе и њихови испусти су исте/истоветне

²³⁴ Доња ивица колумне.

²³⁵ За реконструкцију строфе I, види Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 29 при дну; за реконструкцију стр. 8–11, види Y. Yadin, *ibidem* III, pl. 38; II, 122; Rockefeller Museum, R. 43.366; Уп. такође B. Z. Wacholder M. Alleg, HUCA 62, 1991, 34–36; 4QPara Torah Frgm. 4.

²³⁶ Празно.

3.3.2. Истоветност грађевинских мера за сва три спрата (гл. 42, 9–10)

10. дво- и троспратне, све једнако у мерама са приземним. И на крову, изнад трећег (спрата)

3.3.3. Галерије/веранде за празник Сеница на крову (гл. 42, 10–43)

11. начини стубове са гредама од стуба до стуба међусобно подграђене/повезане,
12. као простор/веранду за колибе, високо осам ела високе. И колибе иска се
13. на њима чини сваке године на Празник сеница за старешине
14. заједнице, за предстојнике, за главаре домова отаца Израљаца,
15. и за заповеднике над хиљадама, и за заповеднике над стотинама. Они иска се горе пошту
16. и за време празничне жртве да тамо седе, која
17. (је) одређена за Празник сеница из године у годину. Између куле и куле иска они (...) ²³⁷

Гл. 43

4. Намена зграда у дворишту²³⁸ (гл. 43, ?–44, 3)

1. (...) (...)
2. (...) у дане субота, и у дане (...)
3. (...) и на дане првица за жито, за ви(но и за уље)
4. (и за време Празника) дрва. ²³⁹ На ове дане да се једе други принос/давање, и то да се не пропу(сти)/да не преостане
5. (од једне године) на другу годину, него да буде поједено, као што следи:
6. (од) Празника првина жита/житарица (да почну) ²⁴⁰ да једу шпечено жито

²³⁷ Доња ивица колумне.

²³⁸ Овде писац описује, шта треба да се ради у трећем дворишту; овде се једе остатак од приноса у десетинама, и то не од свештеника, него од стране лаика, тј. народа који је принос и донео. Аутор наводи ко мора принос да донесе, и како се поступи са приносом. Садржај ове колумне је уско повезан на наводица Јуб 32, 10–15. И указивање на ризницу у тексту 3Q15 требало би ставити у контекст са другим давањем.

²³⁹ Уп. Понз 14, 22.

²⁴⁰ Тј. жетве.

7. до друге године, (наиме) до Празника првијна. И вино од Дана празника)
8. (преврелога) вина/новога вина до у другу годину, (наиме) до Дана празника
9. (преврелог) вина. И свеже уље од Дана његовог празника до у другу годину, (наиме)
10. до утврђеног дана Празника приноса/жртве новог уља на жртвенику.²⁴¹ И све што
11. преостане преко њихових утврђених (термина) празника нека ти је као свето, спали га у ватри. То не сме да буде више једено
12. јер је као свето.²⁴² И свако ко стапује далско од светогита даљину пута од три
13. дана (хода)²⁴³ треба да све што се приноси да принесе. И ако нису у стању то
14. да донесу, нека га продају за новац, и новац донесу, и за то нека (онда) купе пшеницу
15. и вино и уље, и говеда и ситну стоку. И (нека то) једу у време њихових дана/термина празника.²⁴⁴ Али не смеју
16. да једу од тога у радне дане, у време мучења свога рада,²⁴⁵ јер је то свето,
17. и на Свете дане то да буде поједено, а не сме бити једено на радне дане.²⁴⁶

Гл. 44²⁴⁷

1. (...ста)новати (...)
2. (...) које је унутар града.. (...)

5. Подела/намена просторија (гл. 44, 3–45, ?)

3. (...) ²⁴⁸ И подели собе и одговарајуће просторије јужно од куле
4. Симеунове, и северно од до куле Јудине припада свештеницима.
5. И (с)ве (што је) десно од куле Левијеве и лево од ње припада синовима Ароновима, твојој браћи. Њима доде(ли)

²⁴¹ Уп. Понз 14, 22.

²⁴² Тј. исто као и остаци од жртава; уп. Изл 29, 34.

²⁴³ Овде се прецизира процес из Понз 14, 24. У овој зони је, дакле, забрањено профано клање животиња.

²⁴⁴ Уп. Понз 14, 24.

²⁴⁵ Уп. Понз 26, 13.

²⁴⁶ Доња ивица колумне.

²⁴⁷ Подела соба и просторија на трећем сирату на породице свештеника, леви-та, и на Израјилце, по племенима и породицама.

²⁴⁸ Празно.

6. сто осам дворана и њихових соба, и две колибе,
7. које су на крову. И синовима Јудиним, јужно од куле Јудине до
8. угла (грађевине) четири стотине десет дворана, и њихових соба и њихових колиба,
8. које се над њима палазе. И од куле Симеунове до северног угла
10. (грађевине) добијају синови Симеунови њихове собе и њихове ћелије, и њихове колиб(е). И синовима Рувимовим
11. од угла/ћошка који је синова Јудиних, до куле Рувимове
12. десет две дворане, и њихове собе, и њихове колиб(е). И од куле
13. Рувимове до куле Јосифове за Јефрема и за Манасију.
14. И од куле Јосифове до куле Бенијаминове, за синове Катове о(д)/одељење леви-та.
15. И од куле Бенијаминове до западног угла припада/за синове Бенијаминове. И од овога
16. уг(ла) до куле Исахарове, припада/за синове Исахарове. И од куле²⁴⁹

Гл. 45

6. Уредбе у вези смена свештеничких чреда²⁵⁰ (гл. 45 ?и7)

01–04. (Исахарове...)

1. И из ку(ла) нека они улазе и излазе. И нека су све ове дворане које припадају племену Левијеву)
2. (две стотине) седамдесет двора(на), и за синове Израјилеве пет стотина осамдесет шест двора(на).
3. И када (чреде) у(лазе и излазе, тада нека) друга уђе на лево, (када улази),
4. (а), излази, стари/први на дес(но), и да се они (са)²⁵¹ овима не помешају, ни они нити њихови сасуди. (И нека присту)пи
5. службено одељење на његово место, и свој/његов положај нека преузме, при чему овај (наступа), а онај одлази на осми дан. Тада они чисте
6. ћелије, једну за другом (у време) када први одлази. И не сме да настане никакав

²⁴⁹ Доња ивица колумне.

²⁵⁰ Свако одсеље служи у храму једну недељу. Осмога дана од почетка њихове службе они бивају разрешени, оди. замењени од стране наредног одсеља. Приступ, и разрешење од службе се прии кроз врата Левијева.

²⁵¹ Исписано изнад строфе.

Д. Заштита ритуалне чистоте храма и Светога града²⁵² (гл. 45, 7–46)

1. Искључена лица

1. Печисти мушкарци због ноћне полуице (гл. 45, 7–10)

7. перед/мшање (...) ²⁵³ И ако је(дан)/не(ко) има ноћно течење семена,²⁵⁴ тада не сме преступити
8. у један део мога храма док не пахуни три дана. И он пере своје хаљине, и купа се
9. на први дан. И на трећи дан он пере своје хаљине и купа се, и након што је сунце зашло
10. он сме ући у храм. Али они не смеју у њиховој (полној) нечистоти у мој храм да уђу, тако да (га) упрљају.

2. Забрана полног односа у Светоме граду (нечисти због ноћног снаја)²⁵⁵ (гл. 45, 11–12)

11. Да не уђе ни један човек, који је са својом женом имао течење семена/полни однос²⁵⁶ у цео град

3. Слепци (гл. 45, 12–14)

12. храма, у коме сам дао да стапује моје име, (и то) три дана. (...) ²⁵⁷ Ни један слепак
13. да не уђу у њега све његове дане, да не упрља град где ја стапујем
14. у њему. Јер ја, ²⁵⁸ станујем усред синова Израљских за увек, и вечно (...)

4. Нечисти због течења семена (гл. 45, 15–17)

15. Свако ко се очистио од свога течења, тај за себе броји осам дана за своје очишћење. И пере на седми

²⁵² Они наводи су најчешће у контексту са прописима из других књига Ст. завета, али су ипак у неколико прерађени. Памера писца је да се очува стриктна чистота и светост храма и града.

²⁵³ Празно.

²⁵⁴ Уп. Лев 15, 16; Поиз 23, 11.

²⁵⁵ Уп. CD XII, 1–2.

²⁵⁶ Уп. Лев 15, 18.

²⁵⁷ Празно.

²⁵⁸ Уп. Сам 5, 8; IQM VII, 4; IQ28a II, 3–11. Овде се Свети град изједначава са Гором снајском (уп. Изл 19, 100–16). Он је место вечне Божије присутности. У поставку реда, празно.

16. дан своје хаљине и купа своје цело тело за живом/текућом водом.²⁵⁹ Тада он улази у храмовни

5. Нечисти због додира мртваца (гл. 45, 17–46?)

17. град. И не сме ко се са мртвима опсистио да уђе у град пре него што се очисти (...) ²⁶⁰ И губавац,
18. и (са болестима коже) означени не сме у њега да уђу пре него што су се очистили. И ако је он чист, тада он приноси²⁶¹

Гл. 46²⁶²

II. Постављење

1. шиљака за отсривање/герање птица (гл. 46, 1–4)

01. (своју жртву пред ²⁶³ И сваки човек на коме је болест на кожи главе, или на његовој бради да не дође/уђе)
02. (у храм док се не очисти. Пипта свето)
03. он да не једе, и у храм да не уђе.) (...) ²⁶⁴
04. (... од бакра)
1. Његов закон, тако да не (пре)летети (било која)
2. нечиста (п)тица преко (мога) храма. Стога начини шиљке на зидовима дворишта, и на крововима кула
3. који (припадају) спољњем дворишту да ни једна (нечиста) птица не буде у стању да буде у моме храму за увек)
4. и вечно, јер ј(а стану)јем у њиховој средини (...) ²⁶⁵

2. Терасе (гл. 46, 5–8)

5. (...) ²⁶⁶ И начини терасу напољу у круг/около, изван спољњег дворишта, широку
6. четрнаест ела пред отворима кула, (и то) свих. И дванаест
7. стеница начини, тако да се Израљци преко њих увис усишу,
8. да би дошли у мој храм. (...) ²⁶⁷

²⁵⁹ Тј. течном водом. Уп. Лев 15, 13–15.

²⁶⁰ Празно.

²⁶¹ Тј. жртвује прописану жртву; Доња ивица колумне.

²⁶² Види, Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 30 и 39; Rockefeller Museum, Nr. 43.976.

²⁶³ Уп. Лев 14, 10.

²⁶⁴ Празно.

²⁶⁵ Празно.

²⁶⁶ Празно.

²⁶⁷ Празно.

3. Ровови/прокопи (гл. 46, 9–12)

9. И начини суви ров/прокоп око (храмовног дворишта, широк сто сла, тако да он
10. раздваја свети храм од града, тако да се неочекивано/изненада не уђе/не може ући у
11. мој храм и да се не обесвети, него да се моје светилиште држи светим, и да се држе богобојазним према моме храму,
12. јер ја станујем у њиховој средици (...)²⁶⁸

4. Грађевине изван града: клозети и места за карантин/изолацију (гл. 46, 13–16)

13. И начини им клозете изван града.²⁶⁹ Нека иду тамо напоље
14. према северозападу града: Кућице, и начињене гредс са рупама у њима,
15. у које ће нечистота да падне, да (не²⁷⁰ буде)/остане видљива. Клозети морају да буду удаљени најмање
16. од сваког дела града три хиљаде ела. (...)²⁷¹ И начини

5. Места ван града: за губавце, за оне којима тече семе, за оне који су имали полуцију, (за ...?)

17. три места на истоку града, издвојена једно од другог, на која
18. ће ући/ићи губавци, оптерећени са течењем,²⁷² и којима (поћу) тече семе²⁷³

Гл. 47²⁷⁴

01. (поћу ... иду околу ...)
02. (... и сви њихови градови...)
03. (ствар, и губава(ц))
04. (и пет стотина)
1. (...).

²⁶⁸ Празно.²⁶⁹ Уп. Понз 23, 13.²⁷⁰ Исписано изнад строфе.²⁷¹ Празно.²⁷² Уп. Бро 5, 14.²⁷³ Доња ивица колумне.²⁷⁴ Види Y. Yadin, *ibidem*, III, 31, pl. 39.

III. Светост Светога града у односу према његовом окружењу

1. Захтеви у начелу (гл. 47, 2–7)

2. (...о)дозго, и не одо(здо...) (...)²⁷⁵
3. (и нека су ваши гради) чисти, јер (ја станујем у вашој срс(дици) за увек. А град
4. (ко)ји ја освешћујем да у њему настаним моје име и начиним мој храм, да је свет и чист
5. од сваке ствари нечисте ствари, са којом се може онечистити. Све у њему да је
6. чисто, и све што у њега долази да је чисто, вино и уље, и свака храна,
7. и свако пиће да је чисто. Ниједну кожу чисте животиње која се коље

2. Искључива употреба кожа од жртвованих животиња за транспорт памирица у Свети град (гл. 47, 7–48?)

8. у њиховим градовима не сме да буде у њега²⁷⁶ унета. У њиховим градовима нека извршавају
9. са њима њихове послове, према свим њиховим потребама, али у град мога храма да их не смеју унети.
10. Разлог: степен њихове чистоте исти је (као) чистота њихова меса, и оне ће да онечисте град у чијој
11. средини данас ја држим моје име и мој храм. Него у/са кожама (животиња) које се кољу
12. у храму иска они приносе њихово вино, и њихово уље, сву
13. њихову храну у град мога храма, али да не упрљају мој храм са кожама њихових обичних/профаних
14. клања која они врпе у њиховим земљама. Не држите/светите кожу од
15. од неког вашег града да је користите у моме граду. Јер на основу чистоте меса, такође су и коже чисте. Када
16. жртвујете животињу у моме храму, кожа је чиста на основу мога храма. А ако животињу кољете у вашим градовима, онда је чиста
17. на основу ваших градова. Дакле, све чисте памирице које се допосе у храм донесите у кожама које су изашле из храма,²⁷⁷ и немојте онечистити

²⁷⁵ Празно.²⁷⁶ Тј. у Јерусалим.²⁷⁷ Тј. у кожама жртвованих животиња.

18. мој храм и мој град са кожама ваших обичних/свакодневних клања, јер ја у њему²⁷⁸ стапујем.²⁷⁹

Гл. 48²⁸⁰

Трећи део: Закони опште важности

I. Закони о чистоти

1. Чисте и нечисте животиње²⁸¹

1.1. Велике копнене животиње (гл. 48, ?-?)

1.1.1. Дозвољене(?)

1.1.2. Забрањене(?)

1.2. Водене животиње(?)

1.2.1. Дозвољене(?)

1.2.2. Забрањене(?)

1.3. Забрањене птице(?)

1.4. Мале животиње

1.4.1. Забрањене (гл. 48, ?-2)

1.4.2. Дозвољене (гл. 48, 3-5)

1. (не једите корморана, роду, све вр)сте²⁸² чапљи, пупав(ца нити слепога миша. Свакога летећег инсекта са
2. четири ноге да се гадите).
3. (И од свих) летећих малих животиња/инсеката смете да једете скакавце,²⁸³ према (њиховим врстама, и хагав скакавце према њиховим врстама, и пошце

²⁷⁸ Тј. у Јерусалиму.

²⁷⁹ Доња ивица колумне.

²⁸⁰ Види Y. Yadin, *ibidem*, III, pl. 32.

²⁸¹ Уп. Лев 11; Понз 14, 3-21.

²⁸² Уп. Понз 14, 11-18.

²⁸³ У Палестини живи више врста скакаваца, од којих се многи користе и у исхрани.

4. према њиховим врстама и пољске скакавце према њиховим врстама.²⁸⁴ Ове од летећих инсеката/малих животиња смете да једете које на четири²⁸⁵ гмижу које

1.5. Јестиве (гл. 48, 5-7)

5. имају бутке преко ногу да са њима скачу на земљи, и са крилима да лете.²⁸⁶ Никакву
6. стрвицу да не једеш од онога што лети, или од стоке да не једете него то продајте странцу. И шикакав ужас

2. Забрана многобожачких посмртних обичаја²⁸⁷ (гл. 48. 7-11)

7. не смете да једете јер си ти свети народ за П'П', твога Бога.²⁸⁸ (...) ²⁸⁹ Ви сте синови
8. вашег Бога! Не чините резове, нити правите ћеле преко ваших чела
9. због мртваца. И узресе због умрлога²⁹⁰ не чините на вашем телу, нити цртајте шаре²⁹¹
10. на вама,²⁹² јер си ти свети народ за П'П', твога²⁹³ Бога.²⁹⁴ (...) ²⁹⁵
- И не прљајте
11. вашу земљу! (...) ²⁹⁶ Не чините као што то чине народи²⁹⁷ – на сваком месту они (имају обичај да)

3. Гробља (гл. 48. 11-14)

12. сахрањују. Посебно у њиховим кућама они сахрањују. Него места

²⁸⁴ Уп. Лев 11, 22.

²⁸⁵ Тј. ноге.

²⁸⁶ Уп. Лев 11, 21; Понз 14, 19; CD XII, 11-15.

²⁸⁷ Уп. Лев 21, 5; 19, 28; Понз 14, 1-2.

²⁸⁸ Уп. Лев 17, 15; Понз 14, 21; Јез 44, 31.

²⁸⁹ Празно.

²⁹⁰ Уп. Понз 14, 1.

²⁹¹ Тј. теговажу.

²⁹² Уп. Лев 19, 28.

²⁹³ Вапнега (?)

²⁹⁴ Уп. Понз 14, 2.

²⁹⁵ Празно.

²⁹⁶ Празно.

²⁹⁷ Тј. многобошци.

13. издвојите у вашој земљи на којима ће те са сахрањујете ваше мртве. Између/за четири града да начините једно

**4. Места ван града за: губавце/кожне болести,
за оне којима тече семе,
за жене које имају менструацију,
за породице (гл. 48, 14–17)**

14. место/простор, и на њему да сахрањујете. И у сваком поједином граду да начините место за оне који су ударени
15. са губом, оспом и са крастама, тако да они не долазе у ваше градове и да их не онечисте. И такође места за течешем оптерећени,
16. и за жене када оне имају течешу крв,²⁹⁸ и у њиховој породици-ској нечистоти тако да оне не изазову нечистоту ваших кућа

5. Чишћење губавца²⁹⁹ (гл. 48, 17–49, 4)

17. кроз њихову (полну) нечистоту.³⁰⁰ А лице на коме је стална губа, или једна краста, тога свештеник да огласи за нечистог³⁰¹

Гл. 49

01–07.³⁰²

1. (...)
2. (...) они (...)
3. (...) и са кедровим дрветом, и са исопом, и са (...) да не упрљате
4. ваше градове са муком губе, и (да са тим буду нечисти). (...)³⁰³

6. Нечистота од мртваца³⁰⁴

6.1. У кући (гл. 49, 5–50, 4)

6.1.1. Нечистота куће и њеног намештаја (гл. 49, 5–10)

5. Када један човек/неко умре у вашем граду, тада је цела кућа у којој је преминуо умрли, нечиста

²⁹⁸ Тј. менструацију.

²⁹⁹ Уп. Лев 13–14.

³⁰⁰ Уп. Бро 5, 11.

³⁰¹ Доња ивица колумне.

³⁰² М. О. Wise, (A. Critical Study..., 150) овде укључује текст из 11Q20 Frgm 17.

³⁰³ Празно.

³⁰⁴ Уп. Бро 19, 14–22.

6. седам дана дуго. И све што је у кући, и све што из куће излази нечисто је
7. седам дана дуго. Свака храна на коју се сипа (течност) нечиста је, свако пиће
8. је нечисто. И земљани сасуди су нечисти, и све што је у њима, за свакога чистог човека (је)
9. нечисто, и отворени (сасуди) су нечисти за сваког у Израиљу, (као и) свако пиће
10. које је у њима. (...) ³⁰⁵

6.1.2. Чишћење куће првога и трећег дана (гл. 49, 11–19)

11. И на дан када се из ње³⁰⁶ износи мртви, да се кућа очисти од сваке прљавштине
12. са вином, и са уљем и са водом влагом. Њен под и њене зидове и њена врата остружи,
13. њене браве, њене доворотке, њене греде и њене венце опери са водом. На дан када
14. је мртви из ње изнет чисти се кућа и њено посуђе, жрвањ и аван
15. и све посуђе од дрвета, гвожђа и бронзе, као и све посуђе коме припада (ритуална) чистота:
16. хаљине, вуњено и коже да се оперу. И (у погледу) човека: свако ко је у кући био
17. и свако ко је у кућу упао нека се следећег дана/на први дан окупа у води, и нека опере своје хаљине.
18. А на трећи дан нека се она попреше водом очипшења, и они перу и чисте њихову одећу

6.1.3. Чишћење куће седмога дана (гл. 49, 19–50, ?)

19. и сасуде који су у кући. (...) ³⁰⁷ И на седми дан
20. прска се (по) други пут, и перу се чисте њихове хаљине, њихови сасуди, и чисти су до вечери
21. од мртваца, тако да они могу све чисто њихово подирнути. И такође једнога човека који се није онечистио са³⁰⁸

Гл. 50³⁰⁹

6.1.4. (?) (гл. 50, ?–4)

³⁰⁵ Празно.

³⁰⁶ Тј. из куће.

³⁰⁷ Празно.

³⁰⁸ Доња ивица колумне.

³⁰⁹ Види Y. Yadin, ibidem, III, 39; Rockefeller Museum, Nr. 43.978.

03. (... до дана...)
04. (...)
05. (на дан, седми...)
06. (... са водом...)
07. ... опечитићени кроз мрвога.
1. (и да) не једу (...)
2. јер вода очишћења ... мно)жина мртвих (...)
3. опечитићени су, не... (...) док се не попрска по дру(ги пут)
4. на седми дан. Тада су они чи(сти до вече)ри са супчвим зала-ском. (...) ³¹⁰ Свако

6.2. Закош о лешу нађеном на отвореном/на пољу (гл. 50, 4-9)

5. ко на отвореном пољу додирне кост једног мрвог човека, или мачем прободенога,
6. или једнога мрвога, или крв мрвога човека, или један гроб, тај да се чисти према правилима закона, који је написан. ³¹¹
7. Ако се он не чисти према овом закону, он је нечист и остаје
8. његова нечистота на њему везана. Свако ко га додирне, нека опере своје хаљине, и нека се окупа, и биће чист
9. до вечери. (...) ³¹²

(наставиће се)

³¹⁰ Празно.

³¹¹ Уп. Бро 19, 16.

³¹² Празно.

ЛИТУРГИЈСКИ И ДУХОВНИ ЖИВОТ

ВЕЛИКИ ПОСТ

ОСВРТ КРОЗ ЛИТЕРАТУРУ

Сакупила и саставила монахиња Серафима

ВЕЛИКИ ПОСТ

„Браћо, постехи телесно, постимо и духовно; прекинемо сваку везу са неправдом; раскинемо све упорне суровости; поцепајмо сваки списак неправде; гладнима дајмо хлеб; сироте и оне који су без крова уведимо у домове да бисмо од Христа Бога примили велику милост“ (стихира у среду прве недеље).

ПРИПРЕМНЕ НЕДЕЉЕ

Четири седмице пре него што ће наступити Велики Пост улазимо у период припрема.

1. Смирност (Недеља цариника и фарисеја)

Уочи ове недеље (у суботу на бденију) први пут се за певницом појављује Посни Триод. „Избегавајмо фарисејску размисљивост – говори кондак дана – а учимо се достојанству смиренних цариникових речи“. Али шта је то Триод, ево шта каже синаксар: „У овај дан почињемо у име Бога и Триод, који помоћу Светога Духа лепо сложише од песама многи свети богоносни оци наши. Али је велики писац Козма био први који је смислио Триод, тј. Три песме за сваки дан Велике Недеље светог страдања Господа и Бога нашега Исуса Христа. А после њега и други оци угледавући се на њега, особито Студит и Јосиф. Мисао им је била да целом књигом Триодом украсе напомену добра која је Бог од почетка света учинио људима и да их изложе да их сваки памти“.

2. Повратак Оцу (Недеља блудног сина)

„Устаћу и идем оцу мојему, па ћу му рећи: Оче, сагреших небу и теби, и више писам достојан назвати се син твој, прими ме као једнога од својих најамника“. На јутарњи кондак дана: „Удаљих се безумно од славе Твоје Отачке, расувши у злу богатство које си ми предао. Зато Ти узносим глас заблуделог: сагреших пред Тобом, Оче самилосни, прими ме као покајника и учини ме једним од Твојих најамника.“ Сви стихови на вечерњу и јутрењу ове недеље, као тајли укори пашој савести, потресају душу и узалуд се опише понос и то срце;... И да би пам Црква још боље напоменула да смо само странци у земљи туђој, за три недеље пре Великог поста даје нам да појемо жалосну песму (Пс. 137.) која је пуна туге за завичајем: „На рекама Вавилонским сјеђасмо и плакасмо, опомињући се Сиона... ако заборавим тебе Јерусалиме, нека ме заборави десница моја“... Хришћанин се сећа и зна да је изгубио заједницу са Богом, мир и радост Његовога Царства и чистоту новог живота. Вавилон тј. смеса, показује смешану множину зата и греха који владају у свету и шлене пемарну душу одводећи је у ропство; Јерусалим тј. град мира, значи дупу која се разабрала од заблуде и обратила Богу.

3. Последњи суд (Месопусна недеља)

На месопусну суботу – задупнице – Црква показује како је милостива, прописујући да се врши општи помен за све ђене умрле чланове. Сипаксар у суботу пред Сиргу недељу сведочи: „У овај дан свети оци наредише да се спомињу сви људи који од постања света преминуше; јер многи на пречац помреше у туђинству, изгубише на мору и у горама где путова нема, од помора, од глади, у ватри и у ратовима, од зиме и од друге свакојаке смрти... јер субота значи почињак. И за њом одмах иде недеља која је посвећена спомену другогача доласка Христовог“. Помен за наше покојне литургијски укључује вечерње у петак и јутрење и литургију у суботу. Еванђеље које се чита у недељу подсећа нас на трећу тему покајања, а то је припрема за Божји Суд. Хришћанин живи под Христовим судом. Овако на јутарњем канону вапије Теодор Студит: „Боже кад дођеш с тисућама анђелске небеске војске, удостој и мене, несрећнога, да Те сретнем, Христе, на облацима“. „У плачевној долини кад на месту које изаберећ, седнеш Многомилостиви, да учиниш праведни суд, немој обзнанити моје тајне, нити ме посрамити пред анђелима, него ме пожали, Боже, и помишљ“. Мудро су уредили свети оци да се овој други страшни долазак спомиње после прича пуних утехе о царинику и о изгубљеном сину, да не би когод спознавши љубав Божију, постао немаран. Они нам указују да у Господу, такође, видимо и праведнога Судију, који је рекао: у чему те затекнем, у томе ћу ти судити.

4. Опроштај (Сиропусна недеља)

Ова седмица је као неки почетак очистићењу, која не дајући меса јести полако нас приводи ка правој посту. Први дан ове недеље се псва: „Отворише се предња врата од божанственога кајања; приступимо усрдно, очистишпи телеса, остављајући јела и страсти као послупници Христа који призва свет у Царство небеско: принесимо *десетак од целе године* Цару над свима, да с љубављу угледимо и Васкрс“. Средом и петком поредак богослужења је већ великопосни, с поклопима. Ево како је Црква истумачила пост у стихирама среде и петка: „Душо моја, која се постиш не једући, а ниси се очистила од страсти, узалуд се радујеш неједу; ако те оно не порави, Бог ће на тебе као лажљивицу омрзнати, те ћеш се изједначити са злим духовима који не једу. И тако немој учинити да пост буде залудан једнако грешећи, него буди непоколебљив према жељама неваљалим, у мисли стојећи пред распетим Спасом, и заједно се распињући с Оним који је пострадао тебе ради, вапи к Њему: Помени ме, Господе, када дођеш у Царство Твоје“. Пророк Јоил каже: „Тако каже Господ: обратите се к мени свим срцем својим у посту, и у плачу, и у ридању и раздерите срца своја, а не хаљине... „Па сиропусну суботу Црква спомиње све оне који су се „постом просветили“ – велике аскете и испоснике: (стихира) „ходите сви верни да запјевамо песме светих отаца; Антонија Врховнога, Јефитмија Светлогача и свакога и свих заједно, и у мисли станове њихове обилазећи као други рај сладости, ускликнемо: ево дрвета која је посадио Бог наш; цветаше и принесоме Христу плоде непропаљљивог живота хранећи душе наше“. „Радуј се Мисире верни, радуј се Ливијо света, радуј се Тивандо изабрана; радуј се свако место, и граде, и сграно, који отхрањисте становнике небескоме Царству, који их одгајисте у уздржању и у мукама, и показаше их Богу да су сасвим по Његовој вољи; они се показаше да су видели пушама напим, синувши духовно на све стране светлостћу чудеса и знакова својих дела“. Сиропусна недеља је последњи дан пре почетка Великог Поста. Литургија овога дана развија три теме:

а) Изгнање Адама из раја блаженства

Човек је створен за крај, за познање Бога и заједницу с Њим. Међутим, греси су га лишили тога живота, а његов живот на земљи је живот у изгнанству. Богочовек Христос отвара врата раја сваком ко га следи. Ево неких стихира из Триода: „Господе, по савету ђавољем, преступивши Твоју божанству заповест, свукох, несрећни, са себе одећу коју је Бог ткао и обукох се у смоково лишће и у кожане хаљине и бих осуђен да једем хлеб трудни; а земља би проклета да ми рађа трње и коров; али Ти који си у последња времена од девојке примио тело на се, дозвавши ме патраг, уведи ме опет у рај“. „Жали рају, господара свога, који је осиромашио; шуптањем лишћа свога умоли Створитеља да те не затвара од мене палогача“. У сипаксару за

ову поделу свети оци су опширно описали како је Адам у грех пао: „Између пропадљивости и непропадљивости беше створен Адам, да би имао оно што сам изабере по својој вољи; Бог је могао њега створити и безгрешна, али је требало човек да сврши посао који чини слободна воља; тога ради беше му дан закон да се маша за сва дрвета, само не за ово дрво познања добра и зла“. Овако богословствује и свети Григорије Богослов: „Бог је заповедио Адаму да мисли умом о Божијој природи, која се може разматрати у спољашњим стварима, али напомиње да не испитује какав је Бог изнутра по природи, где је Он и како је све из ничега створио. Али Адам оставивши све друго, највише беше рад дознати природу Божију. И будући још несавршен, прост, и дете, паде у купање, јер сотоша преко Еве подиже у њему жељу да сам постане Бог“.

б) Наш пост не сме да буде лицемеран, ни да трубимо о њему, већ „да не виде људи где постиш, него Отац твој који је у тајности“ Мт. 6, 14-21.

в) „Ако опраштате људима сагрешења њихова, опростиће и вама Отац ваш небески“ – услов за истински пост. Увече истог дана, почиње Велики Пост са великим прокименом: „Немој одврати Лица својега од слуге својега, јер сам у невољи; похитај и услиши ме“. На крају службе верни траже опроштај једни од других.

ПОЧЕТАК ВЕЛИКОГ ПОСТА

Велики Пост отпочиње у понедељак после сиропусне недеље, а завршава се у петак увече уочи Лазаревог суботе. Лазарева субота и Страсна седмица формирају посебан литургијски циклус.

1. Недеља Часног Поста (Чиста недеља, Недеља православља)

„Икона сам Твоје неизрециве славе, иако носим ране грехова...“ (св. Јован Дамаскин)

Ове недеље православна Црква нас позива да мислимо о иконама. Недеља Православља нас подсећа на победу Цркве над великом јереси – иконоборством (824. г.). Икона је грчка реч. Црквено-словенска реч је образ. У Новом завету на српском језику реч икона је преведена речју обличје. Но где год је речено обличје, може се рећи икона: „Свучите старог човека с делима његовим, и обуците новог по икони Онога који га је саздао“ (Кол. 3, 10). „...и створи Бог човека по икони својој, по икони Божијој створи га, мушко и женско створи их“. Но красоту те иконе у себи Адам је грехом наружио, смрћу зацрнио... Спаситељ света сишао је да изведе обновљеније Свога лика, Своје иконе на људима. Јасно је, дакле, да су људи живи иконе Божије. Када се овако, ма и мало, наднесемо над

недосежну дубину тајни скривених у Богу и тајни скривених у нама самим, онда имамо пису за чуђење оне горке борбе и битке које је православна Црква у прошлости водила за иконе против иконобораца. Заиста, у питању је било цело једно схватање, како Спаситеља света, тако и човека уопште, а посебно хришћанина. Није чудо, дакле, што је Црква православна, поред све своје познате опрезности и да проглашује свецима и да анатемисе, прогласила за светитеље оне који су страдали у одбрани иконопоштовања, а проклела оне који су иконе одбацили и уништили. Она је жалосну дужност ову (проклетство) извршила из љубави ка човечанству, да би спасла многе хиљаде неукних, покаравши неколицину варалица.

Суботе Великог поста (са изузетком прве која је посвећена успоми на св. муч. Теодора Тироца и исте суботе Акатиста) су дани када се врши помин мртвих.

Канон светог Андреја Кришког

Један између великих пустипака, земљак, и готово врсник св. Јована Дамаскина, св. Андреј, који славом својих добрих дела најпре сијаше у пустињи Палестинској, а потом као брашњар вере на шестом Васељенском сабору у Цариграду, и најпосле на владичанском престолу критском, сложи у самоћи у својој целији (у 7. веку) дивни канон који представља најчистији израз покајања. Црква га је с љубављу примила и постави закон да се он чита два пута у Великом посту. Једном у четири дела на великим поветерјима у понедељак, уторак, среду и четвртак прве недеље поста, други пут се чита у целости на јутрењу у четвртак исте недеље поста. Аутор созерцава велику историју спасења забележену и у Старом и у Новом Завету и примењује њене различите случајеве великих грешника на стање своје грешне душе, а у плач њихов мења своје сузе. Овом канону додан је и мали канон св. Марије Египћанке, која беше углед какав с помоћу благодати Божије може бити грешник који се покаје. Свакој је песми почетак гласна молитва, потом излазе пред нас праоци, патријарси, судије, цареви и пророци Ст. завета, а девета песма је сва, као венац капола, посвећена само помињању дела Спаситељевих. „Нама омиље преступ праоца Адама и као и он видесмо да смо наги пред Богом; место Еве у осећању Ева у мисли постаде нам телесна помисао, која се чини слатка, али запаја горчином. Претекосмо Каина крвним делом, од своје воље поставши крвишца душевној савести, а не принесосмо као Авел ни чисте жртве ни живота безазленог Богу.“ Ирмос прве песме (гл. 6): „Помоћник и покровитељ бист мње во спасење: се мој Бог и прослављу јего, Бог оца моего, и вознесу јего, славно бо прослависја“, нам показује речи које је Израелски народ са Мојсијем пеоа после чудесног преласка кроз Црвено море, о чему пише у Књизи Изласка 15, 1-2. Ево и великога Мојсија да какара душу. Она није као он

убила Мисирца, који изби сина Израилева, тј. није сатрла у себи телесне помисли, па како ће доћи кајањем у пустињу где нема страсти, да би ондје гледала Бога, којега виде Мојсије у купини која не сагоревахе.

„Нека сузе моје буду бања Силоамска, да и ја умјем зенице срца и видим у уму Тебе, видело превечно!“ Судио мој и знанце мој, који неш опет доћи с анђелима да судиш свему свету, милостивим оком својим и онда видевши ме, пожали; помилуј ме Исусе, који сврх све природе човечије сагреших...”

Крајко житије св. Андреја: Његово родно место беше древни град Дамаск, а рођен је негде половином седмог века. У својој четрнастој години напусти свет и удаљи се у обитељ св. Саво Освећеног. На шестом Васељенском Сабору брашио православље од мопетелитске јереси. Након тога се вратио у Јерусалим. Не задуго би постављен за ђакона у цркви свете Софије. Касније би изабран за архиепископа древног хришћанског острва Крита. Једном у време суше молитвама свео кишу. Спомен св. Андреја врши се 4. јула по Минеју.

Молитва св. Јефрема, која се стално понавља кроз богослужења, јест најједноставнији и најчистији израз покајања у свим његовим пиринама: жеља за очишћењем, за побољшањем, жеља за истинском променом односа са људима.

Чишање Библије. Карактеристична црта богослужења у Великом Посту јесте читање Старог завета, који је обично одсутан из дневног циклуса богослужења ван Поста. Свакодневно се читају одломци из трију Библијских књига: Књига Постања описује и открива високо постање наше и шта је прво било са светом; она нам саопштава причу о стварању, грехопадку и почецима историје спасења. Иако се она чита сваки дан по реду као што је и у самој књизи, у дане када је литургија, читају се два најзнатнија чланка, и то: у среду како је човек створен по обличју Божијем, и у петак како је био непокоран, те је изгнан из раја. Соломонове приче нас уче Божијој мудрости која нас поучава у делима овога живота. А на шестом часу читају се пророштва Исаије, који је и јеванђелист и пророк, јер је о Испушитељу говорио као да је живео у Његово време: „Чуј небо и слушај земљо, јер Господ проговори: синове родих и одгајих, а они се одвргоше од мене; зна во онога чији је и магарец јасне господара својега, а Израил мене не зна, и народ мој мене не разуме! Измијте се и бићете чисти, оперите неваљалство са душа својих... помозите ономе коме чине криво... и ако буду греси ваши као скерлет, ја ћу их убелити као снег.“ Употреба Псалама се у Великом Посту удвостручава. Чита се цео два пута седмично. На јутрењу и вечерњу у току Всл. Поста певају се изузетно лепе покајничке химне тзв. адиомеле Св. Теодора Студита.

Часни Пост зове се још и Четрдесетница. Бројем дана својих напомиње како је Мојсије постио четрдесет дана на Синају да би примио Стари Завет; како је Св. пророк Илија постио четрдесет дана на Хориву и чуо глас Господњи у тихоме ветрићу после буре и грмљавине; и како је сам Спаситељ на Гори кушања постио четрдесет дана пре него што ће почети јављати Нови Завет. Треба знати да Црква још од апостолских времена не држи пост суботом и недељом, и зато се у ове дане и не клечи у цркви. Ови дани нису урачунати у Пост и тако испада управо четрдесет постних дана. Стога се уочи Цвети поје: корисну души Четрдесетницу свршивши, молимо се Теби који љубиш човека да видимо и свету недељу Твојега страдања.

У седмичне дане великог Поста (од понедељка до петка) строго је забрањено одржавање пуне Божанствене литургије. Ти дани су нелитургијски (са изузетком празника Благовести). Разлог зато је тај што је Евхаристија у својој основној природи свечасно празновање, радосно доживљавање Христовог Васкрсења и Његова присуства у слави међу апостолима. А жалост и радост не иду заједно, јер се током ових дана треба кајати и плакати због својих грехова. Ипак, средом и петком врши се литургија Пређеосвећених дарова који чине вечерње и причешћивање Св. Даровима, који су освећени претходне недеље или празника на пуној литургији.

2. Недеља Часног Поста

Посвећена је успомени на Св. Григорија Паламу, архиепископа солунскога, који је на малом сабору у Цариграду победио својим божанственим учењем јереси Варлаама и Акиндиша који погрешно говораше о Преображењској светлости Христовој.

3. Недеља Часног Поста (Крстопоклона)

У трешу недељу слави се поклоњење часном Крсту Господњем. Сипаксар ове Недеље веома криво описује узрок ове светковине: „Кад путници путујући далеке и тешке путе, уморни пађу где дрво са дебелом хладом, они седавши мало одморе се и као подмлађени иду даље; тако су и сад у Пост, у сред тужнога пута и труда, посадили свети оци животворни Крст, који даје хлад и починак, и уморне чини да су лаки и јаки да доврше труд... Као што негда Мојсије метну дрво усред горкога извора и ослати га, тако сам Бог, који нас је провео од фараона преко духовнога Црвенога мора, животворним дрветом часнога Крста слади горчину поста и теши нас у пустињи докле нас не изведе својим васкрсом ка духовном Јерусалиму. И будући да се Крст зове и јесте дрво живота, а ово дрво беше посађено усред раја, зато свети оци згодно усред поста посадише крсно дрво, напомињући тим још како је лаком био Адам и како се исцелио овим дрветом, јер једући с Њега нећемо умрети него још боље живети.“ На

јутрењу ове недеље се у свечаној литији износи крст из олтара и свепштењак га ставља на сред цркве на палонју и пред њим се са свим народом поклања до земље певајући: „Крсту Твојему поклањајем-сја...“

4. Недеља Часног Поста (Св. Јована Лествичника)

У две потоње недеље Часнога Поста спомињу се вернима на јачање духовних труди двоје великих пустињака. Ова недеља је посвећена Светом Јовану Лествичнику, који нам је, проведши деvedесет година у размишљању на гори Синају, оставио своју високу умотворину под именом „Лествица“. Она је огледало живота монашког запечаћеног животом самога Јована.

5. Недеља Часнога Поста (Св. Марије Египћанке)

Њен живот нам сведочи колико је Бог милостив над грешником кад се покаје. У суботу ове седмице на јутрењу се чита акатист Мајци Божијој. Њезином помоћу управо у ове дане поста за цара Ираклија и патријарха Сергија избављена би грчка престолница од Сарацена и Скита који је беху опколили, и опда свештенство и народ у влахернској цркви појаху Њојзи за част песме са хватом не седајући да се одморе целу ноћ, откуда је и постало име: неседалаш, грчки акатист.

6. Недеља Часнога Поста

Шеста недеља Великог Поста је као неки почивак од тешких трудова. У пету недељу на вечерњи у стихири се каже: „Почињући уједно шесту седмицу часнога поста, пришосимо верни, предпразително пјеније ваја (грачница) ономе који иде у слави, сјалом Божијом у Јерусалим.“ Ова шеста седмица се зове *Ваиј*, цветносна и пветна, од грачница које су носила деца при свечаном уласку Спаситеља у Јерусалим. Ове седмице Црква се моли за онога који пости, да би и он заједно са Лазаром четвородневним после 40-дневног поста васкрсао од греха који доноси смрт: „На Марту и Марију угледајући се верни, пошљимо ка Господу божанствена дела место молитава да би Он дошавши васкрсао ум наш, који мртав лежи у гробу немарности, не осећа, и који нимало не зна за страх Божиј и нема у себи животних сила; вапимо ка Господу: Господе податљиви, Ти страшним својим приступом оживи негда друга својега Лазара, тако и нас оживи, који имамо велику милост.“

У ову недељу довршује се читање књиге о постању красном приповетком о Јосифу, који беше као Христос у том што га браћа продадоше и после у Мисру познате, и приповетком о погребу Јаковљевоу у земљи обећаној. У петак пред Лазареву суботу сиршава се света четрдесетница и црква се од Лазареве суботе до Васкрса на богослужењу сећа догађаја који су предходили и довели до спа-

соносних страдања и смрти Господа нашега Исуса Христа и најпоследње успомене самих страдања и смрти Његове: „Уверавајући пре свога страдања да ће бити опште васкрсење, из мртвих си подигао Лазара, Христe Боже. Зато и ми као деца посещи знаке победе, Теби, победитељу смрти вапијемо: осана на висини, благословен који иде у име Господње.“ (тропар).

Пророштва Софоније и Захарије, која се читају на вечерњи уочи Цвети, исто тако јасно јављају да ће доћи Господ у обрадовани Сион: „Радуј се кћери Сиопова, кликуј кћери Јерусалимска, ево ти иде цар твој, који је праведан и спасава; он је кротак и јакше на магарцу и магарету.“ За спомен радосног доласка Господњег и ми узимајући у руке освешену врбицу излазимо у сусрет кроткоме Цару, који иде сам од своје воље да пострада, и вапијемо: „Данас благодат Светога Духа нас сабра и сви узевши крст свој говоримо: осана на висини, благословен који иде у име Господње.“

ВЕЛИКА НЕДЕЉА – СТРАСНА

Као што се види из историје Васкршњег поста из раног времена можемо пратити развитак богослужбеног страсне седмице: у 4. веку у спису Етерије, у 7. веку у јерусалимском канонарху и од 9. века у другим типикима.

Св. Јован Златоуст разјашњава зашто се ова седмица зове „велика“, наиме зато је што је у њезине дане Господ наш извршио велика дела: разрушио царство ђавола, уништио смрт, победио грех, сјединио људе с анђелима... Васкрсење Лазарево и улазак Господњи у Јерусалим описан је у литургијском тексту као „почетак страдања на крсту“, те зато припада у оквире Свете Велике Седмице.

Врло је важно да нас у таму страдања на Крсту води један од дванаест главних празника Цркве. Светлост и радост не сијају само на крају велике недеље, већ такође и на њеном почетку. Са Лазаревим васкрсењем „смрт почиње да дрхти“. Кондак на Лазареву суботу: „Христос – Радост, Истина, Светлост, Живот свих и васкрсење свих, јави се добротом својом онима који су на земљи и бепе образац васкрсења дајући свима божански опробтај“.

Дане велике седмице посветила је Црква нарочитим успоменама и сваки се назива великим. Које успомене Црква прославља у дане страсне седмице казују нам синаксари у поспом триоду. Синаксари су кратки састави, у којима се тумачи установа, циљ и значење каквог црквеног празновања, или се укратко описују дела и подвизи светих угодника Божијих. По свом саставу богослужење страсне седмице је дуже и свечаније од свакодневног великогосног богослужења.

„Господе, Ти рече својим ученицима: гледајући на Мисе немојте на високо мислити, него се управљајте по смерности; пијте чашу моју коју Ја пијем, да се и ви прославите са мном у царству Очепома“.

„Богат божанством дођох, који сам сам Створитељ, да послужим сиромасу Адаму, којег облик сам од своје воље узех на Се, и по божанству не могући страдати, научих и душу положити за њ.“ (стихира) Овако високе мисли показују два духовна појца, пустињаци и владике, од којих један остави стадо, да би самовао, а други из самоће изиђе на владичанску столицу: Козма Мајумски и Андреј Критски одговарају један другоме јутрењим и вечерњим триодима – као антифонима, које шаљу од јутра ка вечеру и од вечера ка јутру; њих двојица као два видела обасјавају свете дане ове.

ПРВА ТРИ ДАНА

У прва три дана ове седмице црква је установила да се на богослужењу прочита цео псалтир осим 117. пс., који се односи на Велику Суботу. Како се Мојсије родио и како је чудесно избављен у колевци на води Нилу, како је одгајан на двору Фараонову и како је побегао у пустињу Мадјамску где га чекају откривења Божија све ово казује нам се у прва три дана. Место прича Соломонових ових дана се чита и књига о многострадалном праведнику Јову. Али сврх свих књига Ст. Завета на богослужењима се чита и Свето Јеванђеље. Цело четворојеванђеље прочита се у десет читања: у понедељак Јев. од Матеја и половина Јев. од Марка; у уторак друга половина Марка и 2/3 Јев. од Луке; у среду остали део луке и Јев. од Јована до половине дванаесте главе. Понедељку и уторку се долаже и литургија пређеосвећених дарова као и у среду.

Велики Понедељак

У понедељак се у црквеним песмама приказују страдања, смрт и прослављање Господа у пределима живота Јосифова, који је због зависти браће био бачен у јаму, продан у Египат, а затим владао Египтом. На јутрењу се чита јеванђеље о неплодној смокви. Усахла смоква је слика јудејске синагоге која је предала Господа на смрт. Синаксар на велики понедељак каже и то да суха смоква представља сваку душу без духовног плода.

Роман Мелод написао је за велики понедељак ове три песме:

1) Судбе Јосифове, 2) Јосиф и Египћанка и 3) Јосиф целомудрени.

У првој песми се излаже историја Јосифа од момента када је усино сап о сноповима и небесним светилима на до пресељења Јаковљева у Египат. Друга песма има два пролога, први дужи и други краћи. У њој се излаже како је Пентефријева жена горечи страћу

купала Јосифа и наговарала га на прељубу овим разлозима: 1. сви су људи једнаки, имајући заједничког оца Адама и заједничку матер Еву, 2. за прељубу неће знати људи и 3. није истина да Бог све види. Јосиф на све ово одговара целомудреношћу. У овој се песми спомиње и бесплодна смоква. Трећа песма говори о родитељима Јосифовим, његовој младости, о бацању Јосифа у тамницу, ослобођењу и прослављању. У свим овим песмама слави се Јосиф као узор целомудрија, невини страдалац и праобраз Исуса Христа. Црквене песме за Вел. Понедељак написали су Св. Андреј Критски – трипеснец на повечерју; св. Јован Дамаскин и Козма Мајумски трипеснец на јутрењу. Богослужење Вел. Понедељка можемо пратити према Јерусалимском типикону 7. века; типикону велике Цариградске цркве 9. до 10. века; Евергетидском типикону; типикону Јерусалимске цркве храма св. Васкрсења из 1122. г. и др. типиконима. Улога прва три дана Вел. Седмике је управо да нас суочи са крајњим значењем Пасхе и да нас припреми за њено разумевање и прихватање.

У Јерусалиму се на празнике ишло на оно место где се збио догађај који празник слави.

Велики Уторак

Ноћ на уторак Христос је провео у Витанији, и у уторак ујутро дошао је опет у храм јерусалимски и поучавао народ. Од јеванђелских поука које је говорио Господ, Црква је изабрала за поуку верних причу о десет девојака. Роман Мелод написао је две песме на велики уторак. У првом кондаку износи се значај љубави и милосрђа. Садржишта другог кондака је позив на кајање због близине страшног Суда. Песме за овај дан у Триоду писали су св. Козма Мајумски (двопеснец на јутрењу) и св. Андреј Критски (трипеснец на повечерју).

Велика Среда

„Тебе, Сина Девина, позна жена грешница да си Бог, и са плачем Теби говораше, јер беше учинила дела за која треба плакати: разреши дуг мој као што ја разреших косе; љуби ону која љуби и коју праведно треба ненавидети, а ја ћу с царницима казивати за Тебе, Добротворе људски!“

На Велику среду чита се еванђеље о блаженој жени која је излила миро Исусу на главу и на поге: код Матеја се то догодило у Витанији у дому Симона губавог. За жену се не каже да је грешница, ученици негодују, Господ каже да Га је тиме припремила за погреб и да ће се то њено дело помињати по целом свету, Јуда се одлучује да изда Христа. Еванђелист Марко понавља Матеја. Еванђелист Лука каже да се то догађа у кући фарисеја: жена је грешница, фарисеј негодује, а Христос му одговара причом о два дужника и жени прашта грехе. Ово, пак, није било пред Пасху као код Матеја и Марка. Јован каже да се то догађа у Витанији, где је био

Лазар. Жена је Марија, Лазарева сестра, која је миром помазала ноге Христове. Јуда исходује. Сада се питамо на коју се жену мисли на Вел. Среду. Роман Мелод је написао кондак из еванђеља од Луке, а Симон је уједно и фарисеј. У данашњем посном Триоду, жена је блудница. Свети Јован Златоуст мисли да се овде две жене рачунају као једна, дакле као што је речено у три еванђелиста, блудница и грешница која је излила миро на главу Христову, а друга у Јовановом еванђељу, Марија сестра Лазарева која је ово причела и излила на саме божанствене ноге Христове. Славу на јутрење овога дана на стиховне написала је монахиња Касијана, а тригласец на повечерју св. Андреј Критски. На Велику среду задњи пут се чита молитва св. Јефрема и врши се задња литургија пређеосвећених дарова.

Велики Четвртак

Синаксар Великог четвртка каже: „У свети и велики четвртак, божанствени оци, који су све добро учинили, примивши један од другог од божанствених апостола и свештених и божанствених еванђеља, предадоше нам четири ствари празновати: 1) свештено омивање, 2) Тајну вечери, 3) *најприроднију* молитву и 4) саму предају.“ Богослужење великог четвртка укључује јутрење, вечерње и литургију св. Василија Великог. У катедралним храмовима врши се и посебни део службе *прање ногу* после заамвоне молитве на литургији. Док јакон чита еванђеље, епископ пере ноге дванаесторици свештеника. У Јерусалиму патријарх пере ноге дванаесторици епископа. Српски Никодимов типик (1319) такође излаже чин омивања ногу, који обред величанствено процовета величину хришћанске смирености. Установљење најсветије Евхаристије – тајне светог Причешћа, јесте други догађај који Црква слави на велики четвртак.

Текст еванђеља дана (најдужи у години) узет је из сва четири еванђеља тако да представља заокружену причу о Тајној Вечери. Јудином издајству и хватању Христа у Гетсиманском врту. У особине богослужења великог четвртка сада прокимен и паримија Јеромије на првом часу, у којој пророк види непријатељство јудејских старешина против Христа и кротост Христову са којом се предаје у руке безаконолика и тугу Његову због њих. На литургији место херувимске песме, причасна и уместо „Да исполњате...“, поје се „Вечери Твојеја тајнија“. У Страсну седмицу кува се свето миро, а на велики четвртак поглавари аутокефалних цркава освећују миро. И место обичне похвалне песме Мајки Божијој поје се ирмос јутрењег канона: „Ходите верни, на високом месту да се наспадимо Господарево гозбе и бесмртне трпезе, узвишеним умовима, из речи учећи се познати Реч, Која се опет вратила Богу Оцу и коју величамо.“

Велики Петак

На велики петак Црква помишља смрт и погреб Господа Исуса Христа и Његов силазак у ад. Свршавајући на велики петак „послед-

довање светих спасоносних страсти (страдања) Господа нашега Исуса Христа“ православна Црква је у овај дан све моменте свештених догађаја означила богослужењем. Време хватања Спаситеља у Гетсиманском врту и осуду Његову од архијереја и старешина на страдања и смрт богослужењем јутрења; време вођења Спаситеља на суд ка Пилату богослужењем првога часа; време осуде Господа на суду код Пилата – свршавањем трећег часа; време кршних страдања Христа – шестим часом; време смрти – деветим часом; а скидање тела Христовог са крста – вечерњем. Сама јутрења већ казује сва страдања Христовог разарајућа у двадесет еванђеља; све што је било у петак јавља се оним редом којим се збило изабраним чланцима из свих еванђелиста – од дивне беседе Господа на тајној вечери па до последње пакости коју и на Мртвоме показаше фарисеји, који, као што вели Матеј, „отишавши са стражом утврдише гроб и зашечатише камен“. Јутрење великог петка врши се на велики четвртак као бленије. Читање ових дванаест еванђеља „страшних“ врши се уз појање „Слава долготерпјенију твојему Господи“ место „Слава Тебје Господи, слава Тебје“. При сваком читању еванђеља верни пале свеће. На сам дан искупних страдања и смрти Господа, Црква данас не врши божанствене литургије, по врши часове. Једно зато што је Црква у жалости, а друго због мишљења да је Голготска жртва, коју је принео Спаситељ на велики петак, особита – да су у Њој све жртве свих олтара. Међутим, стари типичи у овом нису увек сагласни. Једни на велики петак прописују вршење литургије пређеосвећених дарова, други не. Тако према типичу Велике цариградске цркве 9–10 века (Тупика, 1, 131.) на велики петак служила се пређеосвећена литургија. Јерусалимски типик из 1122. год. каже: „у овај свети велики дан не треба вршити литургију у светом Васкрсењу тј. цркви.“ Према Евергетидском типичу у овом манастиру се на велики петак вршила пређеосвећена литургија. Симеон Солунски о овоме каже: „Ја не знам како се догодило да је напуштено вршење пређеосвећене литургије на велики петак, кад је ово раније било. Може бити да су то учинили и на основу јерусалимског устава који је устав монашки. На свети велики петак ми не служимо пуне литургије зато што је Господ, на петак предавши тајне у спомен својих страдања, на сам петак претрпео их добровољно и на крсту пришо Себе на жртву Оцу. И тако је у Његову божанственом телу кроз страдања тада принесена жртва.“

„Данас виси на дрвету који је обесио земљу на водама, вспао од трња прима на главу Цар анђелима, облачи се у лажни скерлет аду Који одева небо облацима, прима приушке Онај Који је ослободио у Јордану Адама!... поклањамо се страдању твоме Христе, покажи нам и славно Твоје васкрсење“. Између првих шест еванђеља на јутрењу се поју петнаест дивних антифона. Ево шта у овим истим песмама са крста говори Распети онима који га разапеше: „Народе

мој шта сам ти учинио или чим сам ти досадио? Степцима сам вашиим дао вид, губаве очистио, болнога с одра сам подигао. Народе мој шта сам вам учинио, па шта ми враћате? За ману – жуч; за воду – оцат, уместо љубави приковасте ме на крст; али нећу више трпети: сазваћу незнабошце своје и они ће ме прославити са Оцем и Духом, и ја ћу им дати живот вечни“. Тако и апостоли вапију књижевницима Израилевим: „Гво цркве, коју разапеше и гробу предадоше, али својом плашћу Он васкрсе. Немојте се варати Јудејци! Ово је Онај који вас је избавио усред Црвенога мора и хранио вас у пустињи; ово је живот и виделио и мир свету“. „Мали глас пусти на крсту разбојник и велику веру нађе; за један трен спасе се и први уђе на отворена врата рајска. Господе, који си примио његово кајање, слава Теби!“

Последовање часова на велики пстак приписује се светом Кирилу Александријском и Софронију Јерусалимском. Називају се „Царски часови“, јер су византијски цареви присуствовали на овим часовима у цркви, а после њих бивало је многољетије царевима. Јевреји су, као што се и сад чини на истоку, бројили сате дану од сунчаног рођаја, и по томе шести час у који је Христос разапет, пада у подне, а девети час, када је Спаситељ испустио душу, у три часа поподне.

На вечерњу – која се односи на велику суботу – читају се на примери, апостол и јеванђеље, и износи се плаштаница на средишту храма ради поклоњења умрлом Господу. После вечерње на повечерју се поје канон о распећу Господњем, у коме се изражава жалост Цркве и плач Пресвете Богородице за распетим Сином, дело Симеона Логотста (5. век). За време хода кад се износи плаштаница из олтару (са тризезе) на средину цркве пева се погребна песма: „Тебе који се одеваш светлошћу као хаљином, Јосиф скинувши са дрвета с Никодимом, и видећи Те мртва, нага, непогребена, проли сузе од жалости и ридајући говораше: јаох Исусе преслатки, којег малопре суше утледавши на крсту уви се у мрак и земља се потресе од страха и раздра се завес црквени; гле, сад Те видим где нас ради прими смрт. Како ћу Те погребати, Боже мој, или каквим ћу Те платном обавити? Којима ћу се рукама дотаћи непропадљивог тела Твога, или какве ћу песме запевати свршетку Твојему, Милостиви? Величам страдање Твоје, певам погреб Твој с васкрсењем, зовући. Господе, слава Теби!“

Роман Мелод написао је на велики петак кондак: Петрово одрицање, међутим, патмоски рукопис кондакарија га одређује за велики четвртак. Други Ромашов кондак има овај натпис: О страдању Господа Исуса Христа и плач Богородице. Поред ова два кондака Роман је написао и кондак „Страдања Христова“ и четврти кондак „Прослављање Крста“, који према туринском рукопису кондакарија припада средњоспој недељи, а према рукопису Корсини петку Страсте седмице.

Молитва: Теби, Господу нашем, намученом, клањамо се данас по светим храмовима и у песмама величамо страдања Твоја, ми који

смо као и Ти непожељни туђинци на земљи и који, да Тебе посмамо, не бисмо имали пред ким да изливамо своја рањена срца. Нека мудраци овога света филозофирају и воде јалове расправе које још никога нису утешиле. Ми остајемо уз Тебе, нашег највећег пријатеља. Твоје крваво чело, испљувани образи и рањено тело које данас више по обично, гледано духовним очима, дају нам снаге да се не светимо онима који нас мрзе и да се не противимо злу, него да с вером у Тебе чекамо дан када ћемо разумети тајанствени смисао страдања тог неизбежног закона овога света.

Велика субота

„Као целикан птица рањен у Своја ребра, Ти си, Речи Божија, оживео Своју умрлу децу, искашавши им струје живота“. (из друге статије)

На велику суботу Православна црква се сећа погребца Исуса Христа и Његова силаска у ад. Јосиф и Никодим скинувши Његово пречисто тело са крста положили су Га у нови камени гроб у врту Јосифовом. Богослужење вел. Суботе је побожно бдење пред гробом Господњим, и Црква на јутрењу тога дана свршава слику погребца Христова. Зато пред гробом Господњим, посред храма, уз кађење, уз држање свећа од свих присутних, произноси се слаткопјенијем непорочне стихире којима предходе стихови из 118. пс. раздљени на три статије. *Прве четири* песме капопа вел. Суботе написао је Марко Индрунтски, а *од шесте* песме до краја Козма Мајумски. Ирмосе, пак, канона велике суботе написала је монахиња Касијана. Око плаштанице почиње друга смеса старог завета са новим, песама Давидових са похвалама Христу и тако се преслиће сва 17. катизма као многожични покров, којим је праотац Давид покрио одар на којем је три дана лежао божанствени син његов. У деветој песми канона дивно довикује као из гроба божанствени Син ка Матери која Га виде на крсту: „Не ридај за мном мати, гледајући у гробу сина којег си без смисла у утроби понела, јер ћу устати и прославити се и подизаћу са славом без престанка као Бог оне који те у вери и љубави величају“. После канона и великог славословља, уз звоњење звона иде се око храма са плаштаницом уз појање „Свјатиј Боже...“ и пошење свећа. Када је свептеници, вративши се с њом у цркву пре него је положи у гроб, принесе к дверима пред престол (часну трпезу), то значи да се рањени нас ради Господ, никад није одвајао божанством својим од престола славе Очеве. По завршетку Крснога хода, пред плаштаницом на средишњем храма чита се значајно пророштво Језекиља – 37. гл. – о свеопштем васкрсењу мртвих. Затим се чита апостол о испуњењу људи од клетве закона Исусом Христом, који је сам ради нас постао клетва, и еванђеље о печатењу и чувању гроба Христова војничком стражом (Мт. 17, 62–66).

Смрт Христова васкрсла је многе мртве који су изашли из гробова и јавили се у Јерусалиму. Према томе, богослужење Право-

славне цркве на велику суботу јесте већ навечерје Пасхе, парочито литургија. На вел. Суботу вечерње је спојено са литургијом св. Василија. На вечерњу се чита 15 паремеја. „Стапи народе око Сиона и опколите га и подајте у њему славу Ономе који је васкрсао из мртвих, јер је Он Бог наш, који нас је избавио од безакоња наших“. После апостола поје се „Воскресни Боже, суди земљи...“, а за то време свештенослужитељи скидају са себе црне одежде и облаче се у беле, прелазећи од утеша у понижењу Спаситељеву на учешће у Његовој божанственој слави која настаје. Већ за време читања еванђеља о јављању анђела на гробу Христовом и о јављању васкрслог Исуса, све је тако светло и весело у цркви као да је већ сам Христос васкрсао саопшћивши се с поздравом: Мир вам. Место херувимске песме појемо: „Нека ћути свако тело човечије и нека стоји са страхом и трепетом, и ништа земаљско у себи нека не помишља, јер Цар над царевима и Господар над господарима иде да Га закољу и да се да вернима за јело. Пред Њим иду зборови анђелски са сваким старешинством и влашћу, многи херувими и шестокрили серафими, лица заклањајући и кличући песму: Алилуја!“ После читања Дела апостолских на предвасхалном бденију, у поноћ, храмови Божији се по старом обичају осветљавају пуном светлошћу, бива свечано звоњење и свршава се предвасхална полуноћница, на којој се понавља канон, који је наставак и свршетак богослужења велике суботе. У време појања канона, плаштаница се уноси у олтар на престо.

У велику суботу на живописном Гробу Господњем у Јерусалиму бива празновање појаве Св. Огња, које нигде више не бива. Сваке године између један и два часа послеподне, патријарх јерусалимски сам у Гробу молитвом призива Свети благодатни Огањ, који се потом убрзо спусти у облику пламених језика и Сам упали свеће и кадила у Гробу, а Њега даље свима вернима раздаје патријарх. Огањ јесте уствари сам Дух свети који својом појавом свима даје трајну духовну радост и непоколебivu веру у Васкрсење.

Христос воскрес! Радост дојесе!

Литература:

- „Православни мисионар 1“, 1974.
- „Православни мисионар 2“, 1974.
- „Православни мисионар 1“, 1975.
- „О служби Божијој“ Андреј Николајевич Муравјов, Бг. 1993.
- „Хеортологија“ Лазар Мирковић, Бг. 1961.

лична библиотека
Арх. Наум

„ЗНАМЕНИ“ НАПЕВ: СВЕДОЧАНСТВО О ПРАВОСЛАВЉУ

Свештеник Срђије Манчев (Москва)

У историји Цркве Христове мало је догађаја који би по обиму својих трагичних последица могли да се упореде са Великим расколом у Руској Цркви до кога је дошло средином 17. века, а који је коначно уобличен и потврђен на Сабору из 1667. године.

Опште је познат традиционални синхронизацијски приказ Никонове реформе и раскола који је за њом уследио: због ниског нивоа писмености преписивача богослужбених и других књига у Русији, у тим се књигама поткрало много грешака и преписивачких омашки различите тежине, које су тако препле и у прва њихова штампана руска издања. Осим тога, услед исте те вековне руске непромене, и у богослужбеним чиновима Руске Цркве појавиле су се приметне разлике у односу на друге помесне Православне Цркве, па се појавила неопходност да се стање хитно доведе у ред, како би у одређеном кратком року читава руска богослужбена пракса, укључујући ту и богослужбене књиге, била у потпуности усклађена са грчком богослужбеном праксом и богослужбеном праксом јужних словена. Никонова реформа се успешно суочила са својим задацима, па нам је оставила по свој прилици идеално уређену Цркву, са исправним богослужбеним чиновима и обновљеном древном редакцијом богослужбених књига. Осим тога, она је отворила пут за то да се у руско друштво уведу начела школског образовања по европском стандарду. Наравно, као и у сваком другом несумњиво добром и корисном делу, и овде су се нашли некакви *ревишијељи* „отачких предања“ не по разуму, конзервативни у своме противљењу Истини, који су реформаторску делатност од почетка примили са сумњичавошћу и подозрењем; па послетку се њихово потпуно одбијање реформи изманило у облику широког протеста и супротстављања званичној црквеној власти, због чега је Црква била принуђена да их избаци из свог организма и преда за сва времена одлучењу и проклетству – и њих и обреде којих су се тако чврсто држали.

Овакав приступ познат нам је из било ког уџбеника историје Руске Цркве – од уџбеника за црквено-парохијске школе, па до оних за Духовне Академије. Уопште, Никонова реформа и раскол који ју је пратио представљали су једну од најзамршенијих и најопаснијих тема за сваког озбиљног и објективног истраживача. Сваки приступ суштини ове реформе који би се макар и мало разликовао од горе изложеног, наилазио је на најжешћу критику, па и прогон од стране црквених власти. Очигледан пример за то је судбина радова професора Московске Духовне Академије Н. Ф. Каптерева, који су делом били подвргнути најжешћој цензури и „прекрајању“, а делом – на личну иницијативу професора Н. И. Суботина и обер-прокурора Синода К. П. Победоносцева – сасвим забрањени за објављивање. Већ и сама његова изјава да слагање два уместо три прста приликом осењивања крстим знаком несумњиво представља веома стар обичај који је у Руску Цркву стигао заједно са примашем хришћанства – изазвала је целу буру немира, чак и директне претње на његову адресу.

Тек данас, на крају двадесетог века, ми у потпуности можемо да оценимо последице Великог раскола за Руску Цркву и државу. По нашем мишљењу потпуно је у праву А. И. Солжењицин који тврди следеће: да нисмо имали раскол у 17. веку, не бисмо имали ни револуцију 1917. године. И заједно са савременим црквеним историчаром Б. П. Кутузовим можемо бити толико смели да изјавимо да Никонова реформа представља генијално испланирану и сјајно изведену диверзију против Цркве и Царства. Управо помоћу ове реформе постало је могуће оно што се није догодило чак ни за време Смутње – да се читаво руско друштво јако и за дуго време расцепи на два непомирљива тabora. Према исправном мишљењу Владимира Соловјева главни грех организатора реформе је то што су по први пут у руској историји употребили тотално насиље над савешћу народа. Реформаторе из 17. века и револуционаре из 1917. године повезује управо болшевички метод – да се „народ гвозденом руком тера у срећу“. Али револуционари из 1917. су уништавали сваку религију, прстендујући на успостављање своје сопствене, отворено црнабожачке, док су реформатори из 17. века читавом народу наместили некако обновљиво и унифицирано Православље, у потпуности стављено у државну службу, које је уз то сасвим изгубило своје национално лице. Очигледно је да су целокупна реформа и нарочито Сабор из 1667. носили отворено антинационални карактер: уништавано је и излагано потпуном презиру све што је руско – и књиге, и богослужбена пракса, и одежде, чак и руски светитељи – док је хваљено све што је грчко (а заправо – латинско и турско, које је већ успело да процре и да се учврсти у богослужењу и животу балканских народа у оно време). Књиге које су имале највећи ауторитет за Русе, по којима су се молиле и спасавале многе генерације

православних хришћана, међу којима је познат и велик број угодника Божијих, биле су проглашене не само за текстуално оштећене, него и за директно јеретичке. Нећемо овде да говоримо о методама гушња народног отпора – то би била тема за посебно истраживање; приметимо само да када је реч о ужасима Лењиновог и Стаљиновог времена, о првеном терору, о репресији против свештенства и свих слојева народа, о Гулагу и Чеки – треба да се зна да је свега тога већ било: смаљивање живих људи у брвнари (чак и ако се кривац покаје због својих заблуда), мучење усијаним гвозђем и истезањем, војна опсада Соловецког манастира и потом потпуно уништење братства вешањем или давањем у Белом мору... Значи да болшевици у двадесетом веку и нису били толико оригинални – многи од њихових „чувених“ метода на делу уништавања сопственог народа представљају тек пуко понављање претходног искуства. Основне идеолошке поставке су исте: „ми знамо како је боље, па нека читав народ пропадне због добре идеје и бољег живота будућих нараштаја“. Ту дакле може да се повуче доста историјских и психолошких паралела.

Све изложено треба да имамо у виду како бисмо схватили разлоге за пагло избацивање „знаменог“ појања из употребе у Руској Цркви почев од краја 17. века. И тада а и вековима касније овај напев је у свести широких маса био чврсто повезан са појавом „старообрдства“ и дуготрајног раскола у Руској Цркви, те је стога сматран за манифестацију расколничког духа, коме није место у цркви.

Окренимо се коначно основном предмету нашег истраживања. Пре свега, неопходно је да истражимо историјске корене нашег „знаменог“ напева и да одредимо његова главна својства.

1. ПРВОБИТНЕ ПОСТАВКЕ ВИЗАНТИЈСКОГ БОГОСЛУЖБЕНОГ ПОЈАЊА У ВРЕМЕ ЊЕГОВОГ ПРЕНОШЕЊА У РУСИЈУ

Појање на богослужењу, за разлику од световне музике, није могло да има независну улогу. Овде је оно позвано искључиво на изражавање речи, па је у вези са тим, према упутствима богослужбеног Устава, одређено и његово место и обим. По мишљењу многих старих Светих Отаца појање не представља некакав виши облик молитве, него само „млечну храну“ за почетнике, а по духовном утицају на слушаоца оно заостаје за обичним читањем молитава. Схинонах Василије Полапомерушки у „Предговорима“ за књигу о умном делању пише овако: „...Певана молитва предата нам је од отаца привремено, због младости и слабости нашег ума, како бисмо, обучавајући се мало-помало, временом усхотили ка степену умног

делања, а не да бисмо до нашег краја пребивали у певаном мољењу... Одвајајући нас од такве заиста младалачке слабости, као ново-рођенчад од грудију које их храпе миском, свети оци нам показују грубост тога делања, поредећи појање са песмом незнабожаца" (14, стр. 333). Али какво је било то појање које је само уводило у праву молитву? Зар је било ослабљено, чулно? Напротив, са тачке гледишта хришћана папег времена оно је било максимално строго.

1. Мелодија није имала декоративно значење, него је морала у потпуности да се потчињава речи, њеном природном ритму изговарања, дисању – она је била позвана да истакне реч. Овај захтев је нарочито тачно сачуван у псалмодичком појању, где је интонација била најближа обичном читању, и где су постојала само непотпуна повишења и снижења висине тона, у складу са системом акцептирања речи. У дужим песмама мелизматичког карактера мелодија је могла да буде много покретнија, иако место најраспеванијих фрагмената такође није било случајно одређено: на тај начин издвајане су кључне речи, обраћања, имена, „херезијизми“ („радуј се“). „Пазите добро шта говори Дух Свети – пише инок Евфросин у „Причи о разним јересима“ – јер Он заповеда да се пева не тек тако, него са разумвањем, тј. не бучно и са гласовним украсима, него тако да онај ко пева зна шта пева, како би и слушаца могао да схвати смисао онога што се пева, а не да се пева само са гласовним украсима, а да се не мари за речи: „Ми смо дужни да певамо разумно и да наш ум усмеравамо ка смислу светих речи, да не би певала само наша уста, него да би и срце певало са њима“ (цит. по: 16, стр. 73-75).

2. Богослужбеној монодији били су својствени закони грађења потпуно туђи светској музици, који чак допуштају да се говори о изражавању у категоријама духовног у црквеном појању. Како примећује музиколог И. Е. Лозова, према идеји древне Цркве и песме, као и други предмети култа, представљају „оваплоћене идеје невидљивог света“ (5, стр. 53). О томе могу да посведоче следеће појаве:

а) одсуство централизованих ослонаца, тоналности, унутар-хармонских тежњи и периодичних структура, уз присуство отворености, грађења према обрасцима и слободног цезурисања. По речима И. Е. Лозове, ови принципи служили су као супротност музици незнабожачке обредности, као и за избегавање „форми које асоцирају на процес свакодневног живота: строфиčnosti, понављања, регуларног ритма“ (7, стр. 15). Такве мелодије стварале су осећај непрестаног тока, орнаменталности, плетивости и захтевале су *изживљиву перцепцију* цео светска музика;

б) рановизантијска нотација је по тишу била неумска, „чворасто писмо“, зато је фиксирала само приближан смер мелодије, без одређивања тачне висине тона и односа интервала. Остало је требало да се предаје *непосредним њеношењем кроз живо извођење*. Ова особеност касније је превазиђена у средњевизантијској нотацији,

али се у „знаменом“ напеву сачувала све до средине 17. века. Као што је приметио В. И. Мартинов, „за разлику од знакова савремене линијске нотације, кукасти знаци (крјуке¹) не означавају степене тонске скале, него ступање по степенима; не статичну тачку, него процес. Може се чак рећи да за разлику од линијске ноте крјука није оно главно, јер то што она изражава није одговор на питање „шта?“, него „како?“ – „мало више“, „још више“ итд.“ (8, стр. 16). Тако је дакле крјуки-нотација (кукаста нотација) била *релативна*, за разлику од савремене нотације.

3. Канони стварања и извођења црквених мелодија били су строжи него у световним жанровима:

а) од три начина стварања тетракорда за једини могућ сматран је *дијатоника*. У поређењу са хроматиком и епихармоником она је звучала мирније због равних односа међу тоновима. За грчки менталитет то је било прилично важно, пошто су још од времена Платона постојале теорије о етосу хармонија и њиховом утицају на обликовање душе. Може се претпоставити да је у Русији дијатоника такође представљала једину могућу врсту певања, пошто су у црквеном појању примењивани готово исти међусобни односи тонова као и у фолклору, а тамо је најчешћи био трихорд без полустепена, тј. најједноставнија, чак примитивна форма тонске скале;

б) мелодије су стваране тако што у њима нису преовладавали покрети него непокретност: мелодијски токови готово да нису имали скокове, били су отегнути, преважно са равномерним ритмом, без контраста. По принципу аналогije, који је од старине сачуван у црквеним уметностима, статика у појању морала је да служи као директна слика телесног стајања оних који се моле у храму, а такође и мировања помисли.

в) најважнија одлика црквеног појања постала је унисоност, која је имала симболичко значење (певање „једним устима и једним срцем“), и звучала је побожније у поређењу са вишегласним појањем.

4. Сама пак могућност читања цума и учења појања давана је тек након потпуног уцрквљења будућег појца, пошто је систем црквеног појања у својим појмовима садржавао и основе богословља и аскетике. Ово је било проузроковано и вишеслојношћу смисла знакова који су читани, како је то у старици било прихваћено у многим источним језицима.

а) Као прво, сваки знак је означавао одређену мелодијску линију. Обратимо пажњу: не поједини тон, него целовиту интонативну мелодијско-ритмичку форму. Попут слова, тонови се сједињују у

¹ Крјуке су синоними за исукс.

групе (тоцеме) образујући тако целовите фразе, и никада се не упо-
требљавају одвојено.

б) Затим, неки знаци, на пример „фита“, скривали су у себи ду-
же фрагменте песме. У Русији су такве знаке називали „тајним зна-
цима“. Њих можемо да упоредимо са скраћено написаним речима
испод титле. Такав начин писања изражавао је сакрасти значај
онога што је читано односно певано, чувајући то од непосвећених.

в) Копачко, сваки знак, а са њим и интонација коју је озна-
чавао, имао је догматско или аскетско тумачење. На пример, исон је
– символ Свете Тројице. Сви знаци су дељени на духовне (шлевма) и
телесне (сома), у зависности од тога какве су мелодије предста-
вљали. Пешто мање разгранат систем тумачења знакова садржан у
руском „знаменом“ напеву, сачуван је и до данас у средини староо-
брелаца. На пример (рукопис РГБ ф. 210 Но.1, лл. 1-10б.):

Фита – истишка философија љубав из свег срца,

Фита зелена – страдање душа за све добродетели,

Такође, у савременом старообрелачком зборнику:

Параклиј – слање Духа Светог од Оца на апостоле,

Змијца – бежање од сујетне земаљске славе,

Полкулизми – пост и плач због грехова пред Господом.

Из свега овога видимо да мелодије црквених песама нису мо-
гле да се формирају произвољно, него је постојао низ захтева које је
за њихово стварање и извођење требало испунити, а који су ишли за
конкретним циљевима и који су тим мелодијама давали право да
припадну управо црквеној, а не световној култури.

II. ОРИГИНАЛНОСТ РУСКОГ „ЗНАМЕНОГ“ НАПЕВА

Приликом преношења византијског појања на руско тло до-
шло је до трансформације неких његових црта. Такође, током свога
постојања у Русији „знамени“ напев је претрпео еволуцију, што ипак
не дозвољава да се говори о нестајању темељних организационих
принципа црквене монодије који осигуравају и њен савремени
живот.

1. Систем Осмогласја у целини је био прихваћен у руском по-
јању, изузев закона грађе гласова. У Византији је сваки глас (ихос)
истовремено представљао и *шонску скалу* са њеним основним топо-
вима који су владајући и коначни. У руском „знаменом“ напеву глас
је постао *укујносћ фраза* (формула) изражених у једној тоцској
скали у разним гласовима, али које су и поред једнаког записивања
звучале различито. Тако се кроз неутврђено, покретно фиксирање
„знамене“ мелодије показало њено битно својство – „нематеријал-
ност“, док је уједно њено читање било отежано за „непосвећене“, тј.

за оне који пишу примили усмено предање.

2. Графичко представљање знакова, па чак и њихови пазици, у
многоме су сачувани, али је при томе дошло до прилагођавања њи-
ховог звучног значења руској интонативности. Мелодијски и ритми-
чки облик музичких фраза био је измењен у складу са националним
појачким начином размишљања. Ипак, основни принципи органи-
зације црквене монодије – појачана пажња у односу на реч, непер-
иодичне форме, грађња фразе – остали су неокрњени.

3. Систем „знаменог“ напева у Русији – стварање песама,
њихово записивање, читање и транслација – добио је непоновљиве
форме. „Знамено“ појање садржи у себи мноштво загоретки за
савременог човека. Једна од њих је – његова *конзервативност и*
нейроменливост, уз истовремено широке могућности *еволуције*.
Таква покретљивост била је у многоме условљена применом
„чворасте“ нотације, у којој се није могла прочитати тако прецизна
интерпретација знака као у цотама. Мелодика и ритам били су рел-
ативни, исправност напева проверавана је праксом његовог усменог
живота. Подсетимо се да све до 17. века чак ни у Западној Европи
није свуда употребљаван темпировани систем, а да је метроном био
пронађен још касије. Тачно фиксирање напева средствима крјуки
нотације и поред све жале било би немогуће, а, уосталом, за тако
нечим није постојала ни потреба. Зато се „знамени“ напев са правом
може сматрати за *граничну појаву између усмене и писмене кул-*
туре. Шта је појцима допосло такав положај „знаменог“ напева? У
поређењу са каснијим временом владавине уједињеног знака –
всима много:

а) концентрацију пажње и сећања;

б) осмишљено певање текста – не „по слоговима“, без разбија-
ња на поједине тоцове, него напротив, са њиховим обједињавањем у
нерасчлапљиве фразе и са тачним акцентовањем, тј. са истим оним
цртама као и код јасног изговарања речи. Пажњу заслужује мишље-
ње савременог истраживача древноруске музике, Н. С. Сергије:
„Музичка уметност дрвине Русије нераскидиво је повезана са речју.
Везаност за реч и неодвојивост постојања музичких форми и му-
зичког израза од речи, карактеристична је како за културну уметност,
тако и за народне жанрове. Чак и инструментални жанрови народне
уметности били су тесно повезани са текстовима песама“ (Цит. по:
16, стр. 65);

в) и главно – могућност непрестаног *сиваралаиштва* у оквиру
ма *канона*. Као што иконописац, користећи канон, ствара потпуно
оригинално дело, тако и појци у разним локалним традицијама на
основу једног напева стварају мноштво његових варијанти. У 17. и
18. веку, на пример, биле су познате многе локалне школе „зна-
меног“ појања – у манастирима Кирило-Белојезерском, Соловецк-
ом, Чудовом, Тројице-Сергијевом, Тихвинском. Данас у старообре-

дачким певницама извођење једног палсва такође може веома да се разликује у разним парохијама. Сада нам је тешко да схватимо значење те појаве – поставља се питање: зашто су стварале различите варијанте једног напева, а не нови напиви? Одговор постаје јасан ако се обратимо дрвном Уставу.

III. НАМЕНА „ЗНАМЕНОГ“ НАПЕВА ПРЕМА БОГОСЛУЖБЕНОМ УСТАВУ

Занимљиво је да је црквено појање у Русији називано „ангелогласним“, што је означавало да оно стоји у вези са невидљивим светом. Осим тога, називано је и „трисаставним“. Тај термин у контексту црквеног појања нису могла да објасне многа поколења историчара црквене музике. Данас је његово тумачење предложио В. И. Мартинов – то је тумачење које показује да црквено појање није самодовољно и одређује место појања у богослужбеном животу Цркве. „Богослужбено појање, које ствара и производи трисаставни човек – сматра овај истраживач – такође има трисаставну природу, па стога и може бити правилно схваћено само ако се размотри на сва три нивоа свога постојања. Тако се под „телом“ богослужбеног појања подразумевају конкретне мелодије богослужбених песама... Узете саме по себи оне су мртве и беживотне, као што је беживотно тело које није прожето дупом (одушевљено), јер, представљајући само одвојени елемент једне целине, те мелодије не садрже у себи упутства о поретку свога сједињавања и узајамног односа. Зато под душом богослужбеног појања треба подразумевати Устав или Типик који указује на место и време извођења конкретних мелодија, успоставља њихов међусобни однос и уједињује их у једну, целовиту и живу форму богослужбеног чина. Коначно, под духом богослужбеног појања треба подразумевати аскетски подвиг, чији венац представља обожење, постизање Божанског реда и његово созерцавање у тајној одаји подвижничког срца“ (8, стр. 10). Ако је мишљење о исправном тумачењу термина „трисаставно“ у односу на појање ипак само претпоставка, онда треба да се истакне да тврдња овог научника о тесној вези система црквеног појања са богослужбеним Уставом почива на изучавању широког круга дореформских рукописних извора. Ова веза, данас ослабљена утицајем ауторског стваралаштва и готово одсутна у савременом православном богослужењу, пре Никонових реформи имала је изузетан значај, као *канон извођења ових или оних напева*.

У Русији пре реформи богослужбеним Уставом су јасно били одређени сви случајеви употребе „знаменог“ палсва – почев од тога који псалми, стихови, молитве и химне треба да се певају, а који да

се читају. Подсетимо, на Стоглавом сабору биле су прихваћене одредбе о читању или певању појединих молитава или химни. Тако су почеле да се певају „Свјете тихиј“, „Велико славословије“, „Вјерују“ (на 8 гласова), „Оче наш“, (до реформе – само на 6-и глас). Такође, није безначајно то што се на богослужењу нису могли користити произвољно узети напиви (редакције) песама. Од самог почетка утврђивања песама Обихода у рукописима пажњу привлачи *ограниченост броја напева*. Многе најважније песме имају увек само један напев (103. Псалом, „Блажен муж“, све катизме, „Хвалите Имја Господње“, хвалебни псалми, јектеније на Литургији, Акилуја после Апостола, „Иже херувими“, „Милост мира“, причасно). Друге су раширене у 2–3 редакције, но не више од тога („Јединородни Сине“, Трисвета песма, „Слава Тебје, Господи“, „Оца и Сина“, „Достојно јест“). У време после реформе код старообречаца се број редакција појединих песама нешто повећао, али не много. Тако су у осам гласова почели да певају „Свјете тихиј“, „Достојно јест“, причасе Григорија Синаита, антифоне на Литургији и „Оче наш“ (ипак, треба приметити да нових вангласовних редакција практично није ни било). Постојали су и „жанрови“ свечаних песама – на пример, „задостојпци“, неке песме Триода – који су у принципу могли да имају много редакција. Али несумњиво је да степен различитости песама није могао да буде произвољан, пошто је свака песма заузима своје непоновљиво место у богослужењу. На пример, и данас се у старообречатким уставима указује на то када се „Свјете тихиј“ пева простим напевом или на глас, а када према осмогласнику (на пример, на вечерњи на дан Педесетнице).

Само на основу таквих ограничења постало је могуће остварити везу и узајамно дејство између песама, дати им неку живу, пулсирајућу, „одушевљену“ форму. Намена утврђеног поретка по коме се певају напиви нама данас није сасвим јасна, али смо у стању да схватимо да је уставна организација псалмског плана богослужења знатно животиња од произвољне и компилативне, која се приближава концертној.

IV. ЕВОЛУЦИЈА „ЗНАМЕНОГ“ НАПЕВА

Покушајмо у наставку да размотримо како се даље развијао „знамени“ напев у Русији, од краја 17. до краја 18. века, тј. када је добио облике блиске савременим, који могу да нам буду схватљиви. Пажњу привлачи однос према „знаменом“ напеву у то време – још необично брижљив и промишљен – који се ослањао на црквене каноне и многовековно предање. Ово се пројавило, као прво, кроз стварање и преписивање појачких књига и, као друго, кроз посто-

јање разгранате мреже локалних традиција од којих је свака представљала чврсту синтезу канона и слободног стваралаштва.

Корпус појачких књига настајао је постепено између 14. и 16. века. Испрва су биле утврђене променљиве песме – тако су били створени Стихирари: триодни, минејски и празнични. Од њих су касније проистекле појачке књиге Триод посли и цветни, Празници и Трезвои. У 14. веку појавила се књига Октоих (Октај). Последње су биле утврђене песме Обихода – посног и простог. Прости Обиход је настао најкасније – почетком 16. века – будући да су његове основне непроменљиве песме постојале, као што је већ речено, само у једној редакцији и живеће су у усменој традицији. Како примећује Л. А. Игошев, рукописи из 16. века делују чисти, као да су сасвим нови, и остављају утисак да су стварани више „ради поретка“, ради утврђивања традиције, него за стварну употребу у певници (3, стр. 3). Тек средином 16. века била је стављена у поте Литургија св. Јована Златоустог. То значи, као прво, да су њене песме из усмене праксе биле добро познате свим појцима, и, као друго, да су оне биле толико једноставне, да су могли да их певају сви парохијани, а не само професионални хор. О томе говори и примедба „народ“ која се често употребљава у Службеницима из 16. века („народ каже“, „народ говори“), уместо касније прихваћеног „хор“, или „појци“, или чак „јак“ (ово примећује И. Г. Лозоваја у својим предавањима из историје руске музике на Московском конзерваторијуму). О дугој усменој пракси преношења литургијских песама говори и необично мала количина сачуваних рукописа из 16. века са записом те службе – свега две или три десетине – док у 17. веку њихов број износи више стотина. Колико год то било изненађујуће, ипак – велики број рукописа, разноликост напева и њихово детаљно фиксирање, говори нам не о процвату, него на против, о приближавању опадања староруског појања. Но и поред тога култура „знаменог“ напева од почетка је била грађена на тако чврстим темељима, да је уз све спољашње промене облика остала способна да сачува своје првобитно „лице“, своју намену, и све оне црте које су је чиниле истински црквеном. Погледајмо који су недостаци били својствени систему „знаменог“ појања у појединим историјским периодима и како су били преовлађивали.

Већ за време владавине цара Ивана Грозног у руском црквеном појању могла се приметити својеврсна криза, повезана са таквим познатим појавама у „знаменом“ појању као што су хомонија и аненајке. И једно и друго је претерано честом употребом могло да доведе до губитка доминације текста у црквеном појању. У првом случају присутна је тежња да се мелодијски систем сачува непромењеним приликом измене редакције језика у општој употреби (тј. некаквог његовог огрубљавања, примитивизације) – ту се мисли, на пример, на изговарање полугласних „Ѣ“ и „Ѧ“ као гласних „О“ и

„Г“, што је доводило до трансформације многих речи приликом певања: денесе (днес), Сопасо (Снас), сопасенис (спасение), сомсрте (смерт)... Друга појава има очигледно византијско порекло и представља директну аналогију такозваних „терирема“, који су до данас сачувани у грчком појању. То су вокализовани додаци који се певају на слоге „ај-це-не-на-ни“, „ха-бу-ве“ и други слични, који су, укључујући се у живо ткање песме, спржавали савладивост смисла текста који се певао.

Паравио, са црскомерном применом украса трајање богослужења се битно продужавало, па је управо тада поменути недостацима придодат још један – пракса тзв. многогласја, када је различите делове богослужења саврпавало неколико чтечева или појаца истовремено (па пример, неколико чтечева истовремено чита све кашоше на јутрењу или псалме на вечерњу и часове). Трагови такве праксе сачувани су до данас, на пример у парохијама козака-некрасоваца, досељеника из Турске, који сада живе на Ставропољу. Све ове појаве (хомонија, многогласје, хабуве и аненајке) свој процват доживљавају у време Смутње.

Тај период, све док са собом није дошо реформе, ипак је био преломни за „знамени“ напев. Крајем 16. века у књигама за појце први пут се појављује „рашчлањени знак“, тј. умањује се удео „тајанствених затворности“ у крјуки-потицији. Напев се исписује детаљније, што говори о кризи усмене традиције која је, несумњиво, спадала међу најважније појаве духовне културе – ово је мишљење и савремених истраживача. На пример, В. И. Мартинов примећује везу између усменог преношења „знаменог“ напева с једне стране, и послушања старцу, те сходно томе и вршења аскетског подвига са друге (8, стр. 17–18). Чим се појавила потреба да ова традиција буде материјално потпомогнута записивањем, могло се посумњати у то да ће и наредна поколења руских хришћана имати тако дубок доживљај своје појачке културе и тако побожан однос према њој. Ово се у пракси и догодило. Кроз историју су паралелно деловале различите политичке силе, док су се истовремено у свести људи одвијали свакојаки тајанствени процеси, што је све заједно представљало припрему тла за појаву „новотарија“.

Нереди у богослужењу – нереди у држави, и обрнуто. Први покушаји уклањања многогласја у богослужењу били су предузети по окончању Смутње, у време цара Михајла Фјодоровича Романова. Они су са успехом продужени од стране познате групе „ревнитеља побожности“ (познато је да је и сам протопоп Авакум иступао тражећи уклањање певања „на реч“ – хомоније). Годину дана пре почетка Николевих реформи, Сабор из 1651. године је одредио да се служба савршава једногласно – многогласје је постепено савладано. Намеће се следеће поређење – делатност поменуте групе и патријарха Јосифа обећавали су да ће Руска Црква прилично брзо пре-

владати многе слабости које су је оптерећивале, али догодило се нешто страшно и готово непоправљиво: то нас подсећа на катастрофу Царства, до чије је победе у Првом светском рату остало, како се сматрало, само неколико месеци („Брод Царства почео је да тоне онда када је присталиште већ било на видику“ – В. Черчил).

У то време се на патријаршијској катедри појављује бивши Новгородски митрополит Никон, који је волео тзв. партесно појање и вишегласје, и који га је увео у употребу најпре код себе у Новгороду, а потом, царовно, и у самој Москви. Интересантно сведочанство наводи В. Соколов: „...Вишегласје (тзв. мала полифонија) је рођено у Новгороду и на иницијативу локалних појапа продрло је у црквено појање. То није случајно, пошто се Новгород од давнина налазио под снажним утицајем незнабоштва; својевремено, он се дуго опирао примању хришћанства, а потом је био расадник свакојаких јереси. У Новгороду је процветало лакрдијаштво – лакрдијашки су ширили инструменталну музику, а њихово певање почивало је на плесним ритмовима. У новгородским црквеним књигама из 14. века налазе се цртежи који приказују лакрдијаше, гусларе и пихове музичке инструменте. Уз тадашњи однос Цркве према музичким инструментима (који нису називани никако другачије него „демонским урлајућим сасудима“) и општи негативан однос према лакрдијаштву, и ова чињеница довољно говори о значајном утицају новгородског незнабоштва на Цркву“ (16, стр. 66).

Треба да се има у виду да је Никон ову новину увео, као и све друго што је радио, без икакве пуноважне сагласности браће-архијереја, па самим тим и без сагласности цуноће Цркве. Цену саборног прихватања његове реформе можемо да замислимо ако нам је познат његов неукротив и пасиван карактер и његов деспотизам – довољно је сетити се судбине епископа Павла Коломенског. Истовремено са вишегласним појањем појавио се и западни систем нотације.

Баш у то време „уз Цареву сагласност“ радила је и специјална комисија за исправљање певања „на реч“, формирана 1655. године под руководством старца Александра Мезенца. Увиђајући фактичку изливност свога рада „Азбука знаменог појања (извештај о примедбама са којима се сви у највећој мери слажу)“, Мезенец супротставља крјуки-нотацију, цуну скривеног значења, цовоуведеној западној нотацији, намешеној истовремено и вокалној али и инструменталној музици (и то пре свега инструменталној), те стога у целини лишеној оних огромних могућности изражавања свих лајфицијих нијанси појачког извођења песама (што је још значајније ако се узме у обзир богослужбени значај појања, где је музика увек у потпуности била потчињена речи). По, то није могло да буде прихваћено у време када је све домаће, „своје“, доживљавано са осећањем стида, док је туђе постало предмет дивљења и подражавања. Машина реформи била је укључена, смер кретања изабран, и два ипо стодећа касије није било силе која би могла да заустави ту смртонос-

ну машину. Мењало се не само богослужење, иконопис и појање, мењао се пре свега поглед па свет и идеолошки ставови. Дојучерашњи одступници од Православља, лукави авантуристи, духовни трговци и покварењаци, углавном грчког, украјинског или белоруског порекла, постали су сада законодавци. Наступило је ново доба смутње, почела су прво појединачна, а онда и масовна хашења незадовољника. Противници реформи у потпуности су уклоњени са свих иоле значајнијих позиција у Цркви и држави. Неки су били принуђени да ћуте и да пређу на тихи отпор, не показујући никакво супротстављање званичној црквеној власти у нади да ће се наћи неко јачи, ко ће да иступи у заштиту отачких начела, то јест, у суштини – Светог Православља. Своја разматрања ограничимо на промену климе само у области црквеног богослужбеног појања.

Пре свега, обратимо пажњу на суштину метода по којима је спровођено исправљање текстова богослужбених књига. Није познато да ли је при томе као циљ постављено да се отежа певање ових текстова, али он је свакако постигнут. У многим текстовима није мењано значење речи, него само пихова места – управо како каже патријарх Никон у „Житију протопопа Авакума“: „штампај књиге како било, Арсене, само да не буде по старом“ (2, стр. 109). На први поглед замена места речи није од велике важности за њихво произношење па молитви. По, реално, то је утицало на измену акцената у у појању. Ниједна песма није уређена као церашчлањива целина, цего се дели на стихове. Сваки стих у било ком стилу појања – и знаменом и реформисаном, такозваном „шаргесном“ – завршава се каденцом, тј. карактеристичним мелодијским обртом који акцентира реч која се тога тренутка изговара. У почетку се приликом распевања текстова псвачки акценат неизоставно подударав са акцентом текста. Приликом распевања па крјуке „нове“ варијанте текста, кадациа акцентује не пређашњу, цего замасиену реч, која захтева другачију музичку фразу, те њој стога ту више пије место. Примери:

Икос канона Пасхе:

Поклошимо се Христу	поклонимо се
---------------------	--------------

Стихире у Негељу о блудном сину:

авај мени, душо страсна	авај мени, страсна душо
преступних заповест	заповест преступних
расточих блудно	блудно расточих

Стихире у Негељу о Страшном Суду:

показаће се човекова дела	показаће се дела људска
докле ћеш плакати у унију	докле ћеш у унију плакати
Њега која зове	која зове Њега

Резултат је тај, да реформисани текст не доноси никакво побољшање, него само отежава перцепцију како речи која се изговара, тако и музичке фразе „знаменог“, столпног напева. При коришћењу старог текста виде се неприкосновена предимства „знаменог“ напева за интонацију речи, и саме по себи, и у структури фразе и реченице.

Други вид исправљања текстова дотакао се значења појединих речи или чак читавих фраза. Нема сумње да је древни текст већ у 17. веку народу постао несхватљив и на појединим местима рогобатан, те је замеша ту могла бити правда намером да се текст правилно правилно и разумљиво растумачи. Ипак, ми не само да не наилазимо на појашњења сложених места, него напротив, срећемо извртање најјаснијих фраза. Структура реченице и место појединих речи у њој постали су такви, да је ове текстове врло тешко певати по знаменом напеву. То се нарочито односило на ирмосе. Зато не изненађује што је у другој половини 19. века тако радо било прихваћено издање „Ирмоса“ А. Ф. Льова, за чији се једноставан напев показало да је близак слуху парохијаша тога доба.

Даље, исправљању су били подвргнути не само химнографски текстови, него и сами чинови богослужења. То је за собом такође повукло кварење исправног схватања древног црквеног појања. У новом Уставу више није могла да се оствари ова хармоничност и уравнотеженост форме као у старом, због великих скраћења која су се у многим случајевима показала као бескорисна и – штетна. Сасвим је природно што је „знамени“ напев, раније тесно повезан за богослужбени Уставом, у тој ситуацији такође изгубио многе своје функције – више није тражено да се јасно одреди где и шта се пева, јер је то већ изгледало у извесној мери небитно. Из „обновљене“ Цркве полако је истискивано схватање богослужења као целовитог и живог организма у коме сви делови несоставно морају да буду међусобно повезани. Читав систем „знаменог“ појања употребљаван према новом богослужбеном Уставу постао је обескриљен. Очување његове првобитне уставне намене, уз разарање форми самог Устава, било је могуће само делимично. Тако је вишеслојно значење крјука постало „необавезно“, а код записивања и извођења песама сада је било важно само то, да се пренесу материјалне особине „знамене“ монодије – висина тона и ритам. Висину тона почели су да обележавају црвеним знацима, а преувеличавање њихове улоге било је убрзано посвудашњим увођењем кијевске нотације; тајни знаци су подвргнути својереспном дешифровању, да би коначно били потпуно укинута; духовна тумачења тих знакова потпуно су ишчезла из азбука. У исобично кратком периоду од развијеног старог система остале су само голе мелодије – најдетаљније писмено дешифроване у различитим типовима нотације, али без указивања на било какве путеве за разумевање њиховог смисла и намене.

Није стога изненађујуће што су се оне без таквих помоћних „путеказа“ новим нараштајима могле учинити чужим, примитивним, нелогичним и непогодним за црквену употребу. Тако је брз прелазак на тзв. „царесно“ појање (свега за неких пола века), као па оно које најбоље одговара духу времена, био у ствари пужан.

Погледајмо сада које су главне повине у области руског црквеног појања у послереформско време. Године 1679. излази веома карактеристично програмско дело које служи за упознавање руског друштва са методама полифоније, хармоније и западног система нотног писма – трактат Н. Дилецког „Идеја музичке граматике“. Аутор не скрива компилативност свога рада, који у суштини представља израз западних теоријско-музичких и естетских погледа. Међу тим идејама је савет да се најпре саставља музика, па да се потом бира текст за њу. Овде неће бити сувишно да наведемо мишљење нематког филозофа А. Шопенхауера у вези са тиме, које се потпуно подудара са мишљењем аутора „Граматике“: „...Она (музика) не треба да сматра за свој главни задатак да прати смисао фразе стихова, који су углавном башалжи и у суштини ни не могу да буду другачији. Речи ће за музику увек бити страни додатак од другостепеног значаја, јер је деловање тонова неупоредиво јаче, несодољивије и брже од деловања речи, због чега се уосталом ове последње и и претварају у музику, те стога и треба да играју потпуно потчињену улогу и да се у свему прилагођавају музици... због тога би можда било целесходније када би се текст додавао музици, а не обрнуто“ (17, стр. 19). С своје стране, Н. Дилецки даје овакве вредне савете: „Појање које нема савршени такт, може се на савршени такт превести (5, стр. 194); ...и то није последња вештина у компоновању, када неки светску песму преобразе у црквену химну“ (исто, стр. 84). Немогуће би било да се не примети како је у црквени живот заједно са таквим теоријама ушла и појава коју су ревнитељи старе побожности назвали *посветљивањем*. Огромна већина и свештештва и парола повоуведено појање уопште није доживљавала као божанско, него га је упоређивала са звуком оргуља и лакрдијашких гусала. Само захваљујући сталној подршци од стране више духовне и светске власти ово појање је могло да се уведе најпре у Москви, а затим и у провинцији, полазећи наравно од саборних цркава. Под притиском тог латинског појања, „знамено“ појање и крјуки нотација брзо су почели да ишчезавају из свакодневне употребе. Прво су били ликвидирани најпознатији и најискуснији хорови и појци који нису желели да промене своја вероисповедна и естетска начела.

Затим је наступио век Просвећености. Велик број страних музичара појавио се у то доба у Русији, и ускоро су управо они постали закоподавци у руској црквеној музици, а да при томе нису познавали ни православно богослужење, чак ни црквено-словенски језик. Храм се претворио у концертну дворану и ради угађања светској

публици ту су се могла чути музичка дела која су потпуно изгубила молитвени смисао, те је тако постало могуће да се најуспешнији моменти извођења пропрете аплаузом и повицима: „бис, браво“. У то време у певници су се појавили и жепски гласови. Царица Екатарина Друга је на пример изражавала жаљење што се у храму не може певати уз пратњу оркестра. (Ту се може поменути и пример из новије црквене историје: у програму СОДАЦ – једне од тековина обновљенства у 20. веку – налазило се и увођење оргуља у богослужење. Почетком 20. века, још пре свакојакх подела у Синоду, и у црквеној штампи су се могли пронаћи гласови који су иступали у заштиту коришћења оргуља.) Овде је потребно да наведемо неколико очигледних примера који дају јасну представу о томе шта се у поменутом периоду догађало у руској певници: тако, могло се чути „Тобс појем“ на мотив арије незнабожачког жреца из Спонтанијеве опере „Весталка“, Херувика је извођена на мотив састављен према мелодији Хајдновог Ораторијума, а „О Восстаја мати“ на музику хора жена-незнабожачких свештеница из Глукове опере „Ифигеија“... Целокупно то стваралаштво је професор црквеног појања протојереј Димитрије Разумовски оценио на следећи начин: „Ни једно дело духовне музике страних капелмајстора није било признавано у своје време нити се данас признаје за истинско уметничко дело у музичком смислу. Такође, ни једно њихово дело није савршено нити корисно ни у црквеном смислу, јер у њима музика доминира над текстом, често не изражавајући његов смисао“ (9, стр. 84).

Уосталом, и наредна епоха наставља да продукује такве погледе на међусобни однос речи и музике. Наведимо карактеристичне погледе таквог ауторитета какав је П. И. Чајковски (у писму Н. Ф. фон Мек): „Мени се веома допада то што Ви тако високо цените инструменталну музику. Ваша примедба да речи често само кваре музику и скидају је са њене неприступне висине заиста је савршена. Ја сам то увек осећао, па су ми се можда зато више и свиђала инструментална него вокална дела“ (4, стр. 586). На крају, појава словенофилства и препород националног начела у руској култури 19. века одразили су се у извесној мери и на црквену музику. У каснијем периоду (на пример у стваралаштву С. П. Смоленског, С. В. Рахмањнинова, П. Чеснокова) било је чак покушаја да се „знамени“ напев искористи, наравно „у стваралачки прерађеном облику“, за стварање сопствених ауторских дела читавог низа композитора. Али при елементарном поређењу једних-истих песама које се изводе као и вековима уназад „по знаменом напеву“, и у прерађеном облику, када се изводе од стране неког обичног црквеног хора који са успехом изводи и типично уметничка дела – ми имамо посла са појавама потпуно различите природе. Баш као што пека позоришта представља није живот, и као што дечија игра „цркве“ није права Црква, тако и „стваралачки искористиши“ „знамени“ напев – као да је у питању

какав сирови материјал – престаје да буде то што јесте, неизбежно умирући и остављајући самовољном интерпретатору једино своје име, за произвољно и неконтролисано коришћење... Можемо да наведемо какав је утисак концертно извођење „Литургије“ С. В. Рахмањнинова оставило на једног свештеника који је продавао литургику у школи: „Музика је заиста дивна, чак изузетно лепа, али тешко је молити се уз такву музику. Она није црквена“. И „Свеснобно бленије“ Рахмањнинова такође представља пример мешања принципијелно супротстављених култура – упоређо са коришћењем древних напева тамо се примењују и модерни методи композиције. Свима је познато „мало славословље“ где се реч „слава“ услед многог понављања претвара у „раскошну мрљу“, у ефекат тзв. сонористике, који ће нарочито истичати западна музичка естетика послератне авангарде. Поставља се питање да ли је у црквеној певници допустива употреба музике уз коју је „тепло молити се“? У чему се тада састоји сврха храма Божијег? – и поред тога што је у музичком ткању многих ауторских композиција делимично коришћен „знамени“ напев, који се сматра за оваплоћење аскетике и молитвеног жара...

Не може се заобићи још једна апсолутно недопустива појава, својствена приличном броју ауторских дела – елементарно изобличавање текста. Постоје случајеви стварања нарочитог, „комбинованог“ текста: на пример, концерт П. Сартиа „Радујтесја људије“, С. Дегтјарева „Днес всјака твар“, протојереја П. Турчанинова „Воскресни, Боже“. Крајем 19. и почетком 20. века појављује се тзв. „нови правац“ руске црквене музике, који се и данас повезује са препородом духовног живота у Русији, док је заправо у великој мери представљао процирање духа модернизма у црквену културу. То се директно тицало и односа према речи. Текст песама се насилно дробил, гласови улазе један за другим по принципу каiona („Иже херувими“ по грчком напеву Г. Ф. Львовског), слогови се изговарају у различитом темпу, могуће је певање на подлози отсутих слогова („Свјете тихиј“ бр. 1–2 А. В. Кастаљског)... Често се примењује и чисто оперска техника – две хорске групе истовремено певају различите текстове („Вјерују“ у Литургији оп. 42 П. Чеснокова). Наравно, током читаве историје вишегласног појања веома је много примера свакојакх субјективних драматизација и наметања слушаоцу сопствених личних душевних доживљаја. Довољно је само сетити се композиције Д. Бортјанског на текст тропара „К Богородице прилежно“ са упорним понављањем драматичног усклика „пропадам“. Навешћемо овде мишљење протојереја Б. Николајева, савременог истраживача „знаменог“ појања, о једној општесознатој композицији А. Л. Ведеља: „...У његовој „Покајања отверзи ми двери“ религиозно-субјективни драматизам доведен је до крајњих граница. Заштитници таквих мелодија називају их молитвним, умилним и дирљивим „до суза“. Да, њихову молитвеност нико не пориче, као што

се она не може порицати ни код егзалтираних припадника старих или савремених религиозних секти, који су у своме религиозном заносу прстендовали и претендују на харизматске дарове. Али каква је та њихова молитвеност? „Ми морамо да приметимо да његово „покајање“ није православно црквено покајање. Створено под утицајем субјективно-религиозних доживљаја аутора, помешаних са мотивима нецрквених мелодија, оно пре личи на субјективну молитвену екстазу неког африканца него на православно покајање. Н. Трубецкој је ту композицију назвао „разузданим вапајем најмене душе“, у ритму час марша, час плеса. „Нама се чини да би то дело имало много више успеха и донело много више користи да није извођено у храмовима и на речи свепитеног текста“ — пише он“ (13, стр. 212–213). О плодовима таквих молитвених стања говоре и саме околности под којима је скончао Ведељ — самоубиство у лудници.

Наравно да код оваквог слободног ауторског стваралаштва по правилу није узимао у обзир то да ли ова или она песма одговара одређеном гласу, што је довело до тога да појди у правој „празничној“ певници пишу устању да било шта певају „на глас“, а да при томе не држе у рукама потпуно текст. То се већ може описати и као потпуно одрођавање од сопствене византијско-руске традиције култног појања и потпуни губитак своје конфесионалне оригиналности, тј. православноности. Сетимо се јеванђелских речи: „...ако се изгуби силу своју...“. Одатле следи потпуно јасан закључак: излазак из Њорсока могућ је само ако се пође обрнутим смером — ако дође до повратка на систем Осмогласја, на строго држање не само духа (јер се тако лако стиже до свакојакних спекулација типа „у духу старих руских традиција“), него и слова богослужбеног Устава, а такође и на строго потчињавање музичког елемената богослужбеном тексту. Свим овим захтевима најбоље одговара „знамски“ напев. Одмах да се огордим — према идеји о враћању „знаменог“ напева на одговарајуће место у савременој Цркви треба се односити са одређеном дозом скептицизма, услед дуготрајних апостасијских процеса чије се присуство у савременом црквеном животу не може негирати.

Чак и када би се савремена црквена свест после неког времена помирила са неопходношћу оживљавања „знаменог“ напева — ту би се неизбежно поставило питање његовог спољашњег облика и тога у каквој би се средини нашао тај оживљени напев. Или ће ту бити свакојакних хармонизација, макар и нехотице налик на раније споменуте, максимално прилагођених слуху савременог посветовњаченог хришћанина који је неповратно навикнут на западну „културну хармонију“, или пак суви, беживотни „досни унисон“? Уколико би човек, када постане верно чедо Православне Цркве, пожелео да следи светоотачку (у основи аскетску) традицију, која је цео свој живот од самог Православља, а да при томе сачува право да се не одрекне општељудских вредности европске цивилизације, лако би се могло

показати да он једноставно није у стању да у било чему прихвати ту аскетску традицију — ни у богослужењу како је оно прописано Уставом, ни у уписом појању, а тим пре ни у канонско-дисциплинарном поретку Цркве Христове. Но, замислимо на трен једну идеалну слику: у православној човеку је коначно сазрела свест о неопходности оштре селекције сопствених животног начела и естетских критеријума према критеријумима традиционалног православља. И пошто није липшен музикалности, одлучио је да се у славу Божију потруди на пољу које му је добро познато — црвеником појању. Полазна претпоставка: неопходност препорода „знаменог“ напева. Али где би он могао да добије било какву представу о том предмету и да га чује уживо? Старообрдачке општине у којима се то појање као једино прихватљиво данас чува, мада не у идеалном стању, ипак не представљају ауторитет. То су расколници који не признају истинску Цркву и ево већ три столећа супротстављају се њеној култури (ту се поставља још и питање — каквој култури?). Може ли у том гледишту да се сачува било шта добро, након толико година одвојености од Мајке-Цркве? Постоје и неке световне установе које се баве извођењем појединих песама „знаменог“ напева — то може бити или неки хор који се састоји првенствено од нецрквених људи (можда и јевреја, муслимана, ламаиста), или православно хор који на истом концерту изводи песме различитих епоха, који изводи и стихире, и духовне стихове, и Божијне коледарске песме, и обичне народне песме — и све то са једнаким успехом... Уосталом, постоје синодски зборници у којима су неопходне песме изложене у систему мањ-више разумљиве квадратне нотације. Али где наћи елементарне ствари, на пример напеве самогласних, подобних, и све наслаге усмене традиције која постоји у црквеној пракси? Ту ћемо, хтели не хтели, морати да се обратимо старообрдачким појачким књигама са крјуки-нотацијом, и да се позабавимо њиховим преводом, тј. дешифровањем из крјука у обичну латинску нотацију. Али при извођењу тог „материјала“ у његовом трансформисаном облику, из неког разлога ишчезава дух тих песама и остаје само њихов беживотни телесни омотач. То међутим не може да се не одрази на молитвено стање и оних који певају и оних који слушају. Ако ово одсуство живота буду замењивали уметничком егзалтацијом, и тиме буду компензирали сувише бестрасну уписаност и својеврсну безосећајност појања, врло брзо ће моћи да се нађу у стању прелести, којој је једна од главних особина — непоколебљива увереност у исправност и благодатност свог духовног стања. Замислимо макар и на тренутак да су ипак у праву представници старообрдачества, а заједно са њима и читава Руска Црква из времена пре раскола — тај систем нотације нераскидиво је повезан не само са нашом националном православној традицијом, него и са васељенским Православљем, пошто за свој корен има византијски неумски систем потног писма.

Протојереј Б. Николајев у свом главном раду „Знамени напев као основа руског православног црквеног појања (опит истраживања мелодике и нотације руског православног црквеног појања са црквено-богослужбене стране)“ (13), написаном још крајем 60-тих година 20. века а објављеном тек 1995. довољно аргументовано доказује потпуну нераскидивост знаменог напева и крјуки-нотације, и на реалним примерима показује до каквог лома музичке структуре и искривљавања смисла песама доводи њихово превођење са крјуки-нотације на обични линијски нотни систем. Крјуки-нотација фиксира не само висину и трајање тона, него јасно преноси све најфиније нијансе извођења сваке конкретне песме и самим тим преноси дух и молитвено расположење које је датој песми својствено. При преласку на линијски нотни систем појак и сам прелази у потпуно другачије духовно-психолошко стање, које са собом као последицу носи његово удаљавање од текста који се пева, јер при губитку ослонца на крјуке он психолошки доспева у други историјски и конфесионални контекст, очигледно различит од онога који представља животну средину „знаменог“ напева као неодвојиве компоненте духовног живота Древне Русије. Дакле, по нашем мишљењу, употреба „знаменог“ појања захтева добро познавање и искључиву примену само њему сродне крјуки-нотације са одговарајућим начином извођења и уопште са одговарајућим начином музичко-уставног размишљања. То јест, он захтева тврдо и осмишљено праћење богослужбеног Устава – тог Ока Цркве – у његовој руској редакцији. У многоме је у праву протојереј Борис Николајев: да би се певало знамено, потребно је живети знамено.

Следеће питање, које се неизбежно појављује на одређеној етапи познате појде у истинску традицију, јесте питање редакција богослужбеног текста. У поменутом раду протојереја Б. Николајева наводи се неколико примера крајње несрећних измена у тексту до којих је дошло у време Пиконове реформе, при чему, морамо да истакнемо, за разлику од црквеног историчара Б. П. Кутузова он обраћа пажњу само на оне измене у читању које отворено нарушавају управо музичку структуру, а не представљају само неуспешне преводне. Навешћемо два таква примера:

образ написасја дреплъс	образ написасја иногда
устрашајутсја бесовскија оногченја	устрашајутсја демонскија полки

Уопште, ако говоримо о измени редакција различитих богослужбених текстова и практично свих богослужбених чинова који се савршавају у Православној Цркви (то је такође тема за потпуно одвојено истраживање), онда човек укорењен у истински православној светоотачкој традицији има због чега да се узнемири – ту су на-

гомилана очигледна искривљења смисла богослужбеног текста, све до прихватања готово чисто католичког погледа на дати богослужбени чин (најучечатљивији примери су – чин исповести, чин венчања и много шта друго). Разуме се да је стара, допиконовска редакција појединих текстова и песама далеко од идеалне; али послепиконовска традиција, по количини нејасних речи и речи са потпуно измењеним, а понекад и директно супротним смислом, са мноштвом саблажњивих двосмислености, са отворено прокатоличким примесима у изразима и у поретку богослужења, у далеко мањој мери баштини дух и слово светоотачког Православља. Тако се прилично јасно може пратити врло кратки, али објективно необично тепки и трновити пут повратка својим духовним и историјским коренима – црско „знаменог“ појања ка уставном богослужењу, и даље ка јачању оних испокосљивих темеља у животу Цркве који су постављени у апостолско доба и зидаши од стране многих поколења Отаца Цркве и свих оних благочестивих хришћана који нису ни прослављени међу свима, и непознати су по именима, али представљају „живо камење“ од кога се, по речима Светог Писма, зида Црква Христова.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Герцман Г. В. Петербургский теоретикон. Одесса, 1996.
2. Житие протопопа Аввакума. М., 1960.
3. Игошев Л. А. Очерки по истории русской музыкальной культуры XVII века. М., 1997.
4. Кремылев Ю. Русская мысль о музыке. Т. 2, Л. 1958.
5. Ливанова Т. Очерки и материалы по истории русской музыкальной культуры. М., 1938.
6. Лозовая И. Г. Самобытные черты знаменного распева. Дисс... канд. иск. М., 1984.
7. Лозовая И. Е. О принципах формообразования в средневековой европейской монодии // Из истории форм и жанров вокальной музыки. М., 1982. стр. 6-18.
8. Мартынов В. И. К проблеме изучения форм древнерусского богослужебного пения // Музыкальное искусство и религия: Материалы конференции / РАМ им. Гнесиных. М., 1994. стр. 9-20.
9. Мартынов В. И. История богослужебного пения. М., 1994.
10. Мартынов В. И. Пение, игра и молитва в русской богослужебно-певческой системе. М., 1997.
11. Прот. Металлов В. М. Очерк истории православного церковного пения в России. М., 1995.
12. Музыкальная эстетика России XI-XVIII вв. Л., 1970.

13. Прот. Борис Николаев. Знаменный распев и крюковая нотация как основа русского православного церковного пения: Опыт исследования мелодики и нотации русского православного церковного пения со стороны церковно-богослужебной. М., 1995.
14. Схимонах Василий Поляномерульский. Предисловие к главы блаженного Филофея Синайского. // Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. Изд. Оптиной пустыни. М., 1847.
15. Сергеева Н. С. Музыкальная эстетика Древней Руси: По памятникам философской мысли // Вопросы теории и эстетики музыки. М., 1974. Вып. 13. стр. 58-79.
16. Соколов В. Слово в церковном пении. Журнал Московской Патриархии. 1988. Бр. 1. стр. 64-67.
17. Шопенгауэр А. О сущности музыки. Пг-М., 1919.

Штампање књиге са крјуки-нотацијом

1. Ирмосы. М., 1909.
2. Сборник знаменного пения. М., 1984.

Превео Младен Станковић

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

КОНСТАНТИН ФИЛОСОФ – КОСТЕНЕЧКИ О БАБУНИМА – БОГОМИЛИМА У БЕОГРАДУ У XV ВЕКУ*

Милорад М. Петровић

Константин Костенечки, Бугарин по народности, рођен је крајем XIV века¹ у селу Костенец, по којем је и назван „Костенечки“². У Србију је пребеглао око 1410. године, зато што живот у његовој родној земљи, због ратног вихора који су изазвале Османлије, није био безбедан. Прве основе језичког и богословског образовања стекао је у православној Бугарској, у Бачковском манастиру, где му је учитељ био Андроник, ученик Јевтимија, патријарха бугарског. Нова знања и искуства стицао је у Београду, где га је Стефан Лазаревић, српски кнез (1389–1402) и деспот (1402–1427), познати писац и велики љубитељ књижевности, радо прихватио, омогућивши му да се школује на патријаршијском двору. Потом је Константин постао, на деспотовом двору у Београду, учитељ деце, како сам сведочи у свом саставу *Сказаније о писменехъ*, који је објавио В. Јагич³. Слично Ђирилу (Константи-

* Препечатано из *Историјског часописа* Историјског института, књ. XLVIII (2001), Београд 2002, стр. 73–88.

¹ Не зна се тачно година рођења Константина Костенечког. По мишљењу, на пример, Д. Богдановића, *Нова средњовековна књижевна делатност*, Историја српског народа, II, СКЗ, Београд 1982, 331, Костенечки је рођен „око 1380. године“, а по мишљењу М. Спремна, *Делови Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 390–„око 1390“. Упокојио се 1439. године, али се не зна где.

² К. Куев, *Житије на Стефан Лазаревић ота Константин Костенечки*, София 1983, 9; в. Gj. Daničić, *Knjiga Konstantina filozofa o pravopisu*, Starine, knj. I, JAZU, Zagreb 1869, 1, 4, 6, пап. 1.

³ В. Ягич, *Книга Константина философа и граматика о писменехъ*, Разсужденія южнославянской и русской старины о церковно-славянскомъ языкѣ, Изслѣдованія по русскому языку, т. I, Санктпетербургъ 1885–1895,

ну), који је због своје учености и састављања ћириличног писма у IX веку, постао познат и под именом Философ, тако је и Константин Костенечки, који опога ипаче помиње као „Философа“⁴, због своје учености и настојања да у српску писменост уведе нова правописна правила, такође постао познат под именом Философ.

Константин Философ је савременик одређеног броја људи познатих на Балкану по високом образовању, од којих су се неки, као на пример, Грк Симеон Солунски (1410–1429), па Срби – Владислав Граматик и Никодим Химнограф, истицали по томе што су осуђивали нову богомилску јерес, оличену у погрешном учењу римокатолика о Светој Тројици. Јер, ови, за разлику од старих јеретика дуалиста, проповедају нов дуализам, исказан веровањем да Дух Свети не исходи само од Оца него и од Сина, због чега су искварили *Символ вере* додатком, у 8. члану, *Filioque*. Управо због таквог дуализма су им учени византијски и српски богослови средњег века дали име *богомили*, које је својствено јеретичким из раног хришћанства: манихејцима, масалијанима, павликијанима и осталим, њима сличним, дуалистима. Римокатолици као *дуалисти* или *нови богомили*, разликују се од старих богомила не само по догматском учењу, него и по томе што су у Србији, поред имена *богомили*, добили ново име *бабуни*.

О томе да су *бабуни* исто што и *богомили* знамо на основу *Законоправила* светог Саве (XIII век), у којем је 42. глава овако насловљена: „О масалијанима који се сада зову богомили – бабуни“⁵. Потврђено је то и цвема глосама: а) „У овој глави је све бабунска јерес, јер тако држе и бабуни“⁶; б) „Масалијани учитељи

богомила, то јест бабуна“⁷. Слична овим глосама је и она у 63. глави *Законоправила*, уз *Спис Тимођеја презвиђера Велике цркве цариградске о јересима* (око 610. године)⁸, који гласи: „Све ове главе су бабунска јерес, јер тако и ти говорђ“⁹.

Јеретичко учење римокатолика о исхођењу Духа Светог и од Сина послужило је као повод да им се уз позната два имена, *богомили* и *бабуни*, припише и треће – *наватијани*. А сво како и зашто. Постојао је у III веку Нават, римски свештеник (за разлику од Навата, картагенског свештеника), који се одметнуо био, поставши и епископ, а имао је следбенике зване *наватијане*, који су себе називали *чистињима* (*oi καθαροι*), од чега је и настао назив *кађари*. Пагњали су јеретичким монтеистима, познатим по хули на Духа Светог. Због тога је прво Нават осуђен, па сабору у Риму 251. године, а потом и његови следбеници – наватијани, о којима је расправљао Први васељенски сабор 325. године у Никеји. На основу тих чињеница, сасвим основано, у XV веку, Никодим Химнограф, у *Служби свђном Ахилију*, јеретике у Србији и Босни, који погрешно уче о исхођењу Духа Светог, назива *наватијанима*, при чему мисли на римокатолике, а не на друге неке јеретике.¹⁰

За римокатолике као јеретике, од наведена три назива – богомили, бабуни, наватијани – у српским изворима преовлађује назив *бабуни* и *бабунска јерес*, што се и у *Законоцику цара Стефана Душана* (кралј 1331–1345. и цар 1345–1355) среће, о чему ћу посебно писати. Као такав, тај се назив јавља и код Константина Философа у поменутом делу *Сказаније о писменехъ*.

Наведени наслов тог Константиновог списа различито се у литератури представља, као на пример: „Книга Константина философа и граматика о писменехъ“¹¹; „Разјаснено изложение за буквите“¹²; „Повест о словима“¹³. Имајући у виду то да Констан-

⁷ Исто: „масађиђе оучители в(к)гоумђиђомъ рекше бабођномъ“.

⁸ С. Троицки. *Како треба издати свђтосавску крђвију (Номоканон свђтумачђениђа)*, Споменик, СЦ. САН, Београд 1952, 91–92; H.-Georg Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, Munchen 1977, 401–402.

⁹ *Законоправило*, л. 385а: „Сђи глави все бабођнске јереси. тако во и тђи глаголютъ“. Више о томе в. М. М. Петровић, *Помен богомила – бабуна у Законоправилу свђтога Саве и „Црква босанска“*, Београд 1995, 5–7; на стр. 6. наведена 61. глава је штампарска омађка, јер је рђч о 63. глави.

¹⁰ О томе в. М. М. Петровић, *Нови богаци Никодима Химнографа о јереси у Србији и Босни средњег века*, Историјски часопис, књ. XI-VII (у штампи).

¹¹ В. Јагич, *Книга*, 366, 517.

¹² К. Куел, *Житијеђо*, 9.

¹³ Г. Јовановић, *Свђто писмо као мотив и библијска месђа у „Сказанију о писменехъ“ Константина Философа*, МСЦ, Научни састанак слависта у Вуковс дане, Београд 1997, 78.

366–381; транскрибовани Константинов текст је на стр. 383–487, који и користим за овај рад, а поменути податак је на стр. 403.

Библиографију радова о Константину Философу и његовом спису *Сказаније о писменехъ* в. Д. Богдановић, *Нова средина*, нав. дело, 330–331; Г. Јовановић, *Трагови народних веровања у „Сказанију о писменехъ“ Константина Философа*, Дани српскога духовног преображења V, Српска књижевност у доба деспотовине, Деспотовић 1998, 205.

Овај наслов *Сказаније о писменехъ* није једини. Познат је, и у литератури описан, спис *Сказанија о писменехъ* црногорца Храбра, вероватно из X века, о којем в. В. Јагич, *Апологиђа славјанскихъ писменъ черноризца Храбра*, Разсужденїђ... Издђдованїђ..., Санктпетербург 1885–1895, 297–308; В. Штрбевић, *Marčanska varijanta „Skazanija o slovesehъ“ Ćrnoriscia Hrabra*, Slovo, časopis Slavoslovenskog instituta br. 14, Zagreb 1964, 52–58.

⁴ В. Јагич, *Книга*, 397. И у најранијим језичким словенским списима Ђирило је познат и као „Философъ“.

⁵ *Законоправило или Номоканон свђтога Саве*, Иловићки препис, 1262. године, Фототипија. Приредно и прилоге написао М. М. Петровић, Горњи Милановац 1991, л. 364а: „м масалиђиђђхъ ђђе сођтъ и(ђ)ђђа глаго(ђ)лемђи богомилиђи. бабођђи“.

⁶ Исто: „В сђи главиђђђ все бабођђђска јересђ. тако во дрђжђђђ и навођђђи“.

тип под *иисменима* подразумева не само слова, него и словне знаке, акценте, интерпункцију и друга граматичка питања, сматрам да нећу изисверити смисао изворног наслова тиме што ћу га у даљем раду називати *Казивање о иисменима*.

До сада су у науци изношена мишљења превасходно о језичким, граматичким, ортографским и другим књижевним странама тог списа. Тек недавно се Г. Јовановић задржала на неким новим питањима, на основу којих се о Константиноу Философу може навелико говорити као о поткованом теологу и непоштедном критичару јереси и неправославних односно паганских обичаја¹⁴. Њена разматрања су под утицајем закључака до којих је дошао В. Јагић, а овај, као и Ђ. Даничић пре њега, у јеретичким које критикује Константин Философ никако није могао, или није хтео, да препозна римокатолике, што ће се у даљем излагању детаљније приказати.

Пажљивим ишчитавањем Константиновог *Казивања о иисменима* неизбежно се долази до закључка о томе да он веома педагошки и утемељено богословски мисли. Књижевну страну тог свог, како сам каже „првог труда“¹⁵, састављеног у трећој деценији XV века, у Београду, подређује ревновању за правоверје, које се обезбеђује *некварењем иисма*.

Свердно прихваћен на двору у Београду и снажно подржан од стране деспота Стефана Лазаревића, коме је касније, у четвртој деценији XV века, и *Житије* написао¹⁶, Константин Философ ревностно разобличава све оно што су са „западних страна“, као повину у вери и обичајима, собом донели римокатолици, који су у Београд дошли не само из Дубровника и других приморских градова, него и из Угарске¹⁷.

Један од поменутих два рада која је Константин Философ саставио у Србији¹⁸ – *Житије Стефана Лазаревића* – постоји и у

¹⁴ Г. Јовановић, *Свето иисмо као моћно*, нав. дело, 79–85; Иста, *Трагови народних веровања*, нав. дело, 205–210.

¹⁵ В. Јагић, *Књига*, 444.

¹⁶ Изд. В. Јагић, *Константинов Философ и његов Живот Стефана Лазаревића десетог српског*, Гласник СУД, књ. XLII, Београд 1875, 223 сл.; в. напред нап. 2.

¹⁷ О Дубровчанима и другим страним житељима по Србији, посебно у Београду, в. Ј. Калић-Мијушковић, *Београд у средњем веку*, Београд 1967, 86–89; 92–93; *Историја Београда* 1, стари, средњи и нови век, изд. САНУ, уредник академик Васа Чубриловић, Просвета – Београд 1974, 164–165; М. Спремић, *Десетог Тураћ*, 93–97; 170.

¹⁸ О другим књижевним радовима Константина Философа, које је саставио или превео, в. Ђ. Трифуновић, *Тумачење „Песме на иисмама од Теодорича Кирског у преводу Константиновог Философа“*, Зборник за славистику, 2,

преводу на савремени српски језик¹⁹, док други рад – *Казивање о иисменима* – није преведен, изузев, благодарећи труду Г. Јовановић, само неки одломци из појединих глава, којих је укупно 40²⁰. За позамашан број глава, дакле, као на пример за главе од 18. до 31. никакав превод не постоји, а разлог лежи у томе што је језик Константина Философа многим тешко разумљив. Због тога су се Ђ. Даничић и В. Јагић, иако велики znalци језика, упустили у препричавање само, а не и преводње Константиновог *Казивања о иисменима*.

При томе, кад је реч о критици Константина Философа, упућеној јеретичким због вере и обичаја, В. Јагић пресумира ствари на штету Срба. Није му јасно, на пример, које јеретике у Београду има на уму Константин Философ; ко уводи обичај да се једе крв; ко је нарушио православно празновање Васкрса; ко се неправилно крсти и др. Моје виђење тих питања свешћу, у овоме раду, само на те четири ствари.

1. Јеретичи, које Константин Философ види у Београду, и смело разобличава због тога што попут древних јеретика кваре *иисма*, јесу они који пире неверје (*нѣвѣріе*) и „против Бога толике хуле уносе, и разарање Његових учења“ (гл. 26)²¹. То су „западњаци“ које треба осудити најпре због јереси што се своди на погрешно учење о Духу Светом. Да би заштитио правоверне од заразе такве јереси, Константин каже: „И како са западњацима јереси изговарају? А како ли ћеш их осудити? Или не знаш ли да је прва осула њих за јерес о Светом Духу...?“ (гл. 29)²².

Овде се ради, како је напред већ поменуто, о римокатолицима, односно о њиховом додатку *Filioque* у 8. члану *Символа вере*, што се потврђује и следећим Константиновим речима: „А како ли ћеш ти, о противници сваке истине, који толике хуле садржиш у *иисмима*; ти који чак у самом *Символу вере* више од Констанција хулиш... избећи осуду?“ (гл. 27)²³. А Констанције император

МЦ, 1971, 86–105; Д. Богдановић, *Нова средњиња*, нав. дело, 331; К. Куев, *Житије*, 11.

¹⁹ Л. Мирковић, *Старе српске биографије*, СКЗ, Београд 1936, 43–125.

²⁰ Константин Философ, *Повести о словима, Житије десетог Стефана Лазаревића*, Стара српска књижевност у 24 књиге, књ. 11, Приредила проф. др Гордана Јовановић, Београд 1989.

²¹ В. Јагић, *Књига*, 444: „на в(о)га толики ху(л)и вѣносетсе и повелѣни(и) его раздрочѣни(и)“.

²² Исто, 454: „и како съ западныи ереси гл(агол)еши; како же ли и вьсѣдиши их(ѣ); или не вѣси, яко вѣ сем(ѣ) естъ прѣвое осужденіе их(ѣ) по ереси иже о с(в)етѣм(ѣ) д(оу)скѣ“.

²³ Исто, 449: „како ж(ѣ) ты, ш съпротивителю истинѣ вѣсакон, и ху(л)и толики сѣдрѣжен вѣ писаних(ѣ) паче ж(ѣ) самомѣ вѣображеніи вѣри мнѣже ты Константіа ху(л)иши... оуѣбѣниши ли вѣсужденіа“.

(337–361), сип Копстапѣна Великог (324–337), помислут је зато што је стао на страну јеретика аријанаца, због чега га је Црква осудила, јер се, у ствари, аријанско учење супротстављало догми о Светој Тројци, правилно садржаној у *Никејскоцариградском Символу вере*.

Светиоѡ Символа вере (с(вѣ)тоѡ вѣовраженіѡ вѣры) дотиче се Копстапѣн Философ и у 28. глави кад говори о Трећем васељенском сабору у Ефесу (431. године), на којем је осуђена Несторијева јерес, а разобличио је, исправним догматским учењем, Кирило Александријски (412–444). Намера му је да истакне како „сада“ (н(ы)на), тј. у његово време, подразумева се у Београду, код учених људи постоји „непојмљивост“²⁴ према изложеном, на грчком језику, православном учењу у *Символу вере*.²⁵

2. Константин Философ разобличава римокатолике и због тога што једу крв, те настоји да „пресуше“ (прѣсушѣтсе), како кварење догми, тако и та зараза коју су довели у Београд. Задатак има да писањем спречи ширење таквих појава даље по Србији. Зато истиче: „Ако се у главном граду исправи, свуда ће, без икаквог труда, само семе исправљења проћи“ (гл. 26). Он, као савременик догађаја, поустрашиво сведочи: „Сада имамо много нецрјатеља и силника јер су ту“²⁶, а то се односи на оне са „западних страна“²⁷, који су „ових дана“²⁸ изазвали велику опасност тиме што своја погрешна учења, и њихом забрањене обичаје, преносе на домаће, односно на православне. Зато жали због одсуства митрополита кир Исидора, за кога каже да је „хтео очистити од крвоједѣња и немогаде, јер усамљен беше, а пошто му пиоко о томе не јављаше, сматраше да пиоко нигде више то не једе. Када нам, дакле, свепштеници забрањују да о овоме говоримо народу, јер је опасно, онда ко ће му други јавити; они су пастири и дужни су, уколико их Христово стадо не послуша, да јаве архијереју; уместо, пак, да јаве, једу, а нама забрањују“²⁹.

То и многа друга зла, скончана чак са пајружнијим облицима сујевѣрја, испољеног у Београду са појавом *зайагѣака*, по

²⁴ Исто, 450: „н(ы)на же не тъкмо невѣнетіѡ ес(тъ) словесных(ъ) моужіи“.

²⁵ О постепеном кварењу *Никејскоцариградског Символа вере* у Римокатоличкој цркви в. М. М. Петровић, *Свети Сава на Жичком сабору 1221. године и латинска јерес*, Историјски часопис, књ. XLV–XLVI (1998–1999), Београд 2000, 14–16.

²⁶ В. Јагич, *Книга*, 444: „н(ы)на же намъ много съпостати и крѣпци, понеж(ѣ) срѣд(ѣ) соутъ“.

²⁷ Исто, 444.

²⁸ Исто, 445: „симн д(ѣ)ньми“.

²⁹ В. Јагич, *Книга*, 446.

мишљењу Копсѣнтина Философа, не би се догађала да владар и митрополит нису одсутни. „Јер – пише он – ко би неко нечасно дело учинио пред господарем или архијерејем: Да ли би крв принео да јесе? Да ли Цркву да разбија? Да ли да прориче да ће град да сагори, и да баца град у бегство? Да ли да каже како Пречиста Богородица посред града паде пред њаволом и замоли за град, да деца не буду поморена...? Да ли би нам ко рекао то – „Наш свепштеник је савршенији“? (гл. 26)³⁰. Наводећи те и друге штетне појаве, закључује: „Али све се ово догађа због тога што у граду није владар, ни архијереј“ (гл. 26)³¹.

Даље у свом казивању, у 27. глави, Константин Философ наводи да ће му ти – који се супротстављају *божастѣним ѡисмима* (в(о)ж(ѣ)ств(ѣ)ньми), као и његовом присуству међу њима, тј. у Београду, чувши оно о чему говори – рећи: „Иди брзо и проповедај у Цариграду; овде није Цариград“³². Али он подсећа да и за Београд важи исто што и за Цариград: исто *Јеванђеље*, иста апостолска проповед, исто предање светих отаца, па им препоручује да прочитају оно што су апостоли прописали за црквабошце који су поверовали – „да се пре свега клоне идолских жртава, крви, и дављенице и блуда“³³. Насупрот апостолском учењу, они говоре да треба сви скупно крв да једу³⁴, па идући тако далеко, очигледно је да ће и блуду све учити „како се сада за Чехе чује“³⁵.

Због таквих и оних догматских застрашивања, о којима је напред било речи под тачком 1, Константин Философ *зайагѣаке* у Београду доводи у везу са великим преступницима у древној Цркви, какви су били познати отпадници и јеретици: цар Јулијан Преступник (361–363), Јевсевије Никомидијски (држао цариградски епископски трон 339–342), цар Копсѣнтије (337–361). Да би показао како у разобличавању јеретика у Београду треба ићи до краја, послужио се, на крају 27. главе, поређењем које се своди на то да се за сасецање израслог трна у пшеници употребљава одговарајуће оруђе, а такво оруђе наћићеш, како каже, код црквених сабора (при сѣворѣх(ѣ)), ради чега укратко и излаже, у 28. глави, њихову историју.

Парочито велику храброст испољава Копсѣнтин Философ кад уз опис Седмог васељенског сабора у Никеји (786/7. године)

³⁰ Исто.

³¹ Исто, 446–447.

³² Исто, 447–448.

³³ Видети: Дела ап. 21, 25; В. Јагич, *Книга*, 447–448.

³⁴ В. Јагич, *Книга*, 448: „и ты крѣвь сѣворѣх(ѣ) гл(агол)еши пстїю вѣси“.

³⁵ Исто: „ѡкож(ѣ) чехы н(ы)на слышиши“.

наставља са оштрим разобличавањем оних који настоје да га спрече у искорењивању зла у граду. За себе каже да се „држи обичаја земље“, мислећи на Србију, и да о утврђеном учењу и предању отаца хоће да обавести неке који су у незнању. Својим противницима смело говори: „Ако ти је угодно – слушај, а ако није – мимоиђи путем. Зар си постављен у граду да забрањујеш оно што је Божанско учење?“ Ради одбране тог учења, истиче да је спреман и умрети. А завршава овако: „Онај ко забрањује да се неверје истреби, сâм ће се обрести као неверник“³⁶.

Константин Философ и у 29. глави осуђује људе у Београду, који једу крв, доводећи их у везу са „западним јересима“. При том, онет подсећа на кршење *ѿисма* и *ѿредања*. Неки, како наводи, сâми не једу крв, али је дају својој деци. Њих подсећа на речи апостола Павла који каже: „Сада су деца ваша света“³⁷, а ти оно што је свето скврнавилш забрањеном храном“³⁸. Али постоје и многи други – по његовим речима – који посте средом и петком, не окушајући пити вина, пити друго шта, а крв једу, те оцедише комарца, а бивола прогуташе...“³⁹. У вези са забраном, у *ѿисму*, да се крв не једе, упућује и на Божје речи изговорене Поју⁴⁰, па на речи изложене преко светих отаца у црквеним правилима, да би онет подсетио на забрану изговорену од апостола Павла⁴¹.

После многих опомена и поука упућених свакоме ко на тај начин „разара закон Божји“, Константин Философ открива извориште зала код оних људи у Београду, који су у вери и обичајима дубоко застранили. Открива, наиме, да је све то *бабунско*, што значи римокатоличко, а представља срамоту за град, како из изложених напред података проистиче, али и из следећих његових речи: „Чувајући људско предање, чуваш нека *бабунска* [учења] *овде*, тако да на сва навиче, а не знаш да многе смуђујеш... и срам не твориш себи, већ целом [овом] месту, јер кажу за тебе: ‘Тако је јадник навикао; када би у савршенијих видео, знао би оно што је боље’. А за [ово] место – хула је велика; нека се не нађе такав човек у таквом месту...“⁴².

³⁶ В. Јагич, *Книга*, 452.

³⁷ I Кор 7, 14.

³⁸ В. Јагич, *Книга*, 453.

³⁹ Исто.

⁴⁰ V Мојс 12, 23.

⁴¹ Дела ап. 15, 29; в. 21, 25.

⁴² В. Јагич, *Книга*, 454: „хранеце прѣданіа чл(овѣ)чьскаа, іако храніши нѣкаа бабунскаа зде и оутврѣждаеш, іаже вѣ вѣсех(ъ) навиче, и не вѣси, іако мнѡзѣх(ъ) смѡуцавши... и не себе стидъ твориши, нѣ мѣстѣ вѣсемѣхъ гл(гол)ютъ, во шъ тебѣ* «оубогин тако навикахъ ес(тъ)* аще вѣ воліх(ъ) видѣла би, авчшее вѣдѣ(ѣ)лѣ ви». о мѣстѣ

Овде цитирана места из *Казивања о ѿисменима* Константина Философа. В. Јагич је сасвим другачије представио научном свету; он уопште није могао, или није хтео, да саопшти истину о томе да Константин Философ разобличава превасходно појаву *бабуна* јеретика у Београду, као и њихово кварење *ѿисма*, односно кварење учења и предања црквених отаца. Све што је Константин Философ упутио против западних јеретика, В. Јагич је усмерио на Србе и српску писменост у то време. Овим се, паравно, не искључује жеља и настојање Константина Философа да у српску графију унесе, по своме виђењу, више реда, иако, објективно просуђујући, његова правописна правила нису таквог нивоа да би на основу њих и могла, уистину, да се у изграђеној српској средњовековној писмености изврши нека корениција промисла. Јер, његов престој суд о „исквареном“ српском писму заснива се, углавном, са једне стране на појединаченом писању истих гласова, на пример: м, и, ѿ или ѡ, о или ѡ, ѡу или ѡ, и или а, ѡ, а са друге стране на непоштовању неких правила која важе за бугарски и грчки правопис. Управо због тога је сматрао да већ трећа преписивачка рука књигу чини таквом да је само за огањ употребљива (гл. 5)⁴³. Та врста кварења писма у српским књигама је чисто правописног, а не и догматског карактера. Али и независно од тога, последном применом његових правила у српској писмености би настала потпуна пометња. Зато осповало у вези са тим Ђ. Даничић каже: „Што нам се сачувало много књига о којима Константин Философ тако суди, а онаких како је он желио готово и нема, од туда видимо да је на част нашем народу било доста људи који су судили другачије него Константин филозоф“⁴⁴.

Много озбиљније треба узети у разматрање ону другу врсту кварења *ѿисма*, исказану бригом Константина Философа кад разобличава присуство римокатолика у Београду; њихова догматска застрањивања и извитоперене обичаје, јер могу постати зараза за *ѿисмо* и *живот* православних Срба.

Да не би било двоумљења око тога шта се у овом другом случају подразумева под кварењем *ѿисма*, као и око тога зашто су погрешна нека закључивања В. Јагича, која ћу даље детаљније представити, треба знати да Константин Философ ту под *ѿисмом* подразумева оно друго значење:

– *Сшари и Нови завет*, одакле наводи одређене речи које бабуни крше, а односе се на осуду *кројежења*;

же похвалѣ ес(тъ) веліе, іако не обрѣтатисе таково чл(овѣ)къ кѣ таково(м) мѣстѣ...

⁴³ В. Јагич, *Книга*, 399: „а іаже книга и до третіе роуки достигнеть прѣписатисе, ктомуѣ ни кѣ чтоже потрѣба, развѣ огню“

⁴⁴ Gj. Daničić, *Kniga*, 13.

– *Никејскоцариградски Символ вере*, који су бабуни искварили додатком Filioque;

– одлуке црквених отаца, међу којима су и оне што осуђују богомилску – бабунску јерес. О њима је Константијн Философ могао да се обавести из рукописних књига у пребогатим библиотекама деснота Стефана Лазаревића, о којима са дивљењем сведочи: „Налази се, дакле, у владара мноштво књига по местима и манастирима и домовима“⁴⁵. А међу владаревим књигама најчистија је морала бити, поред Библије, пајвећа српска књига коју је саставио свети Сава, према грчким номоканонским зборницима, и назвао *Законоуправило*⁴⁶. У тој књизи има списа о јересима и разним новотаријама Латина. Један од њих, под насловом „О Францима и о осталим Латинима“, чини 51. главу *Законоуправила*, где је набројано 27 погрешних њихових учења и чињеница,⁴⁷ од којих овде наводим само нека, а поменута су и у *Казивању о њименима* Константина Философа:

У *Символу вере* додали су да Дух Свети исходи „и од Сина“ (Filioque); кад служе литургију не употребљавају квасни хлеб, већ опреснаке; Мајку Исуса Христа не називају – Богородица, већ само – света Марија; једу давленину, и звероједину, и мртвачину и крв...; крсте се са пет прстију.

У *Законоуправилу* као њему налазе се канони, тј. правила која су обавезна за целу Цркву, а односе се на забрану да се крв једе. У вези са тим, 63. апостолско правило прописује: „Ако који епископ или презвитер или ђакон и свако ко је свештеничког реда једе месо у крви дупе његове, што је давленина, јер је у сваке животиње крв уместо душе; дакле, ако ко једе давленину или звероједину или мртвачину, да буде лишен чина, јер је то Закон Мојсијев забрањивао, а ако је мирјанин, да се одлучи“⁴⁸. Слично прописују црквени оци и у 67. правилу Трулског сабора (691/2. године), које гласи: „Божаствено писмо нам је заповедило да се удаљавамо од крви, и од давленине и од блуда. Неки, међутим, ради угађања стомаку, од крви било које животиње справљају, на неки вешт начин, храну коју зову крвавице, те тако једу крв – таквима, дакле, запређујемо како додикује. Ако ко, према томе, почне од сада да једе животињску крв било па који

⁴⁵ В. Ягич, *Книга*, 421.

⁴⁶ О томе в. М. М. Петровић, *О Законоуправилу или Номоканону светог Саве*. Расправе, Београд 1990.

⁴⁷ *Законоуправило*, л. 2626–2646; в. М. М. Петровић, *Црквенодржавне идеје светог Саве између Цариграда и Рима*, Европа и Срби, Београд 1996, 107–108.

⁴⁸ *Законоуправило*, л. 54а.

начин – уколико је свештено лице, да се извргне, а ако је мирјанин, да се одлучи“⁴⁹.

Светогорци Агатије и Никодим у коментару уз 63. апостолско правило пишу: „Латини, дакле, и сви други који једу давленину или звероједину или мртвачину и, просто речено, месо са крвљу и, што је пајгоре, само крв – ти у великој догми греше“⁵⁰.

Колико је озбиљно у Источној православној цркви схватана забрана, исказана у *Светом њисму* и у правилима црквених отаца, о томе да крв не сме да се једе, може се закључити и на основу веома тешких казни које је, за прекршиоце, прописао цар Лав Мудри (886–912) у својој 58. новели⁵¹.

На основу изложеног постају јасне две чињенице: прва – да Константијн Философ под кварењем њисма подразумева, првасходно, кршење догматских и канонских учења, изложених у *Светом њисму* и у одлукама црквених отаца; друга – да су прекршиоци њисма западњаци који су дошли у Београд и својим животом, односно вером и обичајима, унели смутњу у домаће православно становништво.

Насупрот тим изворним чињеницама, угледни слависта В. Јагић не само да много пута погрешно Србима приписује *кварење њисма*, него игнорише и присуство странаца у Београду, изузев самог Константина Философа. Тако, на пример, препричавајући на руском језику главу *Казивања о њименима*, у склопу 26. главе пише: „Садашње стање српске писмености подсећа Константина на времена неверја, када су се произносиле хуле на Бога и нарушавали Његови закони. За такве богохулнике он сматра савремене представнике српске писмености, јер се они супротстављају ширењу праве науке и сами, читајући са непажњом божаствене књиге, противе се онима који желе да их исправљају“⁵².

За буру која је стигла са „западних страна“, В. Јагић је прво мислио да се односи на „хуситски покрет“⁵³, да би, потом,

⁴⁹ Исто, л. 155а. Видети: тумачења Зоначе и Валсамона, Г. А. Ράλλη καὶ Μ. Πωτλῆ, Σύνταξις τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, т. В'. Ἀθήνησι 1852, 81 и 463; уи. П. Милан, *Правила Православне цркве с тумачењима*, књ. I, Нови Сад 1895, 133–134; 552–553.

⁵⁰ Ἀγαπίου ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου μοναχοῦ, Πηδάλιον, ἐν Ἀθήναις 1886, 76: „Ὡστε οἱ Λατίνοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐσθίουσι πικτά, ἢ θηριάματα, ἢ ονησιμαία, καὶ ὁπλὸς εἶναι, κρίμας μὲν αἷμα, καὶ τὸ χεῖριστον, αἷμα μοναχῶν, οὗτοι εἰς μέγα δόγμα σφάλλουσι“.

⁵¹ Γεω. Ζέπον καὶ Παν. Ζέπον, *Ius graecorum*, vol. I, Athenis 1931, 128.

⁵² В. Ягич, *Книга*, 505.

⁵³ „Хуситски покрет“ је верски реформаторски покрет у Чешкој, који је покренуо Јан Хус (1369–1415). Код К. Лирчека, *Историја Срба*, Београд 1978, на стр. 345. пише: „Цесар је помагао својим трупама Сигисмунда у борби против Хусита, против јереси знао Хус, за коју неки кажу да је блиска пра-

променио став, што се види из следећих речи: „...сада ми се чини, да граматик помишља на погром који угрожава саму Србију“, при чему под „погромом“ не подразумева присуство *зайадњака*, јер даље каже: „А како прекратити садашње стање писмености и разних сујеверних обичаја у Србији? По примеру из старог времена – почети успостављати правоверја, тј. исправљање књига од главног града...“⁵⁴ А кад се дотиче питања ко су Константинови непријатељи, В. Јагић образлаже: „Константин их не назива по имену, задовољавајући се библијским наводима. Та лица, која се, како изгледа, такође баве писањем књига, нису дозвољавала да се покреће реч о искварености писмености. По мишљењу граматика, таквима би требало забрањити свако учење и писање док се не исправе недостаци садашњег писања...“⁵⁵ У складу са таквом заблудом В. Јагић замишља како се Константин, наводно, пита: „Зашто митрополит не устаје против српске писмености“?!⁵⁶

Разрађујући, даље, ту своју заблуду о искварености *писа* у Србији, уместо да разрађује оно што заиста каже Константин Философ о заразној јереси *зайадњака* у Београду, В. Јагић у 27. глави, у вези са Константиновим казивањем о смутним временима у древној Цркви због појаве аријанства, каже: „А у Србији се, по мишљењу граматика, твори још горе, уколико се, у крајњој мери, завири у исквареност текстова по смислу... зато што се све садашње књиге налазе у стању развраћености од многих неисправности писма“⁵⁷. Јер, тада се, тј. у древној Цркви, устајало само против појединачних јеретичких вероучења, „а сада – по мишљењу В. Јагића – само против развраћања у писмености, што не знаш против кога пре да подигнеш глас критике“⁵⁸.

Кад препричава 28. главу, где је реч о саборима светих отаца, и кад се задржава код Седмог васељенског сабора посебно, В. Јагић прибегава домишљањима. Зато и не може да делује убедљиво кад разобличавања Константинова хоће да сведе само на лоше стање у српској писмености. То недвосмислено проистиче из следећих његових размишљања: „Казујући о седмом васељенском сабору, граматик се жали на нетрпељивост својих противника, угрожавајући га моменталним одласком из града (Београда) ако у писмености буду учињене некакве промене. На жа-

вослављу“, како каже Константин. Та је помоћ особито добро дошла када хуситске чете, једном приликом (1422), продире скоро до Будима“. Уп. М. Спремић, *Десетог Ђурађ*, 145.

⁵⁴ В. Јагић, *Книга*, 506.

⁵⁵ В. Јагић, *Книга*, 506.

⁵⁶ Исто, 507.

⁵⁷ Исто, 507–508.

⁵⁸ Исто, 508.

лост, ми не знамо детаљније ко су били ти противници. Како изгледа, ту је проишходила борба две партије: једне – конзервативне, мање учене, српске, која се наслањала на снагу предања, која није желела прелом у писмености; и друге – боље потковане теоријски, учене, али која за собом није имала предања и није им била привржена...“⁵⁹

О псеубедљивости, боље рећи о страпсутици на којој се нашао В. Јагић, тврдећи да Константин Философ само искварену писменост Срба разобличава, најснажније сведоче управо његове речи кад у препричавању 29. главе признаје: „И у овој глави *мени* није све јасно, зато што граматик, као да се уздржава да говори откривено, често задовољавајући се само најавама, претпостављајући да су за савременике и оне довољно јасне“⁶⁰. Не треба сумњати у то да је Константин Философ по мери говорио, и да је савременицима јасно било да се његова разобличавања односе на оне који у Београду представљају *бабу*нску, односно *божомилску* јерес, а то значи *латинску* – *римокатоличку* јерес.

3. Исте те бабуне има на уму Константин Философ и кад под тачком 3, такође у 29. глави, описује њихово вандалско понашање по црквама у Београду, на Васкрс. Тога дана, наиме, починили су они *разрушење* по црквама Божијим⁶¹, за шта В. Јагић има само једну реченицу: „Па шта се одређено сводило то разрушење, за мене није јасно, чак не знам да ли је реч о сваком васкрсном дану [тј. недељи] у току године, или само о светлом васкрсењу (српски: *ускрс*)“⁶².

Јасни подаци у тој тачки 3, упућују на закључак да В. Јагић једноставно не приказује истину, а она се, према казивању Константина Философа, састоји у следећем:

- да код Римљана постоји више од 60 јереси⁶³;
- да је „потребно најпре садашње истребити“⁶⁴;
- да је свештеник послан „да радост објави невести Божијој – Цркви, и да каже ‘Христос васкрсе’“⁶⁵;
- да тај свештеник, „уместо благовештења, погом удара у уста Царицу“⁶⁶.

⁵⁹ Исто.

⁶⁰ Исто, 509.

⁶¹ В. Јагић, *Книга*, 456: „по цр(ь)квах(ь) в(о)ж(и)ах(ь) раздроченіе“.

⁶² Исто, 509.

⁶³ Исто, 456: „на рим(ь)ских(ь) вѣщше ѿ ересей“.

⁶⁴ Исто: „потрѣва и(ь)нѣ(ь)шнх(ь) прѣвѣ потрѣвити“.

⁶⁵ Исто, 456: „посланъ еси, с(ь)вѣщеніе, радост(ь) възвѣстити нектѣ в(о)ж(и)и цр(ь)кви, и реи(и) Х(ристо)с(ь) възкр(ь)се“.

⁶⁶ Исто: „ты же вѣмѣсто вл(а)говѣщеніа ея, ногою въ уста вѣши ц(ь)р(и)кѣ“.

Да је ту реч заиста о Васкрсу, а не о обичној недељи, и да се ради о римокатоличким свештеницима, потврђује се и речима које је Константин Философ записао у *Житију десјоша Сѣефана Лазаревића*: „А још после Васкрса угарски свештеници с оне стране као на прсвару, када беху зборови [сабори] у црквама, дођоше по своме чину са народом, и своје иконе пронесоше градом. Њих благодостиви озлоби, јер беху његове слуге; а још од запада на хартији насликане иконе које су – као да је заједно на крсту распет Отац са Сином, и остало; ове [иконе] послаше до споту, а он, као сном обузет, не гледајући их, дозволи да се на сваку икону стави потпис и да се по градским црквама разделе“⁶⁷.

Та тешка времена по Србе у Београду – када су због упада западњака били присиљавани да беже, а посебно од када је 1427. године град предат угарском краљу Сигисмунду (1387–1437) – Константин Философ пам дочарава помињањем многих стравичних догађаја. Тако, на пример, казује: „Наједном све постаде одвратност од зашустења, све се промени, све постаде што није било, све се испуни горчином, хумке се разараху и спаљиваху, а народ попекал биваше изгоњен, понекад га усађиваху унутра...“⁶⁸.

4. Кварење писма од стране западњака састоји се и у томе што се неправилно крсте. У вези са тим Константин Философ у 4. тачки исте (29) главе пише, између осталог, да „ши свештеници, будући дужни да се моле због незнања народа, не знају да направе крст на лицу; а ако ли се и прекрсте, онда не прстима како оци предадоше. А шта ово значи? Не крсти ли се у обично дрво на којем се вешају разбојници уколико се не прекрстити онако како је предано? Није ли забрањено да се ни крсту ни икоји икони поклања, на којима нема потписа? А овоме су прсти одражај потписа“⁶⁹. Речено је то тако зато што се римокатолици не крсте са три прста, већ целом шаком, и то слева надесно, тј. другачије од онога како су нам црквени оци предали.

Из напред изложеног, чему се у прилог могу додати многи још подаци из истог извора, намећу се нова размишљања и закључивања о томе ко све, на који начин и зашто, према казивањима Константина Философа, кваре *писма*. При том, он не

⁶⁷ Константин Философ. *Житије*, 324.

⁶⁸ Исто, 323. Више о томе в. М. Спремић, *Десјош Турођ*, 94–95.

⁶⁹ В. Јагич, *Книга*, 457: „ни с(вѣ)щенници, дѣлѣжни соудѣ м(о)лѣнтисѣ ш лю(дѣ)скых(ѣ) невѣд(ѣ)нних(ѣ), кр(ѣ)сть на лицѣ вѣдет(ѣ) сѣтворити, аще ли же и вѣовразѣть, нѣ не прѣсты икож(ѣ) ш(тѣ)ци прѣдаше, и что се ес(тѣ); не вѣ просто ли дрѣво кр(ѣ)стѣтсе, на немже злодѣе повѣшѣютсе, аще не вѣовразиши икож(ѣ) прѣданно ес(тѣ), не запрѣщеніе ли ес(тѣ) ико ни кр(ѣ)стоу ни овразѣх(ѣ) коемѣ покланити се, на немже подписа нѣс(тѣ); семѣ же подписа прѣсты иколеніе“.

скрива своју намеру да у српску графију унесе нова правописна правила, која поставља зависно од правила која важе у бугарском и грчком писању, због чега нису ни могла да изврше неки већи утицај на изграђену писарску традицију у Србији. Говорећи о словима, словним знацима, интерпункцији и графији уопште, циљ му је, превасходно, да писарима укаже на догматску опасност која се зове јерес, насталу код западњака управо кварењем библијског и светоотачког *писма*. Константиново *Казивање о писменима*, дакле, више говори о његовој проницљивости да под плаштом графије и правописа истакне нешто што је важније од свега, а то је – да разобличи западњачка бабунска учења као јерейичка, са једне стране, и да православне упозори на будност, са друге стране, а све у циљу очувања чистоте у вери и обичајима. Та чистота из њега просто навире попут јаке и незагађене изворске воде. Из себе је износио оно чиме је и испуњен био. Зато из његових списа избија добра обавештениост, високо знање, чврста и исправна вера, спремност да за ту веру и живот положи.

Више од сто година је протекло откако је В. Јагић објавио свој научни рад *Книга Константина Философа и граматика о писменехъ*, у којем пистачно научном свету представља кварење писмености Срба у XV веку. Својим искривљеним тумачењем Константинових казивања заменио је народ – Србе за Латине; све оно што се односи на негативности западњака, приписао је Србима. Чак и тамо где је отворено реч о бабунском учењу, о Римљанима, о западњацима, В. Јагић не препознаје римокатоличке вершике, правдајући се фразама: „въ этой главѣ не все для меня понятно; для меня не ясно“⁷⁰.

Само допекле В. Јагића могу оправдати сопствене речи: „Без обзира на моју жељу да састав Константина учиним лако појмљивим, ради чега сам га снабдео са одговарајућим примедбама, постоји бојаза да у тешком и опширном излагању неће моћи сваки да се удуби тако, како је то после многих покушаја успело мени. Зато сматрам да није сувишно да изворни текст Константина пропатим препричавањем главне његове садржине, од главе до главе, од странице до странице. При томе ћу, такође, указати на она места дела, која још увек за мене остају тајна, као и на она где је, по мом мишљењу, потребна исправка текста“⁷¹.

Двадесетак година пре В. Јагића и Ђ. Даничић је проучавао Константиново *Казивање о писменима*. У ствари, он је своје оквире у том послу овако исказао: „За то сам паумио припоједити што је Константин написао. Трудићу се да то учиним што се

⁷⁰ В. Јагич, *Книга*, 509.

⁷¹ Исто, 488.

може у краће, али ћу пазити да не изоставим ништа што мислим да је с које год стране вриједно знати. Гдје се год може и гдје год треба служићу се његовијем ријечима, те ћу тако и повеће комаде из дијела његова изнијети⁷².

И поред тако датог обећања, Ђ. Даничић у *Казивању о њисменима* такође не помиње *западњаке*, чију јерес Константин Философ отворено разобличава, не избегавајући да их именује. Ништа о њима Ђ. Даничић не каже у главама од 26. до 28. да би у вези са 29. главом написао: „У том чланку казује Константин *њисменин соутъ вѣдѣштаа хрѣстіанскою вѣроу*; а тијем допуња оно што је о обичајима својега времена наговјестио у чланку 26; али о њима говори као о познатијем стварима, а будући да нама данас они нијесу познате ствари, с тога је данас неразговјестно што говори⁷³“. Е управо та места која представља да су „данас перазговјестна“ и за која има формулацију: „ове тамне ријечи“ или „што је тако тамно“⁷⁴, јасно указују да је реч о *бабунској јереси* коју су *западњаци* пренели у Београд. Ђ. Даничић се, дакле, оправдао тиме што је рекао да су та места код Константина Философа „тампа“, док је В. Јагић, послуживши се његовим изразом „тампа“, дозволио себи да заведе читаву историографију тиме што је римокатолике у Београду, и њихово кварење *њисма*, замислио Србима, односно кварењем српске писмености. Под тим утицајем многи и данас пишу⁷⁵. Вероватно ће се дуго још тако нетачно писати, било због необавештености, било због тога што се много пута просто по имперцији пише. Објективна научна реч, међутим, исказана онако како то сами извори памћењу, помоћи ће да се у свету исправе крива схватања о казивањима Константина Философа.

⁷² Gj. Daničić, *Kniga*, 8.

⁷³ Исто, 33.

⁷⁴ Исто, 34.

⁷⁵ Ово скоро подједнако важи како за писања која се односе на питања у вези са богомилима на Балкану, тако и за писања која се тичу писмености, народних обичаја, сујеверја. Тако, на пример, 1998. године, под утицајем одређених нетачних тумачења В. Јагића, о Константиновом делу *Сказаніе о писменехъ* Г. Јопановић, у свом чланку *Трагови народних веровања*, 3 (в. напред нап. дело, нап. 3) каже: „Наизглед неспелик, овај извор представља изузетно значајно сведочанство не само о паганским веровањима и обичајима српског народа у првој пол. XV века него и о свеукупном животу српске Деспотовине...“

ЗАКЉУЧАК

Константин Философ, по народности Бугарин, неколико деценија је живео, учио и писао у Србији, у првој половини XV века. Из тог времена су позната два најважнија његова дела: *Казивање о њисменима* и *Житије свештога Стефана Лазаревића*. По том је у историографији оцењен као веома учен књижевник, историчар, учитељ, педагог. Уз све то, он је и велики теолог, о чему до сада скоро да није писано. Као такав, неустрашиво је ревновао за чистоту православља, општро критикујући другачија учења и понашања римокатолика у Београду у то време. Spreman је био да и живот положи за своју православну веру.

Живећи на двору деспота Стефана Лазаревића (српски кнез 1389–1402. и деспот 1402–1427), који је познат не само као владар, него и писац, и велики љубитељ књига, Константин Философ је користио деспотову велику библиотеку, о којој са дивљењем пише. У таквој једној библиотеци морало је бити највише оних рукописа који говоре о чистоти вере, међу којима је, свакако, најистакнутије место припадало, поред *Библије*, *Законоправила свештога Саве*.

Из *Законоправила свештога Саве* и из других списа, нарочито оних који су настајали, као актуелни, онда када је и сам писао, обавештавао се о јеретичким учењима, старим и новим, од којих треба оградити и сачувати правоверје. Од његових савременика, који су у том духу писали, истицали су се: Симеон Солунски, Владислав Граматик, Никодим Химнограф и др. Из таквих, дакле, списа сазнао је не само о старим богомилима, као јеретичима дуалистима, него и о новим богомилима дуалистима, а што су римокатолици. Ови су у српским средњовековним изворима познати и под другим именима: *бабуни* (*бабунски јерес*), *наваџијани*. Иза тих имена крије се њихово дуалистичко учење које се састоји у томе да Дух Свети не исходи само од Оца, како учи Православна црква, него и од Сина, због чега су у *Никејско-цариградски Символ вере* додали, у 8. члану, *Filioque*. Њих Константин Философ назива „западњацима“, „Римљанима“, а о њиховој вери и обичајима говори као о нечем што је „бабунско“.

Свој спис *Казивање о њисменима* Константин Философ је саставио са задатком да сузбије кварење *њисма*, јер оно представља главни узрок за појаву јереси. По њему, две врсте кварења *њисма* постоје: једно је оно које настаје неправилном графичком, односно кривљењем правописних правила, а друго – преправљањем, које се састоји у додавању, или одузимању, или у кривом чињењу нечега што је исправно у *њисмима* исказано. А под *њисмима* подразумева углавном: библијске списе, светоотачке списе,

међу којима средишње место заузимају догматско-канонске одлуке, на челу са *Никејскоцарииграуским Символом вере*.

Живећи у Београду, уочио је опасност од вере и обичаја „западњака“ у том граду, због чега их разобличава као *бабунску јерес*, и свима неустрашиво казује да су они ти који кваре *Исма*, јер се држе погрешне вере и забрањених обичаја. Тако је разобличио, на пример, њихово крштење *Символа вере*, једење крви, нарушавање православног празновања Васкрса, начин па који се крсте, па разна сујевеља.

Иако је Константин Философ потпуно јасан у томе шта све као кварење *Исма* приписује римокатолицима, научници су до сада то, правдајући се нејасноћом текста, нетачно представљали свету. Тако је, на пример, Ђ. Даничић, за одељак из *Казивања о Именима*, који се непосредно односе на Константиново разобличавање римокатоличке јереси и обичаја, написао да су „тамни“. Овај израз се допао В. Јагићу, ради чега га је и употребио, али је уз то, неким нетачним својим тумачењима навео научну јавност. У ствари, све што се односи на кварење *Исма* код римокатолика, и на њихове обичаје које су препели у Београд, а православнима су туђи, В. Јагић је приписао Србима, односно њиховој неписмености. Другим речима, заменио је Србе Латинима.

Таква заблуда се исправља овим радом, јер и оно за шта је В. Јагић писао да му „није јасно“ у Константиновом *Казивању о Именима*, сада ће, падам се, свима постати јасно. На тај начин стећи ће се другачија слика не само о животу људи у Београду у то време, него и о величини самога Константина Философа.

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

ИНТЕРВЈУ ЗА НИН ЕПИСКОПА РАШКО-ПРИЗРЕНСКОГ АРТЕМИЈА

Папа Андрејевић

1. *Највећи хришћански празник - Христово васкрсење, дан је који код људи буди радост и милосрђе. На који начин ће духовници СПЦ обележити овај празник?*

ХРИСТОС ВАСКРСЕ! - ВАИСТИНУ ВАСКРСЕ!

ВАСКРС, Празник над празницима и Славље над слављима! Јединствен догађај у историји васионе. Христос је васкрсао, смрт је побеђена, живот вечни људима дарован. Тиме је Исус Христос посведочен као Бог и Син Божји. Сва историја хришћанства у задње две хиљаде година сведочи о томе. Величина Христове жртве, и величина плодова те жртве су неизмериви. Отуда и радост са којом се тај Празник дочекује и прославља, такође је неизмерива. Свако људско срце испуњено је радошћу духовном и неизмерном благодарношћу Господу што нам је својим Васкрсењем даровао „живот вечни и велику милост“, што нас је својим Васкрсењем уверио и у наше васкрсење у „последњи дан“, што се осећамо и што јесмо бесмртна бића, саздана за живот а не за смрт. Свештенство (духовници) СПЦ заједно са својим верним народом и ове године дочекаће и прославити Васкрсење Христово у духу православне традиције свечаним богослужењима и Литургијом, разним поклонима деци, болесницима, сиромашнима. Па и ми на Косову и Метохији, без обзира на тешке услове у којима се налазимо ево пуне четири године, дочекујемо и прослављамо Васкрсење Христово са пуно радости и наде да ће и наш народ васкрснути на овим просторима, као и наше порушене и уништене светиње.

2. *Недавно посетивши СПЦ Ватикану и сусретивши са папом Јованом Павлом Другим, изазвала је оштре реакције у јавности и многе копироверзе... Ваш коментар?*

О самој посети Делегације СПЦ Ватикану и сусретима који су тамо уследили, као и о резултатима те посете обавештења смо само

преко јавних медија информисања. Стога писмо у стању да суштински коментарисамо тај догађај. Ипак, сматрамо да иако је та посета остварена недавно, атмосфера и припреме за њено остварење трају веома дуго. Сви екуменистички сусрети у земљи и у иностранству (Јамбера, Асизи, и где све не), све заједничке молитве на тим сусретима између представника Православне Цркве и осталих хришћанских и нехришћанских депоминација, постепено су отуђивали осећај границе која се у међусобним сусретима и дијалогу не би смела преступити. Нажалост, многе изјаве и поступци наших представника Православних Цркава с правом забрињавају и узнемирују православну савест многих, јер граница између праве и поправе вере с дана на дан постаје све нејаснија и невидљивија. Тиме се доводи у питање чистота вере коју смо наследили од светих Апостола и светих Отаца, коју је Православна Црква као њен једини непоколебиви посилац и чувар, чувала и сачувала до наших дана. Хоћемо ли на овакав начин потврдити себе као следбенике и наследнике светих Отаца, хоћемо ли нашим потомцима предати ону чисту и непатворену веру коју смо од својих предака наследили као бесцену благо, или ћемо им уместо наслеђеног злата предати безвредне бакарнуше. Време ће то ускоро показати.

3. *Да ли се из дијалога са римокатоличком црквом налажује јединство хришћанства?*

Неће никакав дијалог, компромиси и слична екуменистичка пракса довести до јединства хришћанства, него искрено покајање заблуделих и повратак отпаших Једној, Светој, Саборној и Апостолској Цркви. Само тада и само тако добићемо до жељеног јединства хришћана. Никако до „сједињења цркава“ како се често у новије време погрешно говори.

4. *Неки су ову посету оценили као корак у унијатство и конкордију?*

Мислим да је таква оцена, ма чија била, за сада неоправдана и да представља другу крајност.

5. *Да ли је тема о Косову и Метохији била довољно засиђуљена?*

Нисам уверен. Нисмо то ни очекивали. Чак сматрамо да питање о ма каквим овоземаљским проблемима, па и питање Косова и Метохије, није тема око које би сагласност или позитиван став ма које стране у дијалогу ишта допринео „јединству хришћана“ и бољем разумвању „цркава“.

6. *Владика Николај Велимировић говорио је да је Хиландар барометар српског рода. Светогорски барометар је био против одласка у Ватикан.*

Мисао светог Владике Николаја је дивна. Она веома изражава његову жељу него стварност. Можда је некада тако и било. Нажалост, одавно већ није тако. То је знао и на себи осетио и сам Владика Николај. Светогорски барометар је и данас, као и раније, био много поузданији. На основу већ напред реченог, разумљив је светогорски став по питању одласка у Ватикан.

7. *Због чега се све чешће чује да вера излази из домена приватности.*

Због неверја, маловерја или кривоверја оних који тако говоре. Непознавање своје вере, неприпадање својој Цркви, и живот неслагласан са вером, главни су узроци за нападе на веру и Цркву. Не само данас, него кроз сву нашу историју. Црква православна никада није проповедала веру као „приватност“, него увек као заједницу „са свима Светима“. Негија жеља да се вера сатера унутра у човека, као јединку, или у четири храмовна зида, доказ је истинитости на почетку овог одговора изражене констатације.

8. *Под влашћом демократије и људских права изаних из Европског мишља, многи отимају данас храмове и прећућно подржавају насртаје на имовину СЦП.*

Ово питање у себи садржи тенденцију да се за све наше невоље окриве други, па и за питање црквене имовине, што сматрамо није исправно. Свима нам је добро познато ко је и када насрнуо на црквену имовину пре шездесетак година, а и ко је пре десет-дванаест година спречио да се та историјска неправда према Цркви исправи. Европа је за много што-шта крива, али ипак није за све.

9. *Због тежких прилика у којима живе, косовски Срби олако прихватају свако решење из Београда као спасоносно. Тако се десило да је СЦП Косова и Метохије усвојио сарадњу са савезним Комитетом за Косово и Метохију, коју није тражио од Небојше Човића при доласку на место шефа Координационог центра, већ га је прихватио оберучке.*

Питање је доста нејасно. Не знамо о каквом се „Савезном комитету“ ради? У сваком случају, Срби са Косова и Метохије (а не: косовски Срби), знају и осећају добро све проблеме и невоље кроз које пролазе у задњих 5-6 година. Исто тако, ми који смо остали да

живимо овде, знамо да сами шити можемо шити хоћемо да решавамо било које питање Косова и Метохије, а најмање његов коначни статус. Поготову од 5. октобра па овамо. Нама је Београд Престоница (не Приштина), нама је Србија држава (а не: Косова), и зато је природно да ми све своје проблеме хоћемо и желимо да решавамо заједно са властима у Београду. У том контексту сасвим је природно што је СНВ Косова и Метохије успоставило добру сарадњу са Координационим центром и г-пом Човићем, иако се понекад можемо не slagати по неким питањима и начину решања неких конкретних проблема. Но ми и даље остајемо на својим првобитним позицијама и одлукама да све своје проблеме можемо и морамо решавати и решити у најтепљој сарадњи са Београдом, кога у овом моменту представља Координациони центар и г-н Човић.

10. *Колико су заиста данас реалне ирелике да Београд и косовски Срби разговарају о сјашусу Косова?*

Увек је прилика за разговор, али не увек и за договор о било ком питању, па и о питању статуса Косова и Метохије. Разговор увек претходи договору и решењу. Зато је, сходно и иницијативи убијеног Премијера Зорана Ђинђића, данас већ реална прилика да разговори о том судбоносном питању почну. Колико ће трајати, то нико не може унапред предвидети. Али свако одлагање и пролонтирање разговора о томе, доводи нас у све неповољније прилике у којима ћемо ипак морати разговарати и решење тражити. Охрабрује нас да Влада Србије на челу са новим Премијером г-ном Живковићем чврсто стоји на становишту да ће се по питању Косова поставити стратегија коју је поставио г-н Ђинђић. Свесни смо да тај пут неће бити ни лак ни кратак, али се решење мора тражити. Желимо да у том напорном подухвату будемо заступљени како власти из Београда тако и представници Срба са Косова и Метохије. Једни без других не можемо и не смејемо доносити никакве коначне одлуке.

11. *Преосвешени, када год се не слажу са сјавовима Координационог центра, посланици Повратка иду код Његове Свешости Патријарха Павла. Ваш коментар?*

Сигурно да је то покушај тражења подршке за своје ставове, а не да би се мишљење Његове Светости прихватило и усвојило. То најбоље показује став Коалиције Повратак према положеној заклетви пред Патријархом на почетку свога мандата. Иако су се свечано заклели да ће јединствено наступати у Парламенту Косова и Метохије, независно на партијску припадност појединих чланова, врло често се у даљем раду пројављивало деловање и заузимање

ставова по партијској припадности, што је у многоне штетило како угледу тако и интересу српског народа на овим просторима.

12. *Као иницијатор, колико сје успели у жељи да се црквене реликвије које су пре ратног жаришта на Косову и Метохију однеше у централну Србију, врате на Косово?*

Нажалост, врло мало. Али пада пије изгубљена. Очекујући повратак прогнаног народа на Косово и Метохију и стабилизацију прилика на овим просторима, верујемо да ће и наше духовно благо (манастирске ризнице) вратити се у свој природни амбијент, и поново бити сведок протеклих векова, а не само пумизматичка вредност.

13. *Уз Митрополију црногорско-приморског Амфилохија и владика жичког Липанасија, били сје Јустинов ученик. Припадате изв. „тврдој сјруји“ СПЦ коју овдашњи политичари називају „Три А“. Иза Вас је мукојрпан духовнички пут. Сматрају Вас за духовника велике снаге и јаке речи за решење косовске кризе. Како видите будућност Косова?*

Пропалагање и откривање „тврдих и меких струја“, „јастребова и голубова“ у СПЦ није наш посао. Томе су склони они који у свему виде или желе да виде неке деобе, групашења, сукобе, свуда, па и у СПЦ. Иако смо нас тројица (три А) духовна деца о. Јустина, који се трудимо да останемо укорењени на његовој духовној баштини, дешава се да и међу нама има различитих ставова по неким питањима, што сматрамо сасвим природним. Различити ставови још не значе сукобе и деобу, како би то неки хтели да протумаче. О нашој пак вредности као духовника, није наше да судимо и о томе говоримо. Учиниће то оно што долази после нас, јер „поколења дела суде“.

Што се, пак, тиче мога виђења будућности Косова, све што бих рекао било би више у домену жеља а никако реалности. Ипак сматрамо да је будућност Косова и Метохије у опшним границама и на опшним основама које предвиђа и поставља Резолуција СБ УН 1244, а то значи да Косово мора бити мултиетничко, мултирелигиозно и мултикултурно, као саставни и неопуђиви део Републике Србије и Државе Србија и Црна Гора. Дакле, видим га у будућности онако, какво је било и у прошлости. Сви грађани Косова и Метохије који су на њему живели неким у прошлости, имају право да на њему живе и заједнички стварају своју будућност. Никада Косово виће пеће, не може, и не треба да буде само српско. Али никада Косово, неће, не може и не треба да буде само албанско. Оно мора у целисти припадати свим својим житељима. Или га неће бити.

14. *Важније за јесћоког противника екуменизма. Смаћраше да СПЦ нема шћа да шражи у Свейском савећу цркава. Због оваког сћава Васељенски Патријарх Варшоломеј, својевремено Вам је забранио шрисћуи на Свейу Гору. Да ли и данас мислиће да нико не може нарушићи уљед шравославља као сам Цариградски Патријарх Варшоломеј?*

Ја не бих желео да ме пско сматра противником нечега (макар то био и екуменизам), него поборником за нешто. У овом случају поборником за чистоту свете Православне вере, онакве како су нам је предали Свети Оци и Васељенски Сабори. Борећи се и ревнујући за нешто, човек самим тим се бори против свега што стоји на супрот ономе за шта се бори. СПЦ заиста нема шта да тражи у ССЦ, али има шта да изгуби. Света Гора је у јурисдикцији Васељенског Патријарха и он има власт да пусти или не пусти тамо кога хоће. Утешно је ипак што се његова забрана не протеже и на Царство небеско. За тамо се неко други пита. Православни (ма шта по положају и чину били) не могу шкодити или шарушити углед Православљу, до само себи. Јер светост и углед Православља имају друге изворе и друге основе, вечно живог Господа Исуса Христа. Који је темељ и Глава Цркве Православне.

15. *Усћавну Монархију смаћраше систёмом у којем се Срби шриродно и демократйски развијају. Једном сће изјавили да је најбољи онај краљ који се не шримећује и који из иозагине надгледа развој инсћиниуција у држави. Мислиће ли да је парламенћарна монархија сйасоносно срйско решеће?*

Имајући у виду шта смо изгубили, доживели и пропатили под председницима у задњих 60 година, заиста сматрам да је наш пут у бољу будућност у повезивању насилно покиданих историјских нити после другог светског рата, дакле у успостављању Парламентарис Монархије са Краљем на челу државе. Он би био на челу државе, гаранција народног јединства, заштитник уставности. Али он не би владао. Постојао би парламент, Влада, инсћитуције демократски изабране. Влада би се природно мењала на изборима, странке би се бориле својим програмима и власт би добијала она која има бољи програм. То би било оно што имају толике краљевине у Европи (Енглеска, Шпанија, Белгија, Холандија, Шведска, Норвешка ...). Ако краљ није сметња развоју и економском напретку у тим државама, зашто би он био сметња таквом развоју у нашој држави? А прилика је идеална. Догодине славићемо 200 година Првог српског Устанка, 70 година од мученичке погибије Краља Александра. Те историјске догађаје најприродније бисмо прославили повратком

Монархије и крунисањем за Краља Његовог Краљевског Височаства Престолонаследника АЛЕКСАНДРА II. Хоћемо ли имати мудрости и снаге да најазад учинимо нешто од историјског значаја за добробит нашег мученичког народа? Падајмо се!

РЕЗОЛУЦИЈА

СТАЛНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ КАНОНСКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ЕПИСКОПА АМЕРИКЕ О УНИШТЕЊУ ДУХОВНЕ И КУЛТУРНЕ ИМОВИНЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Имајући у виду

Да се Стална конференција канонских православних епископа Америке (SCOBA) залаже за верску слободу, синовску љубав, толеранцију и поштовање верског и културног наслеђа и имовине свих вера и народа;

Да SCOBA представља 6 милиона православних хришћана различитог етничког порекла у САД и Канади;

Да је SCOBA ожалостљена порастом насиља широм света усмереног против светилишта која су света за хришћане, муслимане, будисте, хиџуисте и друге вере;

Да заштита верског блага и културног наслеђа и имовине од дела насиља, нетолеранције и уништења представља одговорност сваког цивилизованог друштва, што је потврђено резолуцијама Уједињених нација A/RES/56/157 и E/CN4/RES2002/40 и др.;

Да принципи који су садржани у Универзалној декларацији о људским правима, коју су усвојиле Уједињене нације 1948. год., потврђују право сваког појединца да изражава своју религију у веровању и учењу, практиковању, богослужењу и чувању обичаја;

Да Конвенција UNESCO-а о заштити културне имовине у случају оружаног конфликта, која је на снази од 1956. год., забрањује крађу, пљачку, вандализам и експропријацију над културном имовином у периодима оружаног конфликта и захтева од управних власти да предузму мере како би заштитили такву имовину;

Да је генерални директор UNESCO-а Федерико Мајор (Federico Mayor) 5. маја 1999. год. позвао све оне који су учествовали у косовском конфликту да „поштују музеје, архиве, библиотеке, верске и образовне институције, као и споменике и објекте који представљају цивилизацију и историју тог региона“;

Да су SCOBA и сви верни православни хришћани широм света дубоко ожалостени због настављања дела вандализма, пљачке и насилног уништавања у којима су општењено или уништено преко 120 православних цркава, манастира и светилишта као и због скривања бројних хришћанских православних гробова, у врсмену од завршетка рата на Косову у јуну 1999.;

Да је руководство Светског савета цркава и Конференције европских цркава 16. августа 2002. године изразило "дубоку забринутост због настављеног насиља са којим се суочавају припадници Српске православне цркве и њена културна и духовна имовина на Косову.

Да је Рено Харниш (Reno Harnish), шеф мисије у канцеларији САД у Приштини осудио најновије насиље на Косову 18. новембра 2002. год. изјавивши: „Сви напади на верске објекте било које вере су напади на само срце и дупу друштва и морају бити осуђени на најопштрији могући начин од стране свих политичких и верских лидера.

Стална конференција канонских православних епископа Америке (СЦОБА)

1. Дубоко жали због најновијих насилних напада на Српску Православну Епархију Рашко-призренску на Косову и Мостохији 16. и 17. новембра 2002. године у којима је нанесена велика штета цркви Српских светитеља у Ђураковцу и потпуно уништена црква Св. Василија Острошког Чудотворца у Љубову.

2. Осуђује све акте вандализма, пљачке и насилног уништавања верских и културних објеката који су свети за Православне хришћане, Римокатолике, Муслимане, Јевреје и сваку другу верску заједницу на Косову;

3. Придружује се Уједињеним Нацијама, Светском савету цркава, Конференцији Европских цркава, Српској Православној Цркви и међународној заједници у позиву за поштовање, толеранцију и помирење између свих верских и етничких заједница на Косову;

4. Хитно захтева од власти Уједињених нација и мировних снага НАТО на Косову да појачају мере којима ће се заштитити сва угрожена верска имовина и светиње на Косову, а не само оне које су од историјског значаја, и;

5. Тражи од међународне заједнице да у консултацији са свим угроженим верским заједницама помогне обнову и реконструкцију свих верских и културних споменика на Косову који су намерно вандалски опљачкани, општењени или уништени у делима насиља.

17. децембра, 2002.
South Bound Brook, New Jersey

+Архиепископ ДИМИТРИЈЕ, Председавајући
Грчка Православна Архиепископија у Америци

+Митрополит ФИЛИП, Заменик председавајућег
Антиохијска Православна Хришћанска Архиепископија Северне Америке

+Митрополит ХРИСТИФОР, Секретар
Српска Православна Црква у САД и Канади

+Митрополит ГЕРМАН
Православна Црква у Америци

+Митрополит КОНСТАНТИН
Украјинска Православна Црква у САД

+Митрополит ЈОСИФ
Бугарска Источна Православна Црква

+Архиепископ НИКОЛАЈ
Румунска Православна Архиепископија у Америци и Канади

+Митрополит НИКОЛАЈ Амисоски,
Америчка Карпато-русска Православна Епархија у САД

+Епископ ИЛИЈА Филомелијски
Албанска Православна Епархија у Америци

ДОДАТАК:

Стална конференција канонских православних епископа Америке (СЦОБА)

10 East 79th Street, New York, NY 10021
Tel.: (212) 570-3593 • Fax: (212) 774-0202
Email: scoba@goarch.org

Стална конференција канонских православних епископа Америке (СЦОБА) основана је 1960. како би повезала канонске јерархе православних јурисдикција у Америци. Сврха ове конференције јесте да изгради везе јединства међу канонским Православним Црквама, ојача њихову администрацију и учини је присутном у јавности. Јерарси се сусрећу два пута годишње како би расправљали и доносили одлуке о питањима од општег интереса. У SCOBI постоје разне комисије и комитети чији је задатак да раде на спровођењу

одлука SCOBE. Међу њима су Комисија за православно хришћанско образовање (ОСЕС), Међународна православна хуманитарна организација (ТОСС), Православни хришћански мисионарски центар (ОСМС), Комисија за војне капелане, Комисија за студије и планирање, Скаутска комисија, Православна универзитетска комисија као и Комисија за социјална и морална питања.

Albanian Orthodox Diocese of America
V. Rev. Protopresbyter Ilija Kalre, Vicar General
6455 Silver Dawn Lane • Las Vegas, NV 89118
Tel.: (702) 221-8425 • Fax: (702) 221-9167

American Carpatho-Russian Orthodox
Diocese in the U.S.A.
Most Rev. Metropolitan Nicholas of Amissos
312 Garfield Street • Johnstown, PA 15906
Tel.: (814) 536-9143 • Fax: (814) 536-4699

Antiochian Orthodox Christian Archdiocese
of North America
Most Rev. Metropolitan Philip
358 Mountain Road • Englewood, NJ 07631
Tel.: (201) 871-1355 • Fax: (201) 871-7954

Bulgarian Eastern Orthodox Church
Most Rev. Metropolitan Joseph
550-A West 50th Street • New York, NY 10019
Tel.: (212) 246-4608 • Fax: (212) 246-4608

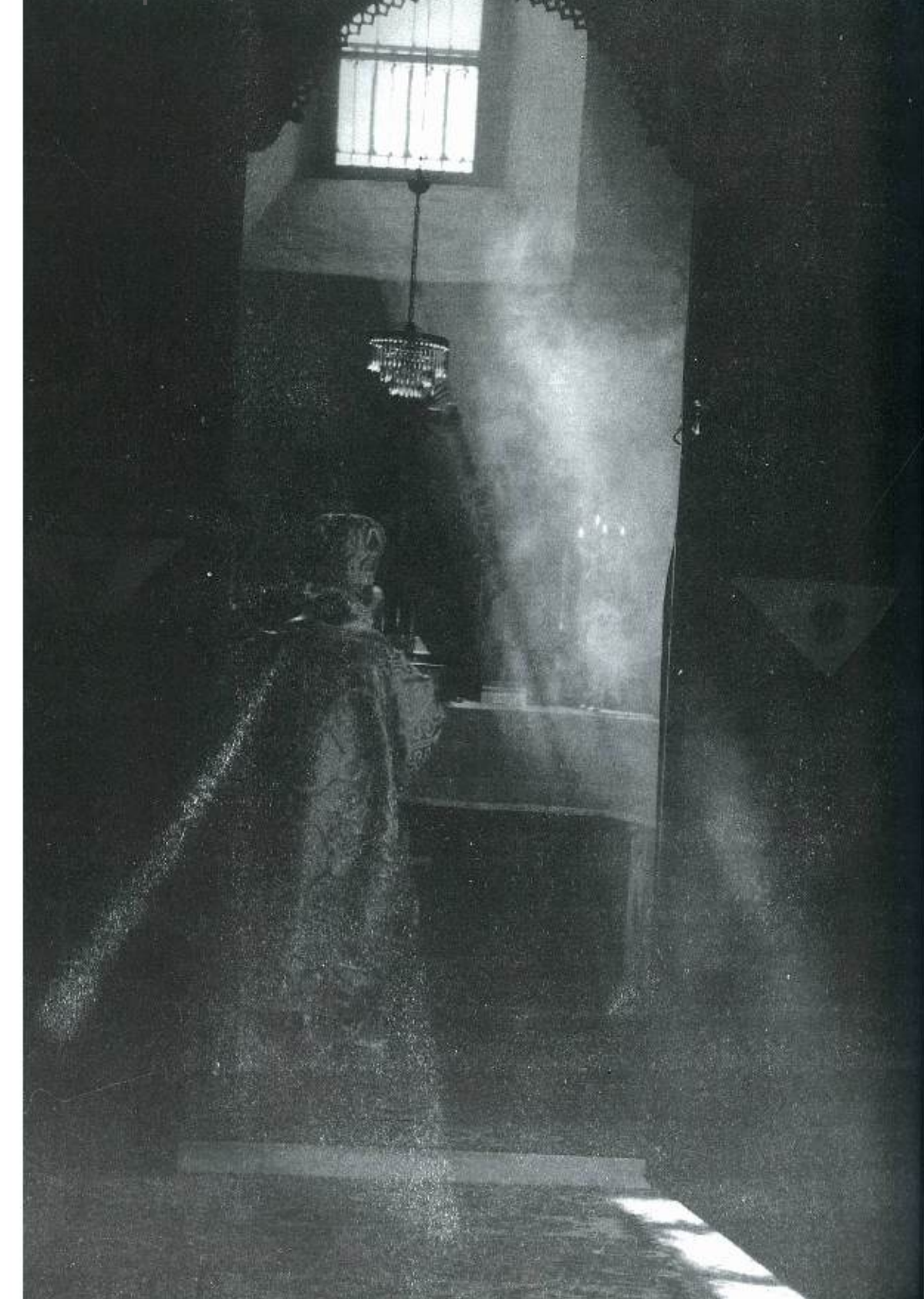
Greek Orthodox Archdiocese of America
Most Rev. Archbishop Demetrios
10 East 79th Street • New York, NY 10021
Tel.: (212) 570-3500 • Fax: (212) 570-3592

Orthodox Church in America
Most Rev. Metropolitan Theodosius
P.O. Box 675 • Syosset, NY 11791
Tel.: (516) 922-0550 • Fax: (516) 922-0954

Romanian Orthodox Archdiocese
In America & Canada
Most Rev. Metropolitan Joseph, Iocum tenens
19959 Riopelle Avenue • Detroit, MI 48203
Tel.: (313) 893-8390

Serbian Orthodox Church
in the United States & Canada
Most Rev. Metropolitan Christopher
P.O. Box 519 • Libertyville, IL 60048
Tel.: (847) 367-0698 • Fax: (847) 367-7901

Ukrainian Orthodox Church of the USA
Most Rev. Metropolitan Constantine
P.O. Box 495 • South Bound Brook, NJ 08880
Tel.: (732) 356-0090 • Fax: (732) 356-5556

КОСОВО И ОКО КОСОВА*

ДЕЦЕМБАР

7. децембар

ЗА АЛБАНЦЕ 30.000, А ЗА СРБЕ 600 КУЋА

На територији Косова и Метохије у протекле три и по године невладина организација „Хабитас“, до 1. децембра, примила је више од 23.000 захтева за повратак власника свих националних заједница у насилно заузете куће и станове. Како кажу у овој организацији, рок за подношење пријава за повраћај насилно одузетих кућа и станова продужен је до 1. јула 2003. године. Најчешће је реч о захтевима Срба за повраћај станова у градовима широм територије Косова и Метохије. До сада је „Хабитас“ решио 750 случајева и то тако што су се илегални станари углавном договорили са власницима о куповини посредством ове организације. Међутим, велики проблем је у томе што и поред изградње нових домова Албанци не желе да напусте узурпиране куће или станове. Такође треба рећи и то да је међународна заједница на Косову и Метохији у три и по године, колико има протекторат над овом јужном српском покрајином, изградила више од 30.000 кућа за Албанце. Међутим, ниједан од њих не жели да напусти стан или кућу коју је насилно заузео.

За Србе и остале мањинске заједнице на Косову и Метохији међународна заједница је изградила тек нешто више од 600 кућа?! То је, наравно, недовољно ако се зна да је 230.000 Срба, око 150.000 Бошњака и око 50.000 Рома расељено. По речима Кашарцова, иако је „Хабитас“ половином ове године расписао конкурс за 20 правника из редова српске националности, нико се до сада није одазвао на конкурс.

* Извор информација: билтен „Глас Косова и Метохије“

КОСОВО, ЦРНА МРЉА НА МАПИ СВЕТА

Поводом Светског дана људских права, 10. децембра, Епархија рашко-призренска жели да поново скрене пажњу јавности на изузетно тежак положај у коме под управом УН администрације српска заједница на Косову и Метохији живи од завршетка рата и почетка мировне мисије већ више од три године. Упркос међународном присуству већина косовских Срба свакодневно је изложена строгој дискриминацији и кршењу елементарних људских права, док албански екстремисти и даље настављају са застрашивањем, обесвећивањем и притиском на преостало не-албанско становништво у циљу стварања етнички чистог албанског друштва.

Више од 200.000 Срба још увек живе као избеглице у властитој земљи, Србији и Црној Гори, у изузетно тешким условима и сиромаштву. Иако Резолуција 1244 Савета безбедности УН гарантује свим избеглим и расељеним лицима слободан повратак у њихове домове, Мисија УН и водећи НАТО миротворци до сада нису успели да створе елементарне безбедносне услове за нормалан повратак. Оно мало српских повратника који су вратили у крајеве претежно насељене косовским Албанцима принуђени су да живе у потпуној изолацији без основне слободе кретања и сугурности изван њихових малих сеоских енклава. Готово сви косовски градови остали су скоро потпуно етнички чисти албански простори, док су хиљаде српских домова и станова још увек бесправно запоседнути и неизвесно је када ће њихови власници бити у могућности да безбедно користе своју имовину.

Нове косовске институције све више постају инструмент институционалне репресије етничких Албанаца над Србима и другим мањинама.

Косовским Србима ускраћена су и верска права. Они не могу нормално да посећују своја света места, гробља, нити да присуствују црквеним обредима. Са 112 порушених или тешко оштећених цркава после рата у присуству НАТО, Косово и Метохија је постало подручје на коме је хришћанство изложено уништењу и прогону, а да ни један починилац скрнављења не буде изведен пред правду, нити да се и једна истага у потпуности заврши, упркос присуству хиљада међународних и локалних полицајаца. Српска гробља у свим крајевима Косова у којима доминирају Албанци су или оскрнављена или претворена у депоније смећа, што се, нажалост, дешава са знањем Унмика и Кфора. Најважнија српска света места, манастири: Пећка Патријаршија, Високи Дечани, Свети Архангели и Девич зависе од сталног присуства Кфора, јер би без војног присуства албански екстремисти могли да их претворе у пепео.

Косово и Метохија још увек је безбедан рај за албанске екстремисте и организова криминал. После завршетка рата и разме-

штања Кфорових миротвораца, екстремисти ОВК убили су више од 800 косовских Срба и вероватно двоструко више „Албанаца неистомисленика“. Преко 1.300 косовских Срба је киднаповано или отето упркос присуству НАТО. Трештало је на десетине унакажених тела Срба убијених после рата откривено у масовним гробницама, а да ниједан косовски Албанац није оптужен за злочин над српским цивилима.

ДЕЛЕГАЦИЈА САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ УН ПОСЕТИЛА КОСОВУ И МЕТОХИЈУ

У Грачапцу је, 14. децембар 2002. у поподневним часовима у згради УНМИК-а одржан је заједнички састанак између делегације Савета Безбедности УН, која се налази у дводневnoj посети Покрајини, и представника Парламента Косова и Метохије. У току једночасовног разговора албански и српски посланици изнели су своја виђења решења косовског проблема и будућности Покрајине. Коалицију ПОВРАТАК представљали су Др. Рада Трајковић и Оливер Ивасовић који су представницима Савета Безбедности указали на поразне чињенице тешког положаја у коме српски народ на Косову и Метохији живи већ три и по године након рата.

Албански представници су највећим делом тврдили да су постигнути добри резултати у изградњи институција. Посебно је наглашено да Резолуцију 1244 треба што пре заменити новом резолуцијом која би мисију УН или ЕУ на Косову дефинисала пре свега као посматрачку мисију са ограниченим могућностима мешања у извршну власт коју би требало у потпуности препустити институцијама Косова. Албански посланици су се такође zaloжили за останака мањег контингента НАТО снага у Покрајини. Готово једногласно је заступана идеја независног Косова и притом нису спомињали никакве обавезе према српском и не-албанском становништву. Албански посланици су у потпуности прећутали наставак насиља против српског народа.

„За Србе је неприхватљива било каква промена Резолуције УН која би укинула суверенитет СРЈ и Србије на овим просторима“, изјавила је Рада Трајковић реагујући на предлоге албанских посланика. „Такође се не може се толерисати оно што је реалност на овом простору а то је да су, нажалост, албански екстремисти, уз присуство међународне заједнице, буквално комшићовали идеју милитаристичности, јер све што је овде било мултиетничко је сада постало монотеистичко“ - рече је Др. Рада Трајковић, напомињући да се то пре свега односи на градове на Косову и Метохији, тако да су Пећ, Ђаковица, Призрен, Качаник и Дечане, Ђилиане и Приштина постали градови где сада живи само један народ и само једна нација.

Српски представници су посебно нагласили да су постигнути незадовољавајући резултати у повратку пропаних Срба, да српски народ нема основну безбедност и слободу кретања, док су кршења људских права на свим нивоима општа појава. „Нема Србина који би пристао да живи на независном Косову“, изјавила је Рада Трајковић представницима Савета Безбедности УН, нагласивши да се „српски народ никада неће одрећи косовско-метохијске земље“.

Представници Савета Безбедности поновили су чврст став да Уједињене нације insistирају да се питање статуса Покрајине не може решавати док се не остваре потребни стандарди и квалитет живота за све заједнице. Они су посебно поновили предуслове које треба испунити како би се отворио процес за преговоре о будућности Косова. Чланови делегације УН су показали особито интересовање за положај Српске Православне Цркве и монаштва у Покрајини и са задовољством су примили писмено обраћање Делегацији СБ УН које је преко Раде Трајковић упутио Епископ рашко-призренски г. Артемије.

23. децембар 2002

НАЈНОВИЈИ ПРЕДЛОГ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ КЗК ВОДИ КА СТВАРАЊУ КОСОВСКЕ НАЦИОНАЛНЕ АРМИЈЕ

У свом Саопштењу, СНВ Косова и Метохије упозорава на опасност повог америчког предлога о трансформацији Косовског заштитног корпуса. У њему се даље каже:

После вишемесечних консултација група експерата за Балкан при америчком Савету за националну безбедност (НСИ) припремили су предлог плана који подразумева реконструкцију КЗК, уклањање чланова осумњичених за ратне злочине и криминал и стварање нове структуре под именом „Косовски савет за јавни мир и безбедност“ (КСИМ).

Према саопштањима СНВ КИМ овај предлог долази из познате „кухиње“ коју чине малобројне али још увек утицајне преживеле структуре из времена Клинтонове администрације које настављају са напорима да се коначно дезинтегрише југословенска федерација и Косову и Метохији да независност. Из засада непотпуних информација које је објавила агенција СЕНСЕ, ипак се могу извући два јасна закључка:

1. Међународна заједница коначно је спремна да призна да је организација која је створена из бивше ОВК и која је три године била под директном управом и контролом НАТО и УН, директно одговорна за злочине против Срба, Рома и умјеренијих Албанаца и да је потребно да починиоци ових злочина буду кажњени.

2. Идеја трансформације и изградње новог моралног кредибилитета КЗК стварањем „Косовског савета за јавни мир и безбедност“ директно је супротна основним захтевима Резолуције СБ УН 1244 јер се питања територијалне безбедности и заштите граница који су искључиво у надлежству КФОР-а и Мисије УН дају у руке локалним снагама којима ће, паравио, руководити Албанци и који ће бити наоружани војним наоружањем тј. другим цевима. Тиме се заобилази и игнорише обавеза из исте Резолуције да се омогући повратак контингента југословенске војске и полиције на границе и око најважнијих историјских споменика. СНВ КИМ позива владу у Београду и КЦ за Косово и Метохију да хитно реагују на овај план и подрже захтев СНВ КИМ о повратку контингента војске и полиције са мултиетничким саставом на границе СРЈ на просторима Косова и Метохије.

ЈАНУАР

22. јануар

ПРОТИВ НЕЗАВИСНОСТИ КОСОВА

Потпредседник републичке владе и шеф Координационог центра за Косово и Метохију Небојша Човић и омбудсман за људска права у тој покрајини Марек Новицки сагласили су се јуче да ће повратак Срба и другог протераног становништва зависити не само од постигнутих демократских стандарда, већ и од тога какав ће бити статус Косова.

У изјави после разговора у Београду, Човић је истакао да се морају зауставити тенденције ка независном Косову, јер Срби који су остали у покрајини „сасвим сигурно неће живети на простору независног Косова и Метохије, а тешко да ће се враћати и они који су расељени“.

„Стандарди да, али не стандарди за државу, него стандарди за нормалан живот“, рекао је Човић, објаснивши да се неће дозволити стварање амбијента за независност да би се у једном тренутку рекло „видите фактичко стање вам је такво“.

Човић је подвукао да Савет безбедности УН није никоме дао мандат за увођење државних стандарда на Косову и Метохији, већ стандарда за изградњу демократског, мултиетничког друштва и нормалних услова за живот.

Човић је рекао „да се неће дозволити да се косовско питање решава само у Приштини“ реагујући на изјаву Штајнера: „сарадња да, али мешање у унутрашње ствари Косова не“. „Сарадња да, али ароганција из Приштине не“, рекао је он и објаснио да је година да-

на од потписивања документа у Београду прошло и да нема резултата у повратку Срба и других неалбанаца, а отварају се питања везана за статус.

Омбудсман Новицки је ситуацију оценио као „всма компликовану“ и истакао да би желео да види конкретне договоре за повратак. Он је истакао да је за то потребна политичка воља међународне заједнице, Албанаца и Срба, али и да је „то повезано с питањем какав ће бити статус Косова“.

„Да сам на месту људи који траже повратак или неко друго решење, за мене би било битно да, пре него донесем ту одлуку, знам на какво се Косово враћам“, рекао је он и додао да је за њега важно да чује какву визију и ставове о томе имају, не само српски политичари, него и Срби који тамо живе и они који чекају да се врате.

Омбудсман Косова је био примљен и од стране председника СРЈ др Војислава Коштунице. Том приликом је рекао да понашање Албанаца ствара несигурност код Срба.

Нисам превелики оптимиста у погледу могућности масовнијег повратка расељених на Косово и Метохију, нагласио је јуче омбудсман на Косову Марек Антон Новицки у разговору са југословенским председником Војиславом Коштуницом.

Разлог за то је, посебно, изражено настојање Албанаца за осамостаљивање покрајине, што ствара осећај несигурности код расељених Срба, рекао је Новицки у разговорима вођеним у Палати федерације.

Новицки је, такође, казао да се неалбанско становништво на Косову и Метохији свакодневно суочава са великим проблемима и нагласио потребу да се на то питање скрене пажња, како би се оно сагледало у свој својој тежини и озбиљности, каже се у саопштењу из кабинета председника СРЈ.

Сагласивши се са изнетом оценом, председник Коштуница је нагласио да објективан приступ омбудсмана Новицког проблемима у покрајини доприноси бољем разумевању укупне ситуације.

Омбудсман Косова Марек Антон Новицки разговарао је јуче у Београду са поглаваром Српске православне цркве патријархом Павлом о стању људских права на Косову и положају мањинских, а посебно српске заједнице у покрајини.

„Са патријархом смо разменили мишљење о онштој ситуацији на Косову, о главним проблемима из перспективе људских права“, рекао је Новицки агенцији Бета. Он је казао да није било речи о политичким питањима „јер омбудсман Косова није политичар и наша институција није политичка“, већ да је разговор вођен „из перспективе заштите основних људских права људи који тамо живе, посебно неалбанаца и српске заједнице“.

Омбудсман Косова се током дводневне посете Београду састао са српским комесаром за избеглице Сандом Рапковић-Ивић,

савезним министром етничких заједница Расимом Љајићем, као и са амбасадором Пољске у СРЈ Тадеушом Димом.

23. јануар

КОСОВО МОРА ДА УЋЕ У УСТАВ КАО ДЕО СРБИЈЕ

Представници Српског националног већа Косова и Метохије и СНВ за северно Косово и Метохију на заједничкој конференцији за новинаре у Медија центру затражили су јуче од државних власти јединствен став и приступ решавању питања коначног статуса Косова и Метохије које је недавно покренуо српски премијер Зоран Ђинђић. Конференцију за штампу отворио је Његово просвештенство владика рашко-призренски гг. Артемије речима из Јеванђеља: „Отац твој који види тајно, узвратиће теби јавног, и упознао присутне да је управо дошао са доделе признања за најплеменитији подвиг године. Златну плакету добило је монаштво рашко-призренске епархије за оно што су све време чинили паметљиво, али упорно, тако да се на њих баш и могу применити поменуте речи из Јеванђеља. Ово није први пут да монаштво са Косова и Метохије добије оваква признања – пре три-четири године добили су је дечански монаси.

Затим се владика Артемије осврнуо на опасност која се надила на православне и њихову цркву на Косову и Метохији:

„Морам да кажем са болом да оно што су терористи чинили годинама у присуству међународне заједнице, сада то покушавају да доврше у институцијама система на Косову и Метохији. Покренут је, паиме, процес код општине Приштина да се поруши и храм Христа Спаса који је последњих десетак година грађен и саграђен у Приштини. Наводно, због бесправне градње на универзитетском земљишту. Свима је познато, а ми располажемо документима и документацијом, да је и грађевинска дозвола и додела плаца била легална и легитимна код надлежних власти тадашње државе коју је признавао цео свет. Према томе, те одлуке тадашње власти не могу бити ни анулиране ни омаловажене. Уклањање храма Христа Спаса био би највећи злочин под влашћу међународне заједнице, у присуству КФОР-а и УНМИК-а. Хоћу да верујем у моћ међународне заједнице да неће дозволити да се никакво безаконје спроводе.

У последње време питање Косова и Метохије улази у сталну жижу интересовања домаће и међународне јавности, посебно после изјаве премијера господина Ђинђића да треба почети разговоре о питању коначног статуса Косова и Метохије. Међутим, да би се кренуло тим путем, неопходно је, нужно је да и наша држава и наша власт имају јединствен став и јединствен приступ према том

питању. Зато је иницијатива нас са Косова и Метохије уследила прошле недеље на Богојављење. У разговору са Његовом светости патријархом Павлом изразили смо нашу жељу да он лично позове и председника државе господина Коштуницу и председника Владе републике Србије господина Ђинђића и нас са Косова и Метохије и да заједнички дођемо до једне опште, заједнице и јединствене стратегије и циља када је Косово и Метохија у питању.

Ми можемо да схватимо менталитет нашег народа да се по многим питањима не слажемо и да имамо различите ставове и мишљења, и у томе није никакво зло. Али, када је у питању Косово и Метохија, ту се не може такав луксуз дозволити – да сваки лидер или лидерчић или вођа неке странке има свој поглед и своје решење кад је у питању проблем Косова и Метохије. По том питању морамо бити јединствени. Ја верујем да ће до тога сусрета доћи и да ће се ускоро појавити и пројавити национални и државнички став наше власти и наше државе,“ – завршио је своје излагање владика Артемије.

Небојша Јовић, члан СНВ за северно Косово, упозорио је власт, СПЦ и све надлежне институције да је последњи час да се „припремимо за решавање статуса Покрајине. Милаш Иванић, председник СНВ за северно Косово и Метохију, истакао је да „српски представници не би смели да се врате у привремене косовске институције, укључујући и Скупштину Косова, које мимо Резолуције 1244 СБ раде на остваривању независности Покрајине“. Према његовим речима, безбедност и повратак прогнаних Срба могу се остварити стриктним поштовањем Резолуције 1244.

31 јануар

СРПСКА ПРАВОСЛАВНА ГРОБЉА ШИРОМ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У КАТАСТРОФАЛНОМ СТАЊУ

Делегација СПЦ коју чине изасланик Његове Светости Патријарха Павла монах Давид Перовић, професор Богословског факултета у Београду и протојереј Миљко Корићанин обишли су у току последњих месец дана читав низ православних цркава и гробља широм Косова и Метохије како би прикупили информације о стању у коме се налази српско духовно и културно наслеђе. Резултати овог истраживања су више него катастрофални јер су на многим светинама које су оштећене примећена нова оштећења, рушења и трагови одношења материјала. Међутим посебно поразну чињеницу представљају српска православна гробља којима ће у извештају ове делегације бити посвећено највише простора.

Отац Давид је посебно истраживао стање на гробљима у Пећи и околини где је ситуација најтежа. На градском гробљу у Пећи примећено је да се и даље наставља са уништавањем гробница које се одвија по већ устаљеној рутини. Посебно ужасава чињеница да су неке гробнице недавно отворене из сасвим непознатих разлога. Отворене гробнице су најчешће такође и у оближњој гробљанској цркви у селу Бијело Поље које је након доласка мировних снага савишено са земљом, а сама црква оскрнављена.

Трагови нових оштећења и скрнављења су забележени на сеоским гробљима у селима Пабрђу и Наклу, поред Пећи, где се ретко може наћи иједан гроб на коме није поломљена надгробна плоча или крст. У Пабрђу је православно гробље претворено у огромну депонију смећа. Отац Давид је поново посетио гробља у селима Брестовик и Сига који су по програму УНМИК-а предвиђена за повратак прогнаних Срба. Још претпрошле године на овим гробљима пронађено је већи број отворених гробница у којима чак недостају и тела покојника. Сада су то већ сасвим уништена гробља на којима постепено нестају и до сада сачувани трагови.

Нажлост, процесу уништавања и скрнављења гробаља изложена су и стара српска гробља која су преживела последњих 300 година. Посебно жалостан приказ пружају гробља у Шаљиници и Бураковицу. Старо пећко гробље, из данашње римокатоличке цркве, такође је оскрнављено и на њему се може наћи само још неколико сачуваних камених надгробних крстова. Већи део овог древног гробља је засут прљавином и ђубрестом.

Отац Давид Перовић припрема обимнији извештај који ће бити представљен Светом Синоду и јавности.

ФЕБРУАР

ЗАХТЕВ ПРЕМИЈЕРА ЂИНЂИЋА РЕГИОНАЛНОМ КОМАНДАНТУ НАТО-А: ПОВРАТАК НА КОСОВО

Премијер Владе Србије Зоран Ђинђић затражио је јуче од команданта снага НАТО-а у југоисточној Европи Грегорија Денсона да обезбеди услове за неопложен повратак до хиљаду припадника југословенских снага безбедности на Косово. То је у складу са Резолуцијом Савета безбедности 1244, која предвиђа да се међународне организације створе услове у прелазном периоду за повратак повратак контингента југословенске војске и полиције. У складу са мандатом НАТО-а, тражи се испуњење тог дела Резолуције 1244. Исто тако, премијер је изразио забрињеност да се због смањења

снага безбедносне функције препосе на локалне структуре, без икаквих консултација са надлежним органима Србије и Југославије и без уважавања и минималног суверенитета Србије и Југославије

КОСОВО ПРЕТИ ДА ДЕСТАБИЛИЗУЈЕ БАЛКАН

Премијер Зоран Ђинђић упутно је јуче члановима Савета безбедности писмо којим изражава забринутост поводом догађаја на Косову и Метохији, који би могли да дестабилизују и Србију и Балкан. Чланови савета безбедности упозорава да је последњи тренутак да се заустави заокруживање независног Косова. Писмо у целини препосимо: члановима Савета Безбедности. На крају писма премијер каже:

Веома сам забринут оним што се догађа у вези са Косовом и Метохијом, и још више, оним што видим да ће се у непосредној будућности догађати. Греше сви који мисле да то може проћи без драматичних последица. Мој основни интерес, као и интерес реформске Владе у Београду, јесте да очувамо стабилност региона, ефикасну заштиту људских права, да бисмо могли успешно решавати нагомилане економске проблеме, да бисмо умањили огромно сиромаштво нашег становништва и да бисмо што пре испунили услове за европску интеграцију. Сви ови амбициозни циљеви могу да буду поништени ако се у погледу решавања проблема Косова без одлагања не крене у тражење здравог компромиса, који ће уважавати и легитимне интересе Србије и Србије и Црне Горе, и српске националне заједнице на Косову и Метохији.

ПРАВИ ТРЕНУТАК

„Након конституисања државе Србије и Црне Горе наш главни национални приоритет је статус Косова“, изјавио је српски премијер Зоран Ђинђић у интервјуу за „Глас Америке“.

Оцењујући да је после усвајања Уставне повеље нове заједнице „прави тренутак“ да се постави питање коначног решења за Косово, Ђинђић је објаснио да се без тог решења не може донети „један логичан устав Србије“ нити планирати европска интеграције наше земље.

Ђинђић је објаснио да статусно питање Косова до сада није енергичније постављано јер се чекало да се прво реши питање Србије и Црне Горе како оно не би „омело ту динамику договарања“.

„Подразумева се да грађани српске националности на Косову и Метохији и они који су протерани заслужују безбедност, слободу кретања и сва она права која немају, али чак и да их добију, то још

није довољно“, казао је Ђинђић и објаснио да „говори о државним правима Србије и Југославије која су статусно много више него само права појединачних грађана српске националности“.

Објашњавајући да тражи да се расправа отвори о обе темс, Ђинђић је навео да „неприхватање тога значи рушење и дејтонског принципа колективних права примењеног у Босни, и принципа који је примењен у Македонији, и принципа који важе у многим земљама у којима су етничка и територијална права измењана“.

„И ако ми неко сад каже да Косово треба да буде изузетак у односу на све те друге ситуације, ја не разумем аргументе због чега би то било тако“, изјавио је Ђинђић.

МАРТ

7. март 2003. год.

Расељени Пећанци траже заштиту и слободан приступ свом гробљу оскрнављени српски гробови на градском гробљу у Пећи.

Делегација расељених Пећанаца, која је јучер предала текст петиције са 1041 потписом за заштиту српског православног гробља у Пећи, данас је посетила Италијанску амбасаду у Београду. Радмилу Шуговић и Зорану Радоњић које су донеле текст петиције примио је први секретар амбасаде Ђашука Греко који је обећао да ће о свему обавестити италијанског министра одбране и Владу у Риму. Српско православно гробље у Пећи је у зони заштите италијанских снага КФОР-а.

Оне су се у име расељених Пећанаца захвалиле италијанским војницима за све што на терену чине за заштиту српских светиња и народа и изразиле наду да ће се коначно предузети конкретне мере које ће омогућити решавање овог болног питања.

Локални извори КФОР-а у Пећи најављују да се ових дана очекује посебна посета заменика министра одбране Италије Филипа Берселија Пећи и Пећком гробљу, где такође лежи сахрањено и педесетак италијанских војника из Другог светског рата чији су гробови покривени шупом и смећем након 1999. године.

Текст петиције гласи:

Ми долепотписани најљубазније вас молимо, с обзиром да нам можете помоћи:

- да се заштити српско гробље у Пећи од рушења и оскрнављења,
- да се уклоне гомиле отпадака са гробља и око њега,
- да нам се помогне на сваки могући начин да се наше повремене посете последњем почивалишту наших најдражих могу обављати у миру, сигурности и достојанствено.

Ми смо ранији становници Пећи и околине - сада расељена лица која не могу одавати пошту својим преминулим члановима породице под садашњим околностима. Сигурни смо да ћете нас разумети, јер је овај наш захтев само једна нормална људска жеља.
(потписи 1041 Пећанца)

13. март.

УБИЈЕН ЗОРАН ЂИНЋИЋ

Београд - Премијер Србије Зоран Ђинђић преминуо је у Ургентном центру Клиничког центра Србије у 13,30 часова, након што је у 12,25 часова испред зграде Владе Србије на њега извршен атентат - саопштио је јуче потпредседник Владе Србије Небојша Човић. На Ђинђића је пуцано из зграде у улици Адмирала Гепрата 14, погођен је са два снајперска хица када се налазио у близини споредног улаза у Владу Србије.

Председница Скупштине Србије Наташа Мићић прогласила је јуче ванредно стање.

Влада Србије прогласила је тродневну жалост поводом смрти премијера.

24.03.2003.год.

ЗАКЉУЧЦИ СНВКИМ И СНВ СЕВЕРНОГ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

СНВКиМ и СНВ Северног Косова и Метохије, на састанку одржаном 24.03.2003.године у Звечашу, а поводом одлуке господина Штајнера и одлучним чином да изврши пренос овлашћења са међународне заједнице на привремене институције Косова и Метохије и након свеобухватне расправе донело је своје оцене и закључке:

Пренос овлашћења од стране СПГС, односно представника међународне заједнице, на локалну заједницу, а која су предвиђена поглављем В Уставног оквира, не базирају се на чињеницама, као и реалности стања у процесу демократизације на Косову и Метохији, јер:

- а) Непостојање владавине права,
- б) Нефункционално привремених институција на Косову и Метохији,
- в) Непоштовање правних аката, донетих до сада на Косову и Метохији
- д) Селективна примена закона и уредби на Косову и Метохији,
- е) Недоступност институција за српску заједницу на Косову и Метохији.

Из свега наведеног, за српску заједницу на Косову и Метохији не постоје основна људска права, као што су права на живот, имовину, слободу кретања и друго.

У даљем тексту се каже да је предлог преношења надлежности, резервисаних за СПГС, су у директној супротности са Резолуцијом 1244 СБ УН и свим осталим документима донетим о Косову и Метохији. На тај начин, уводи се на мала врата независност Косова и Метохије. Тиме се онемогућава и објектна децентрализација, односно, конституција за све заједнице на Косову и Метохији. Преносом ових овлашћења, а нарочито у делу:

- а) министарске политике
- б) спољних послова
- в) Косовског заштитног корпуса, и др.

Флагрантно се крши Резолуција 1244 и онемогућаје утицај Србије и Заједнице држава СЦГ да учествује у даљим преговорима, чиме се оспорава суверенитет и територијални интегритет Србије и државне Заједнице СЦГ и стварају темељи нове „квази“ државе Косово, на територији суверене државе чланице УН.

30. март 2003. год.

БУДИ СЕ НАДА У МАСОВНИЈИ ПОВРАТАК СРБА У ПРИЗРЕНСКИ КРАЈ

Епископ рашко-призренски г. Артемије посетио је у току суботе и недеље (28-29. марта) преостале Србе у призренском крају и поздравио прве српске повратнике у селу Новаке. Заједно са епископом Артемијем и његовим најближим сарадницима путувала је лекарска екипа из Грачанице са лекаром - монахињом Ирипом из манастира Грачаница и Светланом Стевић, директорком НВО „Мајка Девет Југовица“, чији представници редовно обилазе Косово и Метохију и деле хуманитарну помоћ која углавном пристиже преко Епархије рашко-призренске. У име Коалиције ПОВРАТАК призренски крај је са епископом Артемијем посетио г. Раићел Нојкић, члан СНВ КИМ.

УМЕСТО ПОВРАТКА, И ДАЉЕ ОДЛАЗАК СРБА ФОРМИРАНА ЗАЈЕДНИЦА СРПСКИХ ОПШТИНА КОСОВСКОГ ПОМОРАВЉА

У селу Сташишор код Ђилана недавно је формирана Заједница српских општина косовског Поморавља чији је циљ да спречи даље иселавање Срба из овог дела Косова. Пре доласка међунаро-

дних снага у овом делу јужне покрајине живело је 60.000 Срба, а сада је тај број у пола мањи. Како је на јучерашњој конференцији за новинаре рекла Рада Трајковић посланик у Скупштини Косова, циљ формирања ове заједнице није стварање неке сепаратне организације, већ скреће пажњу на нерешено питање Косова и Метохије.

– И даље је на делу кршење људских права. Истовремено, шеф УИМИК-а Михаел Штајнер жели да све надлежности пренесе на косовске институције, а оне су Србима недоступне. Ни три одсто Срба није запослено у институцијама на Косову, а на локалном нивоу чак ни један одсто – истакла је Трајковић.

Према речима др Милана Ивановића, председника Српског националног већа северног Косова, преношење надлежности је у супротности са Резолуцијом 1244 јер доприноси стварању независног Косова. Законодавна, судска и извршна власт већ су практично пренете на косовске институције. Ивановић је оптужио Штајнера да свој мандат користи за завршавање овог посла. Према његовом мишљењу, и неке изјаве коалиције „Повратак“, попут оне да преповење надлежности није противно резолуцији Савета безбедности, нису ишле на руку Србима.

О угрожености Срба у косовском Поморављу говорио је и Ненад Којић из Витице, председник одбора Заједнице српских општина. Он је нагласио да Срби не траже отцепљење нити желе да уђу у сукоб са било ким, већ само да скрену пажњу на тешку ситуацију у овом делу Космета.

– Ми буквално постајемо са овог подручја. У овом делу Косова убијено је више од 200 Срба, преко 100 је рањено, а 50 киднаповано. Градови су готово очисти. У Ђајлану је било 20.000 Срба, а сада их је остало 200, у Косовској Каменици од некадашњих две хиљаде остало их је само 900. Уместо повратка, и даље имамо одлазак. Тражили смо од Штајнера да спроведе децентрализацију, нудили смо и своју помоћ и руку помирења Албанцима, али од свега тога за сада ништа – рекао је Којић.

У четвртак ће, како је јуче најављено, у Косовској Митровици бити одржан протест против преношења надлежности на косовске институције и против стварања независног Косова.

Референдум и на Космету

Према мишљењу Раде Трајковић, референдум о новом уставу Србије мора бити одржан и на Космету. Он треба да буде понуђен и албанској заједници, иако је јасно да ће га, каже Трајковић, прихватити само Срби који живе у покрајини. Када је реч о представницима косовске скупштине у уставној комисији, Трајковићева сматра да не постоје чланови Скупштине Косова који су спремни на сарадњу.

АПРИЛ

ПРИПАДАТЕ ЕВРОПСКОЈ ПОРОДИЦИ НАРОДА

СТРАЗБУР 5. априла (ФоНет) - Пријем у Савет Европе представља и званичну потврду да Србија и Црна Гора припадају европској породици народа, али и велику шансу за ову земљу да буде равноправно заступљена у институцијама савремене Европе и утиче на формирање њене заједничке политике, изјавио је председник Парламентарне скупштине савета Европе Петер Шидер.

„После трагичног убиства премијера Србије Зорана Ђинђића“, објаснио је Шидер, „сматрали смо да је неопходно упутити јасан позитиван сигнал Србији и Црној Гори да су добродошли, да их желимо у Савету Европе и да је потребно да наставе демократским путем којим су кренули“.

Пријем у Савет Европе, према његовим речима, подразумева одређена права, као што су учешће и одлучивање у Парламентарној скупштини, њеним радним телима и Комитету министара, а или приступ Европском суду за људска права. То, са друге стране, напосмину је Шидер, подразумева и велику одговорност за поштовање обавеза које проистичу из чланства, којих у случају Србије и Црне Горе има доста и са којим би испуњавањем требало почети одмах.

Осврћући се на позицију Косова, Шидер је одговорио да је Савет Европе, прихватањем Србије и Црне Горе, прихватио „све њихове грађане, укључујући и грађане Косова“ и изразио наду „да ће и они уживати сва права која проистичу из Европске конвенције о људским правима, да ће имати приступ тој конвенцији и Европском суду за људска права“.

РЕЦЕПИ: КОСОВО НИЈЕ У САВЕТУ ЕВРОПЕ

Приштина, 5. априла (Ганјуг)

Премијер Косова Бајрам Реџепи упутио је писмо председнику Парламентарне скупштине Савета Европе Петеру Шидеру, у коме га обавештава да се пријем Србије и Црне Горе у Савет Европе не односи на Косово „јер Косово није део Србије“.

Реџепи је у писму упозорио на „деструктивну политику“ коју званични Београд води према Косову и најавио да ће прелазне косовске институције „учинити све како би и Косово постало део Савета Европе“.

ИЗЈАВА ШИДЕРА ВОДИ У РАТ

ПРИШТИНА (Ганјуг) - Влада Косова се најоштрије противи изјави председника Парламентарне скупштине Савета Европе Петера Шидера да су пријемом Србије и Црне Горе у СЕ и грађани Косова и Метохије укључени у ту европску институцију, изјавио је саветник премијера Косова Бајрама Редџепа, Редџеп Хоти.

„Такве изјаве нас не воде ка помирењу, већ ка новим ратовима, а они пишу ни у чијем интересу“, оценио је Хоти. Он је додао да је изјава премијера Редџепа да је Косово спремно да као независна држава постане део СЕ у духу промена које су се десиле и навео да се пада да ће, када дође време, то схватити и званичници СЕ.

Редџеп је у суботу упутио писмо Шидеру у коме је изнео став да се пријем СЕГ у СЕ не односи на Косово, „јер Косово није део Србије“.

НОВИЦКИ ПОСЕТИО ШАРСКУ ЖУПУ

ПРИШТИНА (Фонет) - Косовски омбудсман Марек Антони Новицки је, заједно са својим замеником Љубинком Тодоровићем и оцем Германом из манастира Свети Архангел, посетио нека српска села у Шарској Жупи, саопштила је јуче канцеларија омбудсмана.

Циљ ове посете био је да се омбудсман Новицки ближе упозна са ситуацијом и проблемима мештана, а посебно повратника. Повратници су се жалили омбудсману на недостатак адекватне помоћи у најтежем тренутку када су се вратили својим кућама, због чега су неки одлучили да се поново врате у избеглиштво, док су други остали, јер им суседи Срби помажу.

Према њиховом мишљењу, хуманитарне организације и институције, које су одговорне за повратак расељених лица, обећале су пуно, али је њихов труд недовољан, па тренутно стање не може охрабрити друге избеглице да се врате.

АНАН: ПРЕКИНУТИ ЗАСТРАШИВАЊЕ И НАСИЉЕ НАД МАЊИНАМА

Њујорк - (Бета) - Генерални секретар Уједињених нација Кофи Анан изразио је забринутост што се лидери косовских Албанаца и косовске институције сувише баве „симболима и имиџом“ и што промовишу ставове супротне Резолуцији 1244. „Иако је на Косову током последња три месеца почео процес преноса додатних овлашћења са мисије Уједињених нација на локалне власти, остало је још доста да се уради да би се успоставиле репрезентативне и

функционалне институције“, навео је Анан у извештају Савету безбедности о четворомесечном раду Мисије УН на Косову. Извештај ће бити поднет на отвореној седници СБ УН посвећеној Косову у среду, 23. априла.

Генерални секретар је позвао све локалне лидере да заједно раде на консолидовању косовских институција тако што ће се фокусирати на суштинска питања и практичне резултате, „уместо што институционални развој држе као таоца политичких и етничких несугласица“. „Застрашивање, претње и насиље уперено против мањина се, међутим, и даље догађа, са циљем да се мањинско становништво обесхрабри да учествује у јавном животу“, упозорио је Кофи Анан. УНМИК, према Анановим речима, „лапорно ради како би створио услове за повратак припадника мањинских заједница на Косово“ и већ је, како је навео, „остварен напредак на терену“, спремају се пројекти и припрема становништво у областима где расељени треба да се врате, како би повратак био безбедан и одржив. Потпредседник Владе Србије Нобојша Човић отпутоваће у Њујорк како би присуствовао седници СБ УН следеће среде и поднеће савету извештај као председник државног Координационог центра за Косово и Метохију.

АНА НА СПИСКУ ТЕРОРИСТИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Приштина, 17. априла - Специјални представник генералног секретара УН за Космет Михаел Штајнер дошао је данас административну одлуку којом се самозвана Албанска национална армија - „АНА“ проглашава терористичком организацијом. Како стоји у образложењу данас донете одлуке, „она је у складу са надлежностима које су дате цивилном администратору УН за Космет, а на основу уредбе УНМИК-а 2001/12“ у којој стоји да се односи на „обуштавање тероризма и других криминалних аката“. У образложењу одлуке се каже да је „АНА“ преузела одговорност за терористички акт који је имао за циљ да убије невинне цивиле и да штети јавном власништву.

Директивом је јасно назначено да изјаве, или пропагандни материјал „АНА“, укључујући и њену Интернет страницу, јасно показују да ова организација своје циљеве жели да оствари коришћењем насиља. Административном директивом која је од данас на спазу истакнуто је и то да ће свако активно учествовање у „АНА“ подразумевати криминални и унапред осуђени акт.

ШТАЈНЕР: ОВО ЈЕ ТЕРОРИСТИЧКИ АКТ

Бањска, 16. априла

Специјални представник генералног секретара УН за Космет Михаел Штајнер посетио је данас село Лозиште и минирани мост и том приликом истакао да је ово терористички акт и да нема везе са политиком, нити са обичним криминалом. Како је рекао, „ово је акт за који је цео свет чуо, а уперен је против становништва Косова. Очекујемо од сваког политичког лидера да осуди овај чин, а од становника да се дистанцирају од њега“, рекао је Штајнер и додао да ће КФОР и УНМИК повећати присуство на територији северног Косова, а ићи ће се и ка томе да се обезбеде сви мостови. „КФОР и УНМИК полиција су одговорни за безбедност, а ми ћемо предузети одређене мере. Учинићемо све да пронађемо актере овог терористичког чина“, рекао је Штајнер.

Новинарима испод моста који је минирао у ноћи између петка и суботе, 15 минута после поноћи, обратио се Стефан Фелер, комесар УНМИК полиције за Косово и Метохију, потврдивши да је основана оперативна група која је до сада привела три лица. Додао је да оперативци утврђују идентитет две, како је он рекао, жртве, али да УНМИК полиција, у циљу истраге, још не објављује њихов идентитет. Фелер је такође рекао да је поводом овог терористичког акта обављен и претрес сумњивих објеката, а том приликом конфисковано је једно возило.

На питање новинара да ли је тачно да међу погинулима има и припадника Косовског заштитног корпуса, Михаел Штајнер је рекао да не треба одмах доносити закључке. „То су терористи, без обзира коме припадају. Морамо бити обазриви, јер, ако је реч о поједици, не можемо да осудимо целу организацију“, рекао је Штајнер додавши да „постоји предлог да се поправка моста обави у три наредне недеље“.

Председник Координационог центра Небојша Човић

ШТАЈНЕР КОСОВУ ДАЈЕ ОБРИСЕ НЕЗАВИСНЕ ДРЖАВЕ

БЕОГРАД, (Бета) - Председник Координационог центра (КЦ) за Косово и Метохију Небојша Човић обавестио је генералног секретара Уједињених нација Кофи Анана и чланове Савета безбедности који расправљају о стању у покрајини, да шеф УНМИК-а Михаел Штајнер, „на измаку свог мандата, жури да Косову да обрисе независне државе“.

Човић је у писму, упућеног Анану и Савету безбедности, предјучерашњу седницу, подсетио да је Штајнер као специјални представник УН својевремено формулисао услове које треба испунити пре било каквих расправа о коначном решењу за Косово и Метохију.

„Сада, на жалост - пре него што је било шта остварено од услова који сажимају и међународна очекивања, пре дијалога Приштине и Београда - шеф УНМИК-а на измаку свог мандата, жури да Косову да обрисе независне државе“, навео је Човић.

Истичући да се труди да помогне, а не да одмогне, Човић примећује да је од пројеката и обећања Михаела Штајнера јак мало и остварено.

У покрајини, по оцени Човића, и даље нема владавине закона, слободе кретања за Србе и поштују се права људи да у њој остану или да се врате.

ПИСМО АНАНУ

Председник Кординационог центра каже да, ако би на Косову било владавине закона, знало би се шта је са отетим и несталим Србима, а Срби, као и остали неалбанци, не би били грађани другог реда и не би се против њих у судовима водили спорови мотивисани етничком мржњом.

„Нема слободе кретања за Србе. Да има те слободе не би се на Косову комуницирало само у оквиру етничких група и заједница. Да има слободе не би Срби на Косову и Метохији живели у енклавама, што је друго име за гето“, написао је Човић у писму Анану и члановима Савета безбедности.

Упозорење Савета Безбедности

КОСОВСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ ПОКУШАВАЈУ ДА ПРЕУЗМУ ОВЛАШЋЕЊА

Њујорк, 23. априла 2003. (Бета)

Амбасадор Србије и Црне Горе у Уједињеним нацијама Дејан Шаховић изјавио је вечерас да су чланови Савета безбедности на данашњем састанку енергично упозорили привремене косовске институције да не покушавају да преузму овлашћења која у покрајини искључиво има специјални представник УН Михаел Штајнер.

Шаховић је Бети после седнице СБ посвећене Косову изјавио да је амбасадорима земаља чланица СБ пренео став СЦГ да предос овлашћења са УНМИК-а на косовске институције ни у ком случају не сме да доведе до тога да се са ингерсицијама пребацују и елементи државности и да институције стекну карактер државних.

Амнести интернешенел о стању људских и мањинских права на Косову

ЗАТОЧЕНИЦИ У СОПСТВЕНИМ КУЋАМА

Брисел - Срби и остали мањински народи су „заточеници у сопственим кућама“ на Косову, закључује организација Амнести интернешенел у најновијем извештају посвећеном стању људских и мањинских права у тој јужној српској Покрајини, који је јуче достављен извештачима у Бриселу.

У извештају се истиче да се права Срба и осталих мањинских народа на Косову и данас, скоро четири године после доласка Уједињених нација и НАТО у ту Покрајину, драстично крше и да они живе у непрекидној опасности по сопствене животе. То, наравно, имплицира и одговорност међународне заједнице за врло тешку ситуацију на Косову, напомиње се у извештају, који носи наслов „Заточеници у сопственим кућама“.

Амнести набраја мноштво примера и то веома драстичних који показују флагаантно кршење основних људских права Срба и других мањинских народа. Тако се наводи да су пребијања, отмице, пуцање из заседе, бомбашки напади, убијања и застрашивања свакодневна појава на Косову. Велики број тих криминалних дела остаје нерешени, починиоци су у даље на слободи и припремају се за нова криминална дела, што само подгрејава климу страха и нарушава основна људска права, истиче се у извештају Амнести интернешенела. У извештају се посебно указује на мучке деце припадника етничких мањина на Косову. Како се наводи, деца припадника етничких мањина које живе у мешовитим срединама да би могла да иду у школу морају да имају сталну пратњу војника КФОР.

Дискриминација етничких мањина је очигледна и у здравству, каже се даље, уз закључак да се смртност међу припадницима етничких мањина баш због тога непрекидно повећава. Поврх тога, незапосленост међу Србима и Ромима на Косову је 90 одсто. Према мишљењу аутора извештаја, Албанци који живе у регионима где су мањина имају сличне проблеме. Амнести интернешенел јасно указује да је међународна заједница доживела неуспех на Косову и да би управо то требало да послужи као искуство за деловање у постконфликтним срединама, као што је, на пример, Ирак.

Непосредна последица такве ситуација на Косову, према мишљењу Амнести интернешенела, јесте веома скроман повратак избеглица и расељених лица. У извештају се подсећа да је 1999. године са Косова избегло више од 230.000 припадника етничких група, међу којима су Срби најбројнији, а да се до данас својим кућама вратило једва 5.800 људи, при чему, како се напомиње, повратак избеглица углавном зависи од присутности КФОР. (Танјуг)

Премијер Зоран Живковић се са представницима косовских Срба договорио о формирању државног већа за Косово

ЗА ИМЕНОВАЊА ПАДЛЕЖНА ВЛАДА СРБИЈЕ

Београд - На састанку Зорана Живковића, републичког премијера Србије и Небојше Човића, председника Координационог центра за Косово и Метохију, са представницима Коалиције Повратак и оба српска национална већа, СНВ Косова и Метохије и СНВ за северно Косово и Метохију, који је одржан 30. априла у Београду, договорено је да се формира државно веће за Косово и Метохију. Државно веће биће састављено од послатаца највиших државних функција у Србији и државној заједници.

– То би било политичко тело чији ће главни задатак бити да се бави заштитом права Србије и Срба на Косову и Метохији. Одлуке овог тела се не би релативизовале кроз рад ове или оне политичке странке или организације. Ово не треба да уплаши никога у свету или албанску заједницу на Косову, ово није никаква нова политика. Само желимо да у односима са међународном заједницом и албанском заједницом на КиМ српски став и став Србије буде јаснији и прецизнији - изјавио је премијер Живковић после састанка.

Епископ рашко-призренски Артемије (Радосављевић), председник СНВ Косова и Метохије, изјавио је за Данас да би убудуће државно веће, поред највиших представника државних власти, требало да уђу и представници Српске православне цркве на Косову и Метохији и представници косовских Срба. Именовање чланова Већа, према његовим речима требало би да обави Влада Србије што пре, мада на састанку нису прецизирали рокови, као и датум свих ситуалних нових састанака косовских Срба са властима у Београду.

– Задатак Државног већа биће да формулише државну стратегију око које ћемо се сви окушати. На држави је за заштити државне интересе, у које спада и питање односа према косовским Албанцима - објаснила је за Данас Рада Трајковић, посланик Коалиције Повратак са замрзнутим статусом и потпредседник СНВ Косова и Метохије.

На састанку је поновљен захтев УНМИКу да започне процес повратка Срба на Косово и Метохију. Наглашена потреба за уважањем права Србије и колективних права Срба на Косову и Метохији, успостављање њихове безбедности и слободе кретања, децентрализације власти и примене Споразума о северној Митровици. Договорен је јединствен наступ свих српских организација на Косову и Метохији, наводи се у саопштењу које је пренела Бета.

Ј. Т.

КООРДИНАЦИОНИ ЦЕНТАР ОЦЕЊУЈЕ УЧЕШЋЕ СРБА У КЗК НЕДОПУСТИВО

Београд - Координациони центар за Косово позвао је косовске Србе да не улазе у Косовски заштитни корпус јер је он „директни наследник Ослободилачке војске Косова и организација која стоји иза бројних терористичких напада на припаднике српске и осталих неалбанских заједница“. „Сви Срби треба да буду свесни чињенице“, наводи Координациони центар у саопштењу, да КЗК пружа „логистичку подршку терористичкој организацији АНА, одговорној за недавне терористичке нападе на северу Косова“, попут минирања железничког моста у Звечану.

„Недопустиво је да било који Србин уђе у такву организацију“, упозорио је центар, објаснивши да је деловање КЗК директно супротно улози коју предвиђа Уставни оквир Косова, као и да он „претендује да прерасте у својсвену косовску војску“. Координациони центар је позвао Србе да не приступају ни програмима обуке и активностима које организује КЗК, „све док се његова улога не сведе на ону предвиђену Уставним оквиром и Резолуцијом 1244“.

МАЈ

11. мај 2003. год.

КАМЕНОВАНА ЦРКВЕ Св. НИКОЛЕ У ПРИШТИНИ

Епархија рашко-призренска и косовско-метохијска најоштрије осуђује синоћњи напад каменицама албанских хулигана на цркву Св. Николе у Приштини. Напад је према изворима ЕРП КИМ у Приштини био жесток и доводио се синоћ, после првог мрака. Приликом каменовања храма поломљена су стакла ове цркве која је подигнута почетком 19. века на темељима старог православног

манастира Св. Николаја, који се на овом месту помиње у историјским изворима још из 16. века.

Ово, нажалост, није и једини напад на цркву Св. Николе у Приштини која је пакон завршетка рата 1999. године више пута била мета вандалских напада. До сада је такође забележено и више напада на недовршени храм Христа Спаса поред Универзитетске библиотеке. Све до пре месец дана црква Св. Николе је била под сталном заштитом КФОР-а. Чим је стража уклоњена почеле су провокације. Епископ Артемије је лично писменим путем упозорио међународне представнике у Приштини да би КФОР поново морао да обезбеди храм и парохијски дом. Пажњом на овај ашел није уследио позитиван одговор и црква је заједно са неколико преосталих српских домова око ње остала без сталне заштите.

Јучерашње каменовање цркве у Приштини још једном је показао да уклањање обезбеђења око храмова који се налазе у зонама ризика представља опасан експеримент који може да доведе до озбиљних и нежељених последица. Довољно је да се присетимо миширања православне цркве у селу Љубово код Истока и напада на цркву у Ђураковцу у децембру месецу прошле године.

Епархија хитно захтева од УНМИК-а и КФОР-а да се предузму одговарајуће мере како би се овакви напади убудуће спречили и црква Св. Николе обезбедила за потребе преосталих двестотинак православних верника који на богослужења и даље одлазе у пратњи КФОР-а или полиције.

10. мај 2003.

НАСТАВЉА СЕ ЕТНИЧКИ ТЕРОР НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

На Косову и Метохији и даље постоје две реалности које једна с другом имају мало шта заједничко. С једне стране чују се званичне изјаве појединачних међународних представника и лидера косовских Албанаца у којима се говори о сталном побољшању ситуације и о потреби да се што пре пренесу одговорности УНМИК-а на локално становништво. С друге стране, за косовско-метохијске Србе, а већим делом и за друге угрожене мањинске заједнице које и даље живе у опсташном стању, ситуација не само да се не мења на боље, већ живот реално постаје све тежи, а будућност све неизвеснија.

СТАРИЦА НАЂЕНА У ЛОКВИ КРВИ

Уочи васкршњих празника, на Велики Петак 25. априла албански хулигани сурово су претукли Српкињу Смиљку Апђелковић

(66) у њеној кући у Липљану. Нападаци су ушли је око 17 сати у кућу Анђелковића и Смиљки Анђелковић, која је у то време била сама, пацели тешке телесне повреде. Када је њен супруг Љубинко Анђелковић стигао кући, затекао је супругу како лежи у кухињи у локви крви, а крвава је била и столица којом је, како се чини, старича више пута ударана у главу. Прва помоћ јој је указана у болници „Симонида“ у Грачапци, где су лекари констатовали тешке повреде лобање. Породица Анђелковић је већ одавно изложена претњама локалних албанских екстремиста који под сваку цену желе да откупе њихов стан и прикуде Анђелковиће да се иселе из Липљана. Овај напад изазвао је додатну узнемиреност у овој општини централног Косова у којој преосталих неколико хиљада Срба већ четири године живи под константним етничким терором албанске већине.

Истог дана албански полицајци, припадници Косовске полиције (КПС), без икаквог конкретног разлога, готово пет сати држали су кошој српских аутобуса и возила на административној граници Косова и Метохије код Подујева. Иако је конвој имао редовну пратњу КФОР-а, која је требало да их спроведе до Брезовице како би са својом родбином прославили наступајуће празнике, Косовска полиција није дозволила пролаз возилима. Тек након интервенције представнице Епархије рањко-призренске гђе. Светлане Стевић у седишту УНМИК полиције у Приштини албански полицајци су пустили српски кошој да продужи свој пут.

ДЕЛА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ У КОНТЕЈНЕРИМА ЗА СМЕЋЕ

Истог дана, када су православни хришћани молитвено обележавали дан Христовог распећа и голготског страдања, стигла је потресна вест из Гњилана да су Албанци из градске библиотеке избацили на сметлиште око 1000 књига на српском језику. Међу књигама које су се нашле у контејнерима за смеће могли су се видети наслови познатог српског нобеловца Иве Андрића. Његоша и песникиње Десанке Максимовић. Нажалост ово варварско дело које подсећа на паљење књига из времена нацизма није једини случај ове врсте. Непосредно након завршетка рата 1999. године и доласка међународне мисије УН и КФОР-а на Косово и Метохију хиљаде српских књига избачене су из библиотека косовско-метохијских градова у којима живи већинско албанско становништво и запаљене. Слично се поступало и са књигама из приватних библиотека које њихови власници Срби нису на време стигли да евакуишу. Овај пајовији анти-цивилизацијски акт понајбоље илуструје стравичне обриси нове државе која се успоставља на овим

просторима, нажалост под управом и покровитељством УН. Косовски омбудсман, Пољак Марек Новицки наредио је хитну истрагу и заложио се да се преостале српске књиге заштите од уништавања. Као и у сличним приликама ниједан представник косовских Албанаца није осудио овај чин нити је избацивање српских књига на сметлиште у изазвало било какву пажњу албанске „интелектуалне јавности“.

УЧЕСТАЛИ АЛБАНСКИ НАПАДИ НА СРБЕ У СУВОМ ДОЛУ

Само неколико дана после празника Васкрсења Христовог, 3. маја, Милан и Милорад Јефтић, мештаци Сувог Дола, села у близини Косовске Митровице, повређени су када је на њих намерно налетео аутобус којим је управљао косовски Албанац. Међународна полиција одмах је ухапсила возача који ових дана треба да буде изведен пред суд. Само три дана касније (6. маја) аутобус „Космет-превоза“ који је превозио ђаке српске националности на релацији Косовска Митровица-Суви До, камповали су Албанци. Повређених није било, али је аутобус демолиран.

Срби из Сувог Дола, огорчени честалим нападима Албанаца организовали су протест 7 маја и затражили ефикаснију заштиту од албанских екстремиста. Да би растерали 250 окупљених Срба припадници данског батаљона КФОР бацали су „сузавац“ на мештаци не обзирајући се на присутне жене и децу. Том приликом је повређена Гордана Јефтић, која је потом у тешком здравственом стању пребачена у Медицински центар у Косовској Митровици. Осим тога, припадници КФОР-а су према тврђењу локалних Срба одузели њихов аутобус (који је претходног дана био кампован) и који је до сада био њихова једина веза са Косовском Митровицом.

Истог дана, албански екстремисти нанели су тешке повреде таксиста из тог села Дејану Јефтићу, од којих се још опоравља у Медицинском центру у Косовској Митровици.

КОСОВСКИ ЗАШТИТНИ КОРПУС ИПАК УМЕШАН У ТЕРОРИСТИЧКИ НАПАД

У међувремену, представници УНМИК-а су коначно званично потврдили да иза постављања експлозива на мосту у селу Лозините код Звечана стоје двојица припадника Косовског заштитног корпуса (КЗК). Ова вест појавила се у јеку све интензивнијих покушаја представника КЗК да у јавности створе утисак како ова органи-

зација треба да буде трансформисана у будућу војску Косова. Координациони центар за Косово и Метохију одмах је позвао косовске Србе да не улазе у Косовски заштитни корпус јер је он „директни наследник Ослободилачке војске Косова и организација која стоји иза бројних терористичких напада на припаднике српске и осталих исламских заједница“. „Сви Срби треба да буду свесни чињенице“, наводи Координациони центар у свом саопштењу, да КЗК пружа „логистичку подршку терористичкој организацији АНА, одговорној за недавне терористичке нападе на северу Косова“. Незванично потврду да КЗК заиста има чврсте везе са тзв. „Албанском националном Армијом“, коју је прошлог месеца шеф УНМИК-а ставио на листу терористичких организација, дали су и међународни представници мисије УН који су обавестили јавност да се због умешаности припадника КЗК у терористички напад у Позитшту отказују програма обуке припадника Корпуса у иностранству. По тврђењу лидера косовских Срба фамозна АНА је у ствари фантомска организација иза које својим људством и логистиком у потпуности стоји Косовски заштитни корпус.

ОСКРНАВЉЕНО СРПСКО ГРОБЉЕ КОД ВИТИНЕ

Нажалост, ову црну хропику завршавамо и најновијим примером скрнављења православног гробља у селу Житиње код Косовске Витине где су непознате особе потпуно су порушиле једанаест надгробних споменика. По изјави Зорана Сташковића, расељеног лица, који је смештен недалеко од свог села у суседном Клокоту, скрнављење надгробних споменика највероватније се десило за време првомајских празника, а међу порушенима је и споменик његовом сину којег су албански екстремисти убили пре 4 године на кућном прагу. Иначе Срби из Житиња морали су да напусте своје село у лето 1999. године под притиском локалних албанских екстремиста и од тада у селу живе само Албанци.

У свим овим случајевима, као по обичају, потпуно је изостала одоварајућа реакција косовских институција које изгледа више бригу о томе како да Покрајина што пре постаје независна албанска држава него у каквим ће условима живети њено становништво. Поштовање права невинског становништва, ред и поредак одавно су на маргини интересовања водећих албанских политичара који свету покушавају да прикажу потпуно другачију слику која не одговара стварности на овим просторима и тако прикрију горку истину да је након 1999. на Косову и Метохији успостављен режим терора и етничке дискриминације који траје све до данас уз прећутну подршку међународних кругова.

УГРОЖЕНА ИМОВИНА СПЦ

УНМИК-ова уредба о приватизацији прети да омогући албанским приватним фирмама да легално приватизују бившу црквену имовину и тако онемогуће повратак одузете земље законском власнику, оценила је епархија рашко-призренска Српске православне цркве. „Ова уредба, по мишљењу правних саветника епархије, отвара процес у коме ће се имовина СПЦ конфискована за време комунистичке власти, ускоро паћи у албанским приватним рукама и тако заувек отуђити од Цркве“, поручују из Рашко-призренске епархије.

Како је наведено, пре Другог светског рата СПЦ је била један од највећих земљопоседника на Косову и Метохији, а само манастиру Високи Дечани одузето је око 800 хектара земље. Део црквене имовине, конфисковане 1946. године, подељен је албанским селацима а остатак је задржан у државном власништву или додељен друштвеним предузећима. Епархија рашко-призренска тврди да Албанци врпе притисак на УНМИК за што скорију приватизацију, јер Министарство правде Србије припрема закон о денационализацији.

Б. Б.

ЧОВИЋ: ШТАЈНЕРОВА УРЕДБА О ЗЕМЉИШТУ ОТИМАЧИНА

Председник Координационог центра за Косово и Метохију Небојша Човић оценио је да је Уредбу шефа УНМИК-а Михасла Штајнера, којом се омогућује приватизација друштвеног земљишта у покрајини, једностранца и да представља „отимачицу“ друштвеног капитала.

Човић је рекао да је Штајнерова уредба о трансформацији права коришћења друштвене непокретне имовине „још једна провокација према Београду чији представници нису консултовани у њеном доношењу“.

Човић је најавио да ће Штајнерова уредба о земљишту бити једна од првих тема њиховог за данас најављеног састанка у Приштини.

Човић је позвао међународну заједницу да помогне и заустави такве „једностране потезе који могу да дестабилизују ситуацију и да из фазе када сви заједно колико-толико владамо ситуацијом дођемо у фазу да фактички ситуација почне да влада свима нама“.

Према агенцијским и новинским вестима у периоду децембар 2002-мај 2003.

04 јуни 2003

МАСАКРИРАНА СРПСКА ПОРОДИЦА У ОБИЛИЋУ

Тела три члана породице Столић, пронађена су рано јутрос у њиховој кући у Обилићу где се догодио овај злочин. Пострадали су супружници Слободан и Радмила Столић, стари око 80 година и њихов син Љубинко, стар 50 година. Према извештају очевидаца Слободан Столић на слепочици има прострелну рану од 6 цм, а његов син Љубинко има ране од ножа у пределу срца. Нападачи који су мучки побили чланове породице Столић подметнули су пожар само у соби у којој се убиство догодило како би прикрили трагове злочина. Из дворишта Столићевих такође је украден и њихов аутомобил.

Преостале Србе у Обилићу, који живе у Церској улици, пробудило је у току ноћи пламен из куће Столића. Ватра је брзо локализована и позвана је полиција која је одмах блокирала место злочина. Када су припадници Косовске полиције, који су пристигли у међувремену у већем броју, покушали да изнесу тела дошло је до мањег сукоба између полиције и окупљених Срба који нису дозвољавали да се телесни однесу без присуства српских судских вештака.

Ово гнусно убиство невиних цивила представља још један у низу злочина којима албански екстремисти и терористи покушавају да протерају преостале Србе са Косова и Метохије. У граду Обилићу остало је само још двадесетак српских породица које су већ месецима изложене систематском терору, бомбашким напади-ма и подметањима пожара. Убиство породице Столић потврђује горку истину да положај Срба на Косову и Метохији остаје непромењен већ четири године и да је мањи број злочина искључиво последица изолованости Срба који се држе само својих сиклава и заштићених зона.

У Обилић је око 10.00 часова дошао шеф УНМИК-а Михаел Штајнер. Тренутно у граду је приметно велико присуство припадника полиције и КФОР-а. Делегација СНВ КИМ на челу са Ранђелом Нојкићем посетила је Обилић и упознала се са детаљима овог злочина. Међу локалним српским становништвом влада велико узнемирење и забринутост.

Према информацијама које је добила Инфо-служба ЕРП КИМ у Грачаници је за 12.00 часова заказан велики народни протест на коме ће изразити протест због злочина у Обилићу и систематског кршења људских права српског народа на просторима Покрајине. Очекује се да ће се окупљеном народу обратити и представници СНВ КИМ.

ХРОНИКА

Припремио јеређакон Варнава

БЛАГОВЕСТИ

Средњовековни манастир Ћелије, који се налази на обали реке Градац у подножју ваљевских планина, подигнут је за време краља Драгутина, мада историчари помињу и деспота Стефана Лазаревића, као ктитора. Кроз своју бурну историју он је био и станица духовних вођа српског народа, попут архимандрита Хаџи Рувима. У њему се писмености учио и свети Владика Николај.

И ове године благодат Светога Духа сабрала је у светој Ћелијској обитељи ради празника Пресвете Богородице-Благовести мноштво народа из Србије и Црне Горе. На тај дан се 1894 године и родио преносиви авва Јустин Ћелијски и на тај дан се и престао Господу 1979. године. И како је рекао у беседи на св. архијерејској литургији, коју је заједно са владиком шабачко-ваљевским Лаврентијем, служио и епископ рапко-призренски и косовометохијски г. Артемије, Дух свети нас је сабрао око гроба авве Јустина који и данас проповеда исту ону науку у Васкрслога Господа Исуса Христа, који је ради тога дошао и постао човек да људима проути пут са земље на небо, да их учини Синовима Божијим и да им дарује Живот Вечни.

ВАСКРС

Христов крст и његово Васкрсење представљају суштину нашег живота, наше вере и наше наде. У њима је био и остао смисао нашег рађања, живљења и умирања. Преко Крста Његовог и Распећа открива нам се и дарује неизрепиво тајна божанске љубави, јавља нам се Бог као вечна истинска љубав, као љубав која се жртвује за друге, за људе и народе, за цео свет.

И ове године Српски народ на Косову и Метохији, на службама у храмовима дочекао је да се покљони Крсту и прослави Свето

Васкрсење. У храму Успења Пресвете Богородице епископ рашко-призренски и косово-метохијски г. Артемије заједно са свештенством и монаштвом отпочео је у поноћ богослужење и поклоњење Светом Господу Исусу Христу, једином безгрешном, коме су се и кроз векове клањали. Храмом је одзвањало појање сестриштва манастира Грачанице, препуном верног српског народа као и пред-

ставника УНМИК-а и КФОР-а. У току службе кренула је Васкршња литија око храма, да би на крају свете архијерејске литургије била прочитана Васкршња посланица, Његове светости патријарха српског, г. Павла.

Другог дана Васкршњег празника свету архијерејску литургију, његово преосвећенство епископ рашко-призренски и косово-метохијски, г. Артемије служио је у манастиру Сопоћани. Том приликом владика Артемије рукоположио је сабрата манастира монаха Теоктиста (Кнежевца) у јерођакон.

Пре више деценија комунистичке власти су прекинуле традицију црквенонародног саборања у Новом Пазару. Трећег дана Васкрса, владика Артемије, служећи свету архијерејску литургију, обновио је у Саборном храму св. Николе у Новом Пазару црквенонародно саборање. Тим поводом гости на сабору српског народа су били и хор Димитрија Стефановића из Београда, који је одржао концерт у порти цркве. У многама старе добре црквене традиције се обнављају заслугама свештенослужитеља, њиховој иницијативи и спремности, тако је на светој архијерејској литургији епископ Ар-

темије повопазарског свештеника јереја Томислава Миленковића, унапредио је у чин протојереја, због његове ревности у пастирском раду чија је и заслуга што се обновила традиција црквенонародног саборања.

Рукоположење п. Теоктиста за ђакона

Истога дана у вечерњим сатима владика Артемије је присуствовао Васкршњем концерту у Сава Цетру у Београду, за васкрсли манастир Бурђеве Ступове, у оквиру мисионарске и приложничке акције „Подигнимо Ступове“ под насловом „Све што дише иска хвали Господа, Алилуја“

САБОР ПРАВОСЛАВНЕ ОМЛАДИНЕ

У првој недљи маја у манастиру Студеница је одржан сабор Српске омладине из Србије и дијаспоре у организацији православне омладине ратке области и православне омладине епархије Жичке, благословом владика Артемија и Атанасија. Јавности је предочена Декларација са приоритетним задацима на чијем решавању би требало да се ангажују и СЦП и државни органи Србије и Црне Горе и Републике Српске, а то су.

– Повратак прогнаних Срба на њихова вековна огњишта, не само на Косову и Метохију, него и на осталим подручјима где су живели до пре једне деценије, судбине избеглица, њиховог смештаја и статуса.

– Очекује се да ће СЦП се ангажовати да заштити ћирилице и размотрити „дитање реформи“ које спроводе министарства просвете Србије, Црне Горе и Републике Српске.

– Спречавање „Беле куге“, измена популационе политике, уз предлог светом архијерејском сабору да се привремено обустави

Сабор православне омладине

изградња нових храмова и средства преусмере за помоћ мајкама за свако новорођено дете.

– Индетификовање жртава комунистичког терора и опело жртвама који још нису опојани.

– Успостављање институционалних веза између матице и расејања.

Сабор је завршен богослужбено, светом архијерејском литургијом у манастиру Ђурђеви Ступови, на храмовну славу – Ђурђевдан, коју је служио епископ ратко призренски и косовометохијски г. Артемије, који је том приликом у својој беседи истакао да се нада да ће Сабор постати традиција, што је од великог значаја за духовно васкрсење нашег народа и његов препород.

ПОВООСВЕЂЕНИ ХРАМОВИ

ХРАМ СВ. ГЕОРГИЈА У ЗВЕЧАНУ

Освећтањем и изградњом храмова на Косову и Метохији показује се решљост и спремност српског народа да уз своју мајку цркву, која га никад није остављала и напуштала не само остане, него и обнови свој живот на светој српској земљи.

Епископ рашкопризренски и косовометохијски г. Артемије уз саслужење свештенства и свештеномонаштва освештао је храм св. Георгија у Звечању. Том приликом је владика Артемије, установио црквенонародно саборање у Звечању сваке две недеље по Ђурђевдану, оне недеље када је и извршено освешћење храма у Звечању.

ХРАМ СВ. ВАСИЛИЈА ОСТРОШКОГ У ЛЕПОСАВИЋУ

Уз божију помоћ подигнут је и један од најлепших храмова, први у центру Лепосавића. Храм св. Василија Острошког, освештао је епископ рашкопризренски и косовометохијски г. Артемије заједно са свештством и монашвом, на сам дан празновања овог великог светитеља из рода српскога, уз присуство верног народа и

представника УНМИК-а, КФОР-а и Координационог центра за Косово и Метохију Владе Србије, који је значајно помогао изградњу храма.

Освештаним храмом св. Василија Острошког доминира прелепи иконостас, израђен од стране братије манастира Високи Дечани у њиховој дуборезачкој и икопописачкој радионици.

„РАСПЕТО КОСОВО“ У БЕОГРАДУ

Изложба „Распето Косово“ коју је организовала српска православна епархија рашкопризренска и косовометохијска обила је Чешку, Москву, Минск, па би 20. маја у пренујој аули Народног музеја била представљена Београду, у присуству архијереја СПЦ-а, монаштва и свештенства, представника дипломатског кора, бројних представника уметничког и културног живота Београда, као и представника Владе Републике Србије и председника Координационог

Владика артемије и Матија Бековић

центра за Косово и Метохију, потпредседника владе Небојше Човића и министра културе Бранислава Лечића.

У приредби коју је водио песник Ранко Ђинових, који је присутнима одредитовао своју песму „Жив си оче Харитоне“ наступали су

уметници Данило Лазовић, Славица Стевић, Ивана Жигон, браћа Теофиловић, као и академик Матија Бећковић који је у својој беседи рекао да често чујемо како је Косово изгубљено. Када би то било тачно то би значило ништа друго него да су и Срби изгубљени. А Срби и Косово могу бити изгубљени само заједно. По ту цену ми бранимо Косово, иако имамо и међународну заједницу и приређујемо овакве изложбе на којима „Распето Косово“ путује „ће год има брата у свјету да зажали ко да би помого“.

У обраћању присутнима владика Артемије је рекао да се људима у Београду пружила прилика да виде оно што су ушима слушали, што су у штампи читали, што су понегде неку фотографију видели, да се види скопцентрисан наш бол, туга и паша страдања. Владика Артемије је рекао да са болом у души говори о томе, али са вером у боље сутра, као што су ученици Христови и сви његови верни следбеници били погржени у тугу и жалост на Велики Петак, за време страдања и распећа Господа Христа, али се и обрадовали у недељу Његовом васкрсењу. Као и да хоће да верује да нећемо дуго чекати да и светиње васкрсну из рушевина и да наш народ васкрсне из ових страдања, када се врати на пут наших предака, наше вере и цркве, на пут који нам је Господ показао и наши преци обележили, и дај Боже да то што пре буде. Своју беседу владика Артемије је завршио васкршњим поздравом присутнима. „Христос Воскресе“.

КАНОНИЗАЦИЈА СВ. ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

Неколико дана од када је Свети архијерејски сабор СПЦ-а донео одлуку о канонизацији светог владике Николаја, у вечерњим сатима 21. маја у Београду, у Дому Синдиката, у организацији омладине Жичке епархије приређена је промоција књиге „Зборник објављених текстова владике Николаја“ коју је приредио владика Атанасије Јефтић. Пред препуном салом, која је била мала да прими све оне који су желели да о владици Николају што више сазнају, о делу владике Николаја, његовом пророштву и харизми говорили су високо преосвећени архијереји СПЦ-а митрополит Амфилохије, и епископи Артемије, Лаврентије и аутор владика Атанасије, као и културни и научни посленици Предраг Драгић Кијук и Ђорђе Јањић. У програму који је пратио промоцију књиге наступали су чланови фолклора православне омладине из Чачка и драмски уметници који су говорили беседе св. владике Николаја.

На празник светих словенских просветитеља Кирила и Методија, на светој архијерејској литургији, Њ. С. патријарх српски г. Павле, служио је у препуном спомен храму Светог Саве на Врачару, са сабором српских архијереја из отаџбине и дијаспоре, као и свештенством и монаштвом из целе СПЦ и тада је на радост присутних

званично канонизован за светитеља владика Николај, епископ жички и охридски и ушес у календар светих. На богослужењу је прочитана саборна одлука да се владика Николај, који је како је речено том приликом Бога прославио својим животом и делима, и да се

званично проглашава за светитеља ради духовног добра и свеукупног напретка наше помесне цркве и целе једне свете саборне и апостолске цркве. По благослову сабора на литургију су донете мошти светог владике Николаја из манастира Лелић само за чин канонизације, ушта је икона, а на служби певани су тропар и кондак владике Николају, кога народ у Србији и расејању већ више деценија сматра светим.

РУКОПОЛОЖЕЊЕ БРАТИЈЕ МАНАСТИРА ДУБОКИ ПОТОК

У петој недељи по Васкрсу, недељи о Самарјанки, у храму св. Тројице, у Сопотанима, на светој архијерејској литургији епископ рашко призренски и косовометохијски рукоположио је сабраћу манастира Дубоки Поток и то јерођакон Дамјана (Продаповића) у јеромошаха, а монаха Никиту (Радошевића) у јерођакон. Том приликом је владика Артемије, пред народом Ибарског Колапина и Рапке који је присуствовао рукоположењу, рекао и пожелео да дела апостолска буду водиља новим пастирима наше епархије.

ВИТИНА, ВРБОВАЦ, ОБИЛИЋ

Црква је била јесте и остаће са својим народом делећи са њим његову судбину. Злочини попут убиства породице Столић у Обилићу, и убиство Зорана Мирковића у Врбовцу не смеју остати некажњени и међународна заједница већ једном мора стати на пут насиљу које се под њеним протекторатом спроводи над незаштитеним српским народом Косова и Метохије, рекао је владика Артемије Срби-ма Косовског Поморавља окупљеним на Спасовдан на светој архијерејској литургији у саборном храму у Витини.

Том приликом је владика Артемије са представницима СНВ-а КиМ поделио хуманитарну помоћ епархије која је пристигла из Грчке за Србе у Витини и Врбовцу, где је владика Артемије одслужио мали помен за све пострадале српске жртве на Косову и Метохији у последње четири године.

У Обилићу, где је зверски убијена ноћу између 3 и 4 јуна породица Столић, а њихов дом спаљен, над њиховим унакаженим посмрт-

ним остацима, ошело је одслужио б јуна епископ Артемије. У својој потресној беседи владика Артемије је рекао да нису сви Албанци злочинци, али се изгледа солидаришу са злочинима против Срба на Косову и Метохији. Злочини су починили не само непосредни извршиоци, већ и привремене Косовске институције, одбијајући да одају пошту свирепом убијеној породици Столић, као и међународна заједница, јер пред њима скупљамо српске кости, мешамо сузе са крвљу невино убијених наших сународника и то пред очима представника демократске слободне и цивилизоване Европе. Истакао је да Српски народ чврсто верује да ће Божија правда стићи не само починиоце злочина него и све оне који се старају да овакви злочини над невицим Србима остану неоткривени, а дужност је да се разоткрију. И починиоци се изведу пред лице правде.

СПАСОВДАН У ДЕЧАНИМА

У манастиру Високи Дечани прослављена је храмовна слава Вазнесења Господњег. Свету литургију служио је шуман манастира о. Теодосије уз саслужбње 6 свештеномонаха и певања хора Св. Стефан Дечански из Новог Сада. У древном храму окупио се верујући народ из Београда, Лепосавића, Митровице и Косова Поља који су уз пратњу међународних снага пристигли и присуствовали литургији и заједно са братством манастира прославили празник.

Након литије и освећања славског колача на великој тераси Милошевог кошака сви присутни су поделили трпезу љубави.

анчна библиотека
Арх. Наум

САДРЖАЈ

УМЕСТО УВОДА

епископ Артемије Светом Архијерејском синоду 5

БИБЛИЈСКА ТЕОЛОГИЈА

Илија Томић Храмовни свитак (II део) 17

ЛИТУРГИЈСКИ И ДУХОВНИ ЖИВОТ

монахиња Серафима Велики пост 49
свештеник Сергије Манцев „Знамени“ напев: сведочанство о православљу 65

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

др Миодраг М. Петровић Константи Философ – Костенечки о бабуница – богумилима у Београду у XV веку 87

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

Нађа Андрејевић Интервју за НИИ са епископом рашко-призренским Артемијем 105
Резолуција 113

САВРЕМЕНА ХРОНИКА

Владимир Скробона Косово и око Косова 119
јерођакон Варнава Хроника 147

